

ISSN 1311-3321

РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „Ангел Кънчев“
UNIVERSITY OF RUSE „Angel Kanchev“

Юридически факултет
Law Faculty

СБОРНИК ДОКЛАДИ
на
СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’15

СБОРНИК ДОКЛАДОВ
СТУДЕНЧЕСКОЙ НАУЧНОЙ СЕСИИ – СНС’15

PROCEEDINGS
of
the SCIENTIFIC STUDENT SESSION – SSS’15

Русе
Ruse
2015

Сборникът включва докладите, изнесени на студентската научна сесия **СНС'15**, организирана и проведена във факултет „Юридически“ на Русенския университет “Ангел Кънчев”.

Докладите са отпечатани във вида, предоставен от авторите им.
Доклады опубликованы в виде, предоставленном их авторами.
The papers have been printed as presented by the authors.

ISSN 1311-3321

Copyright ©

- ◆ **СТУДЕНТСКАТА НАУЧНА СЕСИЯ** се организира от **АКАДЕМИЧНОТО РЪКОВОДСТВО** и **СТУДЕНТСКИЯ СЪВЕТ** на **РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ** с цел да се предостави възможност на студенти и докторанти да популяризират основните резултати от своята учебно-изследователска работа и да обменят опит.
- ◆ **ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ:**
 - **Съпредседатели:**

чл.-кор. проф. д-н Христо Белоев, ДНС mult. –
РЕКТОР на Русенския университет
Елена Захаријева
ПРЕДСЕДАТЕЛ на Студентския съвет
elena_zaharjeva91@abv.bg; 082-888 390
 - **Научни секретари:**

проф. д-р Ангел Смрикаров –
Ръководител УНИКОМП
ASmrikarov@ecs.uni-ruse.bg; 082-888 249
Габриела Попова –
Член на Студентския съвет
Gabriela_popova_@abv.bg; 082-888 390
 - **Членове:**
 - **Факултет „Аграрно-индустриален”**

доц. д-р Калоян Стоянов
kes@uni-ruse.bg; 082-888 542
Гергана Везирска; geri_vezirska@yahoo.com
 - **Факултет „Машинно-технологичен”**

доц. д-р Стоян Стоянов
sgstoyanov@uni-ruse.bg; 082-888 572
Мариета Станоева; mstanoeva@uni-ruse.bg
 - **Факултет „Електротехника, електроника и автоматика”**

доц. д-р Теодор Илиев
tiliev@ecs.uni-ruse.bg; 082-888 839
Георги Цанков; g.tsankov93@gmail.com
 - **Факултет „Транспортен”**

доц. д-р Валентин Иванов
vdivanov@uni-ruse.bg; 082-888 373
Димо Иванов; dimich@abv.bg

- **Факултет „Бизнес и мениджмънт”**
доц. д.ик.н. Дялко Минчев,
dminchev@uni-ruse.bg; 082 888 357
Елизар Станев, eastanev@uni-ruse.bg

- **Факултет „Юридически”**
доц. д-р Кремена Раянова
k_gaynova@abv.bg; 0889 205921
Боян Войков; bvoikov@abv.bg

- **Факултет „Природни науки и образование”**
доц. д-р Емилия Великова
evelikova@uni-ruse.bg; 0885 635 874
Йоана Тасева; ioana.taseva@abv.bg

- **Факултет „Обществено здраве и здравни грижи”**
доц. д-р Стефан Янев
snyanev@uni-ruse.bg ; тел. 082-821 883
Емануил Панайотов; emo7700@abv.bg

- **Филиал - Разград**
доц. д-р Цветан Димитров
tz_dimitrow@abv.bg; 0887-631 645
Нурхан Хюдаим; n.hyudaim@gmail.com

- **Филиал - Силистра**
Гл.ас. Цветанка ПавловаCwetanka Pawlowa
knidor@abv.bg; 086 821 521
Мария Томова; tomova_maria@abv.bg

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

1	Възникване на римското право през “царския” и ранно-републиканския период	7
	автор: Браян Златев научен ръководител: ас. Веселин Гръцманов.	
2	Правна рамка на стандартите за осигуряване качеството на висшето образование в страната и Европа	11
	автор: Ружа Огнянова Андреева научен ръководител: доц. д-р Кремена Раянова	
3	Същност на политическите права според Конституцията от 1991г. ...	15
	автор: Севдалин Великов научен ръководител: доц. д-р Е. Куманова	
4	Sine Ira Et Studio (без гняв и пристрастие) - от римското право до българското в наши дни	20
	автор: Ангелина Богданова научен ръководител: ст. пр. Мая Стоянова	
5	Принципи на наказателната процедура установена в „Habeas Corpus Act”	25
	автор: Кристиан Стефанов научен ръководител: ас. Веселин Гръцманов	
6	Юридическа легитимност на Народния съд в България 1944 - 1945 г.	29
	автор: Емил Врежаков	
7	Електронно свидетелство за съдимост	35
	автор: Мария Каблешкова, докторант научен ръководител: доц. д-р Елица Куманова	
8	Македония като плуралистично общество	39
	автор: Кашиф Бакиу	
9	Защо в България трябва да се възприеме индивидуалната конституционна жалба?	45
	автор: Сениха Масуркова научен ръководител: гл. ас. д-р Зорница Йорданова	
10	Европейски измерения на антидискриминацията	51
	автор: Лейман Тюлеоглуева научен ръководител - проф. д-р Стефка Наумова	
11	Реформа в съдебната власт	59
	автор: Богомил Младенов научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов	
12	Закон за защитените територии Процесуалноправни аспекти	63
	автор: Гюлдан Сердарова Еркянова научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов	
13	Материалноправни аспекти от Закон за опазване на обществения ред при провеждането на спортни мероприятия	67
	автор: Мария Драганова научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов	
14	Материалноправни аспекти от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България	71
	автор: Димитрин Димитров научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов	

15	Доказване при съдебните производства по оспорване на административни актове	76
	автор: Александра Нанова научен ръководител: ас. Диляна Калинова	
16	Процесуалноправни аспекти в Закона за народната просвета	81
	автор: Наталия Бачийска научен ръководител: доц. д-р К. Раянова	
17	Придобивните способности на субективни вещни права по законодателствата на Република България, Руската Федерация и Република Молдова	86
	автор: Деница Айнаджийска научен ръководител: ас. Сергей Калинков	
418	Защита на правото на собственост с иск по чл. 109 ЗС	94
	Деян Дунавски	
19	Развитие на нормативната уредба на корабоплаването по Дунав	98
	автор: Анна Николова научен ръководител: проф. д-р Г. Стефанов	
20	Права на децата с увреждания	102
	автор: Деница Начева научен ръководител: доц. д-р Елица Куманова	
21	Превенция на детската престъпност	107
	автори: Деница Начева, Владислав Иванов научен ръководител: доц. д-р Елица Куманова	
22	Special characteristics of crimes against humanity rights	111
	Сюлейман	
23	Възникване, развитие и защита правата на човека	116
	автор: Пламена Господинова научен ръководител: доц. д-р Кремена Раянова.	
24	Scientific Work The historical development of human rights	120
	By Nansi Dahabre научен ръководител: доц. д-р К. Раянова	
25	Scientific Work Human Rights and Public International Law	124
	By Slavi Dyakovski научен ръководител: доц. д-р К. Раянова	
26	Международен съд	130
	автор: Мария Станчева научен ръководител: доц. д-р К. Раянова	

Възникване на римското право през “царския” и ранно-републиканския период

автор: Браян Златев

научен ръководител: ас. Веселин Гръцманов.

From a primitive law, which governs the relations between citizens in a small city-state, Roman law becomes a well organized legal system. Roman law is extremely useful and important for every lawyer. The first sources of written Roman law which have arrived to us are the laws of the Roman Caesars. One of the most significant is the Law of the Twelve Tables or known as Leges Duodecim Tabularum or Duodecim Tabulae in latin.

Key words: roman, law, rights, silver, oath, reform, parents, children, ancient, citizen, institution, procedure, phenomenon, state, conquer, period

Римското право има фундаментално въздействие върху развитието на правото като етично-регулативен феномен, свързан с властта и държавата. Неговите институти и днес могат да бъдат открити в правните системи по света. От тази гледна точка то е настоящо явление. Това обуславя необходимостта от неговото изучаване. До наши дни са достигнали в оригинал или интерпретирани множество правни институти, терминология, имаща универсален юридически характер, процесуални модели и не на последно място етични формулировки за разтълкуване на базисни обществени отношения.

Римското право се е зародило като обичайно право, но дори и на този ранен етап от своето развитие проявява оригинални интерпретации. Както казва Виндшайд: „На римския народ било съдено да завладее два пътя на правото – веднъж със силата на меча, втори път с духа на правото“. Разбирането за субективното право, като общо и еднакво право на индивида в цялото частно право, е онзи елемент, който определя неговия универсален характер. Частното право (*ius privatum*) урежда отношенията на частните лица помежду им. Римският гражданин е искал от своите управници яснота в отношенията си с другите. Разработването на публичното право (*ius publicum*) става на много по-късен етап с възникване на империята. То е уреждало организацията на държавната власт и функциите на нейните органи, както и отношенията на частните лица спрямо държавата.

През първите векове от своето съществуване, наречени „царски“ период, град Рим бил арена на редица интересни социални трансформации и реформи. Всяка от тях била свързана със специфична законодателна дейност. Първата от тези реформи била осъществена още по времето на създателя на града Ромул от средата на VIII век преди н. е. С нея той обособил нисшите от висшите прослойки на града, като създал закони и установил чрез тях функциите на едните и другите. С терминът „патриций“ – от латинското „patricii“, идващ от думата „pater“ – баща, се назовавала висшата класа на Рим. Докато нисшата класа била известна като плебеи или плебс от латинското „plebs“, означаващо – множество. Патрициите заемали и изпълнявали жречески и магистратски длъжности. Те правораздавали и управлявали държавата. Плебеите нямали тези права, те били натоварени със задачата да обработват земята, да отглеждат добитък и да се занимават с доходни занаяти. Ромул предоставил правото на всеки плебеи да си избере свой патриций за свой защитник, наречен „патрон“ /термин, кореспондиращ с внушението за бащината власт/. Той установил патронатното право, което станало чрез легализиране със закон на правния обичай действал до тогава. Патронатната система вмениявала на патрициите правото-задължение да тълкуват законите на своите подопечни, понеже те не били способни на това. Процедурата по тълкуване на законите, според Диониси Халикарнаски, давала възможност това да става както в присъствието, така и при отсъствието на кли-

ентите. Патрицията тълкувател бил задължен да присъства в съда и да оказва помощ, когато клиентите му от плебса претърпят несправедливост, той играел ролята на защитник на неговите интереси. Патрициите поемали защитата на клиентите си, когато са обвиняеми. Те били задължени да гарантират сигурността им. От своя страна плебеите клиенти подпомагали патроните си, когато техните дъщери се омъжвали, в случай че на родителите им липсвали достатъчно средства. Този детайл от Халикарнаски показва, че на най-ранният етап от своето историческо развитие римското право възникнало от социалната необходимост, чрез съдебна процедура да се реализират определен кръг от благоприятни обществени позиции, които по късно били наречени права. Клиентите плебеи откупували своите патрони от неприятеля им, ако те самите или техните деца попаднали в плен. Те били длъжни да заплатят със собствени средства сумите, дължими от техни патрони, в случай, че те загубят процес от частен характер или бъдат осъдени в публични процеси, при които са длъжни да заплатят като глоба на държавата парични суми. Считало се, че те не дават пари на заем, а правят подарък. Клиентите били задължени да вземат участие в посрещането на разноските, произтичащи от заемането и изпълнението на магистратурите и жреческите длъжности като че ли са от същия род. Според божественото и човешкото право, патрициите и плебеите не можело да се обвиняват един друг или да гласуват в подкрепа на неблагоприятно съдебно решение, както и да преминават на страната на противника в процеса. Когато някой злоупотребявал с тази процедура, той носел наказателна отговорност, и в случай че бивал осъден, него можел да го убие всеки.

За царската институция Ромул отредил отговорността за религиозните ритуали и контрола на спазването на култа към божествата, което в същината си било отново свързано с правото като императивно установено задължение. Царете били пазители на законите и обичаите, завещани от предците. Те правораздавали еднолично по тежките престъпления, докато съденето при леките предоставяли на Сената. Царят имал задължение да следи за спазването на съдебната процедура при водене на съдебните процеси. Свиквал Сената, където се изказвал пръв и съблюдавал за спазването на решенията, взети от мнозинството. Сенатът обсъждал и решавал всички въпроси, с които бил сезиран от царя. Приетите от Сената решения се смятали за закон. По отношение на народното събрание Ромул му предоставил три основни компетенции: да избира висшите магистрати, да санкционира законите и да решава въпросите за обявяване на война в случаите, в които царят даде съгласието си за това. Тези решения обаче нямало как да имат пълна сила, ако по тях нямало решение на Сената.

Халикарнаски, в съчинението си „*Римски древности*“, също споменава, че при царуването на Нума Помпилий бил прокаран закон, за границите между отделните ниви. В този закон Помпилий разпореждал всеки да очертае границите на своята нива, като постави на нейните синори гранични камъни. В закона се казвало, че ако някой премахне граничните камъни от междите или ги премести, той ще бъде прокълнат от бог Юпитер (Зевс) и всеки, който пожелае, можел да го убие, защото щял да бъде чист от това, че е извършил убийство. Реформата на Нума Помпилий много напомня на реформата на Солон в Атина.

При царуването на предпоследния цар от този период - Сервий Тулий, тази реформа била продължена със закони, налагащи на всички римляни да се запишат в гражданските регистри и да дадат оценка на своето имущество, изразено в сребро. Те били задължени да скрепят своите декларации със законна клетва, с цел да се гарантира достоверността и истинността на сведенията, и това, че имуществото е оценено напълно, и то по най-високата оценка. Те трябвали да обявят писмено от кой баща произхожда всеки един от тях и да укажат своята възраст, като упоменат поименно жените и децата си и в коя градска триба е записан всеки един от тях или пък в коя околия (*pagus*) от селската територия. Направената оценка на имущество-

то, Тулий използвал, за да реализира радикална социално-икономическа реформа. Най-имотните граждани той отделил в 80 центурии. Всеки от тях притежавал пълно бойно снаряжение. Допълнително разделил тази знатна група войни на две части: едната – 40 центурии, съставлявана от младежи готови да воюват с враговете навсякъде, където са призвани, и втора група, съставена от 40 центурии ветерани, призвани да отбраняват стените на града в случай на война. Следващата социална прослойка били тези притежаващи по-малко от 10 000 драхми, но не по-малко от 75 мини. Тулий съставил от тях 20 центурии, които също разделил на две части – възрастни и млади /воюващи вътре и вън от града/. Третата социална прослойка включвала притежаващите по-малко от 75 00 драхми, но не по-малко от 50 мини, съставляващи 20 центурии, разделени наполовина по възрастов принцип. Тези пък, които притежавали по-малко от 5000 драхми, но не по-малко от 25 мини, съставлявали четвъртата прослойка – 20 центурии с най-просто оръжие. Петата прослойка били най-малоимотните от 25 до 12 мини, които съставлявали 30 центурии, разделени също по възрастов принцип. Най-богатото съсловие от римски граждани съставлявали конницата – 18 центурии, действащи към най-богатата прослойка от пехотата. Въпреки изброеното до тук, се оказало, че останалото население на Рим далеч превишавало по брой изброените съсловия, но заради своята беднота те нямали право да воюват и съставлявали общо една центурия от резервисти помагачи работници. Тази реформа, с оглед на плячката, която завоевателните войни гарантирали, се превърнала в основната причина за могъществото на Рим. Тя била устойчив икономически модел.

Законите на дванадесетте таблици /наречени така от римския историк Тит Ливий, защото били записани на 12 плочи от слонова кост и мед/, дават сведения за съдебния процес в Древен Рим, както и за основните гражданско-правни институти. Според тях, ако някой бъде призван на съдебен процес, той бил длъжен да се яви, защото ако не го направел, този, който го е призовавал, можел да потвърди призовката си пред свидетели и след това да отведе призования в съда. Тъжителят пък, на когото не достигали свидетелски показания, имал правото да отиде пред къщата на свидетеля, който не се явявал на процеса. В продължение на три дни той можел да го призовава на всеослушание.

В таблица 3 се споменава тридесет дневна отсрочка в полза на длъжника, в която той можел да изпълни дълга си. Също така, след изтичане на указания срок ищецът слагал ръка върху длъжника и го отвеждал в съда за изпълнение на решението. Ако длъжникът не изпълнил доброволно съдебното решение и никой не го е освободил от отговорност при издаване на присъдата, ищецът го отвеждал в дома си и го оковавал във вериги. По време на своето заточение длъжникът се хранел за своя сметка. Ако обаче не е на своя издръжка, то онзи, който го държал заточен, му давал по един фунт брашно, а ако желаел, можел да му дава и повече. Докато длъжникът се намирал на заточение, той имал възможност да се помири с ищеца, но ако не сторел това, го задържали на заточение до 60 дни. По време на този срок тях ги довеждали три пъти подред в пазарни дни при претора в комицията, като се обявявало за каква сума те са били осъдени.

Таблица № 4 се отнася до родителите и децата. Уродливите деца се оставяли да умрат. Когато баща продавал своя син в робство три пъти, синът трябвало да бъде освободен от (властта на) баща си. Таблица № 5 се отнася до наследяването. Тя гласи, че ако някой почине и няма завещание, неговият най-близък роднина от мъжки пол ставал наследник. Ако няма такъв, неговата фамилия ставала наследник. Ако някой пък полудее, неговият най-близък мъжки родственик придобивал собственост над имуществото му. Ако някой се разпореждал заранее, в случай на смърт, със своето домашно имущество и с властта над подвластните му лица, това е ненарушимо волеизявление, което съставлявало завещание. Тези закони уреждат и меж-

дусъседски спорове по повод на възпрепятстване на правото на собственост от съседни дървета, комини, неуредени поземлени участъци.

Важно място в това ранно законодателство е отделено на деликтната отговорност и исковете за телесни повреждания. Девета таблица ясно показва етапа на изживяване на обичайното право и принципа на личното отмъщение по модела на талиона. В нея категорично се забранява раздаването на правосъдие без съд. Наказвал се със смърт този, който подстрекавал враговете на римския народ към нападение на Римската държава, или този, който предавал на врага римски гражданин. Таблица №10 визира религиозните и погребални култове и обреди. Съгласно нея, мъртъв човек не можел да бъде погребан или кремиран в пределите на града. Законът забранявал без съгласието на собственика да се устройва погребална могила на по-малко от 60 фута от принадлежащата му сграда. Законите съдържат и семейно-правни норми. Те категорично забранявали браковете между плебеи и патриции, като по този начин играели ролята на стожер на класово устроеното робовладелско общество. Съществувало и разграничение между светско и религиозно право, тъй като в случаите, когато била извършвана кражба, вещи, откраднати от друг собственик, не можело да бъдат дарявани на храмовете.

В заключение трябва да се каже, че възникването на класическото римско право през началния период от неговото историческо развитие се осъществило в условията на преход от състояние на обичайно право към състояние на позитивен закон, но от нов и непознат за Античността законов модел. Този модел съдържа в основата си идеята за правата като еманация на материалните блага /собственост или вещи/ и интересите на отделния човек. Формулирането на тези интереси и съобразяването с обществените ограничения станало канавата, върху която било положено чрез закони правото, познато ни и до днес.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Данов, Х. Христоматия по история на стария свят, С., Наука и изкуство, 1962.
- [2] Общественият строй на Рим през "царския" период, Данов, Х. Христоматия по история на стария свят, С., Наука и изкуство, 1962.
- [3] Реформата на Сервий Тулий, Данов, Х. Христоматия по история на стария свят, С., Наука и изкуство, 1962.
- [4] Законите на дванадесетте таблици, Данов, Х. Христоматия по история на стария свят, С., Наука и изкуство, 1962.
- [5] Андреев, М. Римско частно право, Софи-Р, 1993.
- [6] Торбов, Ц. История и теория на правото, Издателство на Българската академия на науките, 1992.

За контакти:

Браян Даниелов Златев, студент – II-ри курс, специалност "Право", ОКС "Магистър", телефон за връзка – 0892 016 023, и-мейл – damebra@abv. bg

Правна рамка на стандартите за осигуряване качеството на висшето образование в страната и Европа

автор: Ружа Огнянова Андреева
научен ръководител: доц. д-р Кремена Раянова

Цел на научната разработка

Основната цел на разработката е да се разкрие правната същност на правната рамка на стандартите за осигуряване качеството на висшето образование в Европа. Висококачественото и добре приложимо висше образование може да даде на студентите знанията, уменията и компетенциите, които са им необходими за успешна реализация след завършване на своето образование. Това може да стане в рамките на висококачествена образователна среда, която признава и подкрепя добрите преподавателски подходи.

За да се постигне наистина качество във висшето образование, в Европа трябва да има единна система за оценяване и мобилност на студентите. Когато един студент учи за кратко време в друга страна се научава да бъде самостоятелен, приобщава се към различна от неговата обстановка, развива различни навици и научава нови полезни неща, които може да използва в бъдеще. Всяко висше учебно заведение следва да разполага със строга вътрешна система за осигуряване на качеството, която на свой ред се оценява от външни агенции за осигуряване на качеството.

Независимо от факта, че завършилите висше образование имат по-голям шанс да си намерят работа, отколкото хората с по-ниски квалификации, програмите във висшето образование често реагират бавно на променящите се нужди в икономиката като цяло и не успяват да предвидят и подготвят специалисти за работните места на бъдещето. Европейската комисия подпомага страните от ЕС и висшите учебни заведения за модернизирването на учебни програми, които да осигуряват на завършващите висококачествени, подходящи за пазара на труда умения, както и умения, които могат да се използват в различни области и които дават добра основа на завършващите в условията на бързо развиващ се трудов пазар.

Друга цел на научната разработка е да се разкрие нуждата от гъвкави, новаторски методи за усвояване и предаване на знания, чрез които да се подобри качеството и приложимостта на образованието и същевременно да се повиши броя на студентите. Реформите и модернизирването на висшето образование в Европа зависят от компетенциите и мотивацията на преподавателите и изследователите. Въпреки това нивата на заетост в университетите често изостават от нарастващия брой студенти, което допълнително усложнява положението с недостига на капацитет. Подобрите условия на труд, включително прозрачните и справедливи процедури за наемане на работа, по-доброто начално и продължаващо професионално развитие и по-доброто признаване и възнаграждаване на преподавателски и изследователски умения, са от съществено значение, за да се гарантира, че Европа формира, привлича и задържа висококачествените академични специалисти, от които се нуждае.

През 2006 г. Европейският парламент и Съветът приеха препоръката относно развитието на европейското сътрудничество в областта на осигуряването на качеството във висшето образование, с която се насърчава използването на европейските стандарти и насоки за осигуряване на качество. С препоръката страните от ЕС се приканват да се включат в Европейския регистър за осигуряване на качество във висшето образование. Регистърът е независима организация, която управлява списъка на агенциите за осигуряване на качество във висшето образование и може да работи отвъд националните граници, като по този начин помага за развитието на европейско измерение на осигуряването на качество.

Друг аспект от научната разработка разкрива нуждата от повишена продуктивност на труда и трудова сила, която притежава високото ниво на умения, необходими в условията на бързо развиваща се икономика, основана на познанието. Тази трудова сила се очаква да има висше образование. Съществуват множество доказателства, че инвестицията в ефективно висше образование повишава способността на държавата да създава водещи иновации. Висококвалифицираните хора също така по-лесно се адаптират към променливите нужди на пазара на труда. Освен това, висшето образование и изследователската дейност са сред ключовите основи на европейската интеграция – чрез осигуряване на умения и познания, които допринасят за мобилността на работната ръка.

Актуалност на темата

Едни от важните фактори за повишаване качеството на образованието са: премахването на пречките пред мобилността и подобряването на вътрешните системи за признаване на придобитите академични степени и квалификации. Като основна цел пред Европа се постави не по-малко 20% от дипломираните се в Европейското пространство за висше образование да са участвали в различните форми на академичен обмен.

Студентската и преподавателската мобилност е насочена към постигане на образователни цели, като повишаване на компетенциите, знанията и опита на участващите лица. В действителност добавената стойност, която мобилността носи, е далеч по-висока от усвояването на учебния материал. Мобилността допринася за разширяване и задълбочаване на академичното сътрудничество и за разпространение на нови знания и иновации в рамките на Европейското пространство за висше образование. Тя интернационализира в още по-голяма степен системите и институциите за висше образование на отделните страни и ги подобрява, сравнявайки ги една с друга. Участващите в мобилността придобиват нов социален опит, подобряват езиковите си умения и се запознават с образователните традиции на други университети и държави.

Съвременното висше образование в България е компонент от националната образователна система от класически тип: предучилищна, начална, основна, средна и висша степен на образование. Висшето образование покрива всички области на знанието и главната му цел е да “формира” добри граждани за демократичното общество, способни да работят и живеят в среда на пазарна икономика, изградена върху знания. Съществува непрекъснат стремеж за подобряване качеството на образованието и пригодността на системата за висше образование, като се осигурява широк достъп и равните възможности за такъв нарастват. От елитарен тип в миналото, днес българското висше образование е достъпно за всички.

Състояние на проблема

Законодателната уредба, касаеща външното осигуряване на качеството.

Национална агенция за оценяване и акредитация

В българската система за висше образование има 52 институции на висшето образование, (37 държавни и 15 частни).

Законодателната уредба, касаеща външното осигуряване на качеството се състои от редица закони и подзаконови актове.

Законът за висше образование (1995) е основната правна рамка на българското висше образование. Той регулира следното:

- Процедурите за институционална и програмна акредитация
- Процедурите за следакредитационно наблюдение и контрол
- Процедурите за оценяване на проекти за откриване на нови институции за висше образование, нови структурни звена, нови професионални направления.
- Функционирането, структурата и задълженията на НАОА

Законът за висше образование задължава Министъра на Образованието и Науката да проверява дали институции за висше образование изпълняват своите задължения в съответствие със закона. Законът също определя мисията на НАОА и целта на акредитацията: "Акредитацията е признаване от страна на Националната агенция за оценяване и акредитация правото на институциите на висшето образование да дават висше образование и квалификационни степени в дадени области, професионални направления и по специалностите от регулираните професии чрез оценяване качеството на тяхната дейност.

Различните сфери на дейности на Агенцията са свързани и с други законодателни актове и закони:

- Закон за народната просвета;
- Закон за развитие на академичния състав;
- Закон за признаване на квалификации и Кодекс на труда;
- Закон за държавната администрация и Закон за държавния служител
- Закон за държавния бюджет на Република България за съответната година.

Освен на горните, НАОА се подчинява и на други подзаконодателни актове, приети от Министерския Съвет на Република България, включващи:

- Правилник за прилагане на Закона за развитие на академичния състав;
- Класификатор на областите на висшето образование и професионални направления;
- Списък на регулираните професии в Република България;
- Наредба за държавните изисквания за приемане и обучение на докторанти;
- Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование в образователните и квалификационни степени "бакалавър", "магистър" и "професионален бакалавър";
- Наредба за държавните изисквания за придобиване на висше образование по специалностите за регулираните професии;
- Нормативи за заплащане на процедурите за оценяването, акредитацията и следакредитационния мониторинг и контрол от ИВО в Република България.

Решенията, произтичащи от процедурите за оценяване и акредитация са отделни административни актове, които отговарят на изискванията на ЗВО и тези на Кодекса за административните процедури. Тези решения се взимат от компетентните органи на НАОА, които са Акредитационният Съвет, Постоянните комисии за всяка област от висшето образование и Комисията по следакредитационно наблюдение и контрол.

НАОА е основана по силата на член 11 от ЗВО, приет от Народното Събрание на 27 декември 1995г. С Постановление на Министерския Съвет № 189 от 1-ви август 1996 г., с което се приема Правилника на НАОА и определя броя на служителите, се полагат правните основи на Агенцията. Първият Акредитационен съвет започва своята работа към края на 1996 г.

Законодателството определя НАОА като специализиран държавен орган за оценяване и акредитация, следакредитационно наблюдение и контрол на дейността на институциите във висшето образование. Статутът на Националната агенция за оценяване и акредитация, подчинена на Министерския съвет на Република България се определя от ЗВО, приет от Народното събрание на Република България според който:

(1) Националната агенция за оценяване и акредитация е специализиран държавен орган към Министерския съвет, отговарящ за оценяване, акредитация и контрол на качеството на дейностите в институциите във висшето образование по чл. 6 от ЗВО.

(2) Националната агенция за оценяване и акредитация е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище в София.

(3) Националната агенция за оценяване и акредитация извършва своята дейност в съответствие със ЗВО и по правилник, утвърден от Министерския съвет.

(4) Националната агенция за оценяване и акредитация извършва оценяване и акредитация и контрол на качеството.

По този начин ЗВО посочва ясно дейностите, които трябва да се извършват от НАОА, нейните права и пълномощия като специализиран държавен орган за външно оценяване на качеството на висшето образование в Република България.

Следвайки законодателните уредби на ЗВО, Акредитационният Съвет разработва "Правилник за дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация", приет от Министерския Съвет на Република България на 18-ти февруари 2005 г., допълван в годините. Приети са и други документи, свързани с дейността на НАОА по външно оценяване на качеството на висшето образование.

Основна критика и към висшето образование е липсата на практическа насоченост на предоставяните знания, за сметка на теорията. Това е проблем на самите университети, защото по този начин те не предоставят достатъчно качествено образование, заложено като цел на Лисабонската стратегия. Този проблем в рамките на висшето образование става дори по-сериозен, защото там се подготвят хората за включване в пазара на труда.

Докладът „Ръководство и основни насоки за осигуряване на качеството в Европейското пространство за висше образование“, приет в Берген (ESG), беше мощен двигател на промени във връзка с осигуряване на качеството. Всички страни сложиха начало на изпълнението на насоките, а някои от тях постигнаха сериозен напредък. По-конкретно, външното оценяване на качеството е много по-добре развито отколкото преди. За да се осигури доброто качество на висшето образование, са нужни специални правни рамки, които да уредят тези много важни за Европа, въпроси. Правото урежда всички аспекти от живота на гражданите, а образованието е един от тези много важни аспекти.

Използвани източници:

1. Студентската и преподавателската мобилност – фактор за повишаване качеството на висшето образование в България <http://conf.uni-ruse.bg/bg/docs/cp13/9/9-3.pdf>

2. Укрепване на висшето образование в България <http://siteresources.worldbank.org/BULGARIAEXTN/Resources/305438-1307440973243/Bulgaria-Higher-Education-executive-summary-March-2012-BG.pdf>

<http://siteresources.worldbank.org/BULGARIAEXTN/Resources/305438-1307440973243/Bulgaria-Higher-Education-executive-summary-March-2012-BG.pdf>
http://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/quality-relevance_bg.htm

3. ENQA <http://www.enqa.eu/index.php/about-enqa/>

Същност на политическите права според Конституцията от 1991 г.

автор: Севдалин Великов
научен ръководител: доц. д-р Е. Куманова

Nature of political rights according to the Constitution of 1991: Fundamental rights culture is an essential indicator of the law and the criterion for a functioning and reproduction of modern democratic regime. The modern constitutional stability, limited governmentally, the level of the freedom of civil society and the public sphere are determined by building democratic institutions, approval of the developed system of rights of citizens and the functioning of a viable third sector.

Key words: democratic, political rights, freedom, civil rights, citizens, stability, government, main political rights, law, function

ВЪВЕДЕНИЕ:

Културата на основните права е същностен показател за правовата държава и критерий за пълноценното функциониране и възпроизвеждане на демократичния режим. Стабилността на модерното конституционно ограничено управление, степента на свободата на гражданското общество и публичната сфера се обуславят от изграждането на демократични политически институции, утвърждаване на развита система от права на гражданите и функционирането на жизнеспособен трети сектор, съставен от обществени организации с идеална цел или неправителствени организации. Основните политически права изразяват правно защитените възможности за участие на гражданите в политическия процес. Те се отнасят към сферата на политическата свобода, тъй като всяко от тях гарантира определена форма на въздействие на гражданите върху политиката, чрез която той изразява личните си интереси и предпочитания при структурирането и осъществяването на публичната власт.

ИЗЛОЖЕНИЕ:

На първо място, ще се спрем накратко пред въпроса как е уредена политическата свобода. От гледна точка на правото се определя като свободата на гражданите в публичната сфера, дефинира се като част от конституционния статус на гражданите, която очертава възможностите на индивида за политическа изява, независимо дали става дума за защита срещу контрол над държавната власт или за участие в нейното упражняване. Политическата свобода безспорно обхваща юридически гарантираните права и задължения, чрез които личността се изяснява като политически индивид. На пръв поглед очевидността на подобни прости дефиниции не поражда съмнение в тяхната валидност, докато в действителност те съдържат множество дискуссионни проблеми.

1. От условия характер на разграничението на социалните сфери и интегралната същност на човешката свобода произтичат редица изключения, които поставят под съмнение валидността на определенията. Къде започва и завършва публичната сфера на обществото? Дали само чрез правата, традиционно определяни като политически, може да се предизвикват изменения в политическата сфера, която условно обособяваме от останалите системи на социалния живот, но е функционално зависима от свободата и правата на гражданите, традиционно определяни като икономически, социални лични и т. н. А не представляват ли отделните права свободата на гражданите в определени ограничени социални сфери, обособени след една вторична диференциация на политическата, икономическата духовна част от живота на обществото и индивида?

2. Дори стипулативно да приемем, че традиционно определяните като политически права или публични свободи са свързани помежду си, влияят върху и изпитват въздействие от страна на политическата сфера, възприемана в най-общоприет смисъл, възникват редица проблеми. Какво е съдържанието на двустранното влияние

противопоставяне, възпиране или взаимодействие, разбирано като каузална или функционална зависимост?

3. Съществува ли взаимна или еднопосочна зависимост между отделните политически права, които съставляват политическата свобода?

Нормативистите имат лесен отговор на тези въпроси, като ни препращат към конкретните норми, в които кристализира волята на законодателя. Така проблемът за политическата свобода се подменя с готовия или изтълкуван отговор на волята на нормотвореца. Дали чрез политическата свобода индивидът влияе негативно върху властта като сферата на политическата свобода, определена в конституцията, е предел за дейността на политическите институции или политическите права институционализират участието на гражданите в политическия процес. Признатите в конституцията права поставят рамки на правителството и ограничават публичната власт. Същевременно демократичното управление, основано на народния суверенитет, зависимо от общественото мнение, се реализира като управление на съгласието единствено при функционирането на развита политическа свобода. Така политическата свобода е *sine qua non* за ограниченото управление, основано на съгласието.

Ограничената политическа свобода опорочава волята на управляваните, прави нищожен обществения договор и подрива легитимността на системата за управление и създадената от недемократичното управление система от източници на право. Ограничаването на политическата свобода може да бъде основание за гражданско неподчинение. Като упражняват основните си политически права гражданите се интегрират в съществуващата социална система, създават легитимност на управлението и поставят чрез общественото мнение публичната власт в определена степен на зависимост от гражданското общество, която в демократичната държава би следвало да се идентифицира с предпочитанията на гражданите. При съвременните методи на изразяване и формиране на мнение, това обаче не винаги е така. Общественото мнение може да бъде използвано против властта под влиянието на медиите, но и медиите могат да ориентират общественото мнение към подкрепа на властта.

Политическата свобода би могла да се дефинира и като се използват различните разбираня за свободата. Тя е отсъствие на пречки пред автономията на индивида и осигурява неговата независимост от държавна власт. Тя е възможност за формиране и изразяване на мнение в публичната сфера, създаване и членуване в политически партии, участие в изборите, при които политическите институции не следва да деформират волята на индивида и гражданското общество. Тя е възможност за избор на различни варианти за влияние и участие в политическия процес, на различни партии, което произтича от признаването на принципа на плурализма. Схваната като власт, политическата свобода предполага контрол върху политическите институции, върху осъществяването на политическите програми чрез неучастие или участие в изборите. По отношение на политиките, облечени във власт, политическата свобода допуска изобличаване на корупцията и злоупотреба с власт. Политическата свобода се реализира чрез многообразие от форми на участие в политическия процес-влияние, контрол върху властниците, участие във властта чрез формиране на институциите на политическо представителство, самоуправление.

Независимостта на индивида от конституционно ограничено управление, основано на съгласието е фундамент на класическото либерално разбиране за свободата. Схваната по този начин, политическата свобода е невъзможна без личната, а целта на политическата свобода е преди всичко да осигури личната. Признатата от държавната власт автономия на индивида е предпоставка за съществуването и реализацията на политическата свобода. От друга страна, представителното управление и отговорното представителство, не изискват, а дори изключват постоянното пряко участие на гражданите чрез политическите им права в осъществяването на властта. Нещо повече, теоретиките на конституционната правова държава противопоставят индивидуалната свобода и политическа власт.

Както следва политическата свобода е възможността на гражданина по вътрешна убеденост и свободно да определи своето поведение в политическия живот и отношението си към политическите институции. Мащабите на политическата свобода се обуславят от юридически установените и гарантирани политически права на гражданите. Свободата е право пропорционална на ограничаването на властта на държавата. Но свободата в демократичното общество не е отрицание на държавната власт. Държавата чрез законодателството и своите правозащитни органи гарантира политическата свобода.

Политическите права и свободи създават условия за участие на гражданите в политическия живот и в осъществяването на публичната власт. Конституционните разпоредби уреждат политическите права в съответствие с международния Пакт за гражданските и политическите права и факултативния протокол към него.

Политическите права се реализират чрез правоотношенията между гражданите и политическите институции – държавните органи, партиите и други политически организации.

Политически права:

1. избирателно право - дава възможност да се участва във формирането на държавните представителни и други изборни органи. Чрез него гражданите конституират политическото представителство. Те упълномощават определени лица да осъществяват държавната власт от тяхно име и в техен интерес.

2. Гражданите, навършили 18-годишна възраст имат право да избират държавни органи и да бъдат избирани в местните органи и да участват в допитване на народа (чл. 42, ал. 1). Лишени от това право са гражданите, поставени под запрещение и изтърпяващи наказание лишаване от свобода.

3. право да се събират мирно и без оръжие на събрания и манифестации (чл. 43). Това са форми за колективно изразяване отношението на гражданите по политически, икономически, културни и други въпроси. Законът за събранията, митингите и манифестациите, регламентира реда и условията за провеждане на масови мероприятия. Такива могат да се организират от граждани, сдружения, политически партии и други обществени организации.

Събрания могат да се провеждат в закрити помещения или на открито. На тях се обсъждат актуални политически и други въпроси. Събранията са мероприятия за организиране на общественото мнение, за информиране на обществеността и за вземане на решения, в съответствие с оформилото се становище на гражданите, по засягащите ги въпроси.

Митингите са масови събрания на открито, на които гражданите формират и изразяват своето отношение по важни обществени проблеми. Те са форма, която дава възможност спонтанно или режисорирано, чрез звукови и визуални средства, емоционално да се въздейства върху съзнанието и настроението на гражданите.

Манифестацията е преминаване на граждани по публични места, за да изразят отношение по определен проблем от обществения живот. И тук се разчита на звукови и визуални средства за емоционално въздействие върху съзнанието. Някои определят манифестацията като движещ се митинг.

Законът установява някои забрани, с които се цели свободно и нормално протичане на тези мероприятия. *ЗБ*: не се допуска на такива мероприятия лица в нетрезво състояние; лица, които са маскирани и не могат да бъдат разпознати; забранено е да се провеждат в близост до военни обекти и т. н. Законът установява уведомителен режим за провеждането им на открито. Организаторите са длъжни най-малко 48 часа преди провеждането им писмено да уведомят общинския съвет или кмета за целите, времето и мястото на събранията или митинга. За манифестация срокът е 5 дни. Организаторите, общинския съвет или кметът трябва да вземат необходимите мерки за осигуряване на реда при провеждането им.

Общинският съвет или кметът могат да забранят провеждането им, когато има дан-

ни, че са насочени към насилствено изменение на конституционното установения обществен и държавен строй, териториалната цялост на страната, застрашават народното здраве и други.

Упражняването на това право е гарантирано. Предвижда се наказателна отговорност, за тези, които с насилие, измама заплашване или по друг незаконен начин разтурят или пречат за провеждането.

4. правото на свободно и доброволно сдружаване (чл. 40).

Правото на сдружаване е основно право на личността. По смисъла на Конституцията сдруженията на гражданите са разнородни по характер и цел обществени формирования. Гражданите могат да се сдружават в организации за постигане на стопански цели или организации с идеална цел. Вторият тип организации според предмета на дейност да се подразделят на политически партии, синдикални формации и с друга цел – в областта на културата, образованието и други.

Политическите партии се създават, за да съдействат за формиране и изразяване на политическата воля на народа.

Синдикалните организации представляват и защитават интересите на работниците и служителите пред държавните органи и пред работодателите по въпросите на трудовите и осигурителните права.

Кооперациите са доброволни сдружения с променлив капитал и променлив брой членове, които чрез взаимопомощ и сътрудничество извършват стопански и други дейности за задоволяване на интересите на кооператорите.

Конституцията (чл. 44, ал. 2) забранява създаването на организации, чиято дейност и е насочена срещу суверенитета, териториалната цялост на страната и единство на нацията, към разпалване на расова, национална, етническа или религиозна вражда, към нарушаване на правата и свободите на гражданите, както и организации, които създават тайни или военизирани структури или се стремят да постигнат целите си чрез насилие.

Наказателният кодекс обявява за престъпление сдружаването в организации, които си поставят за цел да извършват търговия с наркотици, да подправят и разпространяват фалшиви парични знаци и други.

В Закона за партиите изчерпателно е изброена уредбата на реда и условията за сдружаване на гражданите в политически организации.

Сдруженията на гражданите се регистрират в съда и на това основание придобиват качеството на ЮЛ, т. е. стават носители на права и задължения. Реда за регистрирането им е в различни закони.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Най-накрая, позитивната политическа свобода и демокрация на участието изпълняват интегративна функция. Те повишават чувството на личността, че принадлежи към общността, повишават сцеплението между индивидите, съставляващи дадено общество и интегрират гражданина в държавата. Най-опасното развитие за политическата свобода, е когато самата партиципаторна демокрация се издига до легитимация на прекомерната етатизация, която преодолява ограничителите на властта в лицето на разделението на властите, конституционните предели и гражданската свобода и при тоталитарното превъплъщение поглъща гражданското общество и одържавява публичната сфера. Същевременно негативната свобода е най-адекватното конституционно признаване на естествените права на човека и една от най-ефективните гаранции за спазването им от правителството.

ИЗТОЧНИЦИ:

[1] Неновски, Н., Основни права на човека и гражданина, София, 1998, Албаторос

[2] Европейска конвенция за защита правата на човека и основните свободи, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BUL.pdf

[3] Конституция от 1991г.

[4] Международен пакт за граждански и политически права Обн. бр. 43 от 28. 05. 1976г. Ратифициран с указ No. 1199

[5] www.pravoto.net

[6] www.bg-pravo.com

[7] www.lex.bg

За контакти:

Севдалин Николаев Великов, студент първи курс, специалност „Право”, Юридически факултет, РУ „Ангел Кънчев”, тел. : 0888333404,
e-mail: sevdalin_velikov@abv.bg

Sine Ira Et Studio (без гняв и пристрастие) - от римското право до българското в наши дни

автор: Ангелина Богданова
научен ръководител: ст. преподавател Мая Стоянова

While carrying out their activities the judges ought to act honestly and impartially, being subject only to the laws and rules of justice. They should exercise their power and take decisions only on the basis of law and personal conviction. The court ought to only decide, led by the old Roman sentence Sine ira et studio.

Key words: court, law, anger, impartiality, judge

За днешното българско право правната система на Древния Рим няма пряко значение и не е източник на правни норми, но то оказва огромно влияние върху хода на правната история поради обстоятелството, че стои в основите на буржоазните правни системи и ни дава ключа за тяхното разбиране. От непретенциозни правила за поведение, уреждащи отношенията на гражданите в една държава-град, римското право се превръща в една разгърната и перфектна правна система.

Правнотехническото съвършенство на римското право и неговата универсалност са позволявали на всяка историческа епоха да влага в абстрактните норми, еволюиращите разбирания и манталитета на своето време. Съдържанието на правното регулиране бавно се изменяло, но все в рамките на разработените още през класическия период схеми.

Западноевропейското възраждане (XIII-XVI в.) насочило вниманието на правоведите към неувявящите ценности на класическото римско право. Римските философи и мислители, древноримските юристи са формирали правните понятия и са утвърдили безусловно духа на правото такова, каквото го познаваме и сега. Не толкова законите, колкото моралът на магистратите определя държавата като правова. Почтеният съдия и с несъвършени закони ще постигне справедливо правосъдие, но и най-съвършените закони няма да попречат на непочтения да опорочи един съдебен процес.

Римляните са създателите на това, което днес наричаме законност, правова държава и което е много важно – правосъзнание. Те толкова дълбоко са проникнати от идеята за законност, че въздигат законите редом с моралните добродетели.

В гражданските процеси преторите само организирали процеса, но доказването, пледариите и произнасянето на сентенциите се осъществявало от заклетия съдия, който бил обикновен римски гражданин, известен със своя опит и справедливост, неподвластен на каквито и да било внушения. Съдиите в Рим следвали високи стандарти, народът се чувствал в безопасност. Мъжете, избрани за съдии, трябвало да бъдат способни, неподкупни, мъдри, проникателни. Освен че са се позовавали на закони, те са използвали и принципи за вземане на справедливо решение. Трябвало да разполагат с всички факти – *Da mihi factum, dabo tibi ius* (Дай ми факта, а аз ще ти дам правото). Свидетелските показания също били изключително важни за решаване на съдебния случай. Не са били достатъчни показанията само на един свидетел (*Testis unus testis nullus*). Освен това имало изискване към свидетелите да бъдат честни. Щом разполагали с всички доказателства, съдиите обсъждали случая, за да издадат присъда. При всеки от казусите те трябвало да вземат решение според фактите, а не според външния вид или социалното положение на засегнатите. В символиката на образа на съдията се влага мисълта, че той, който е наместникът на Справедливостта, трябва да бъде влиятелен, неприкосновен, строг, неподкупен, недостъпен за ласкателства, безмилостен и неумолим към безчестните и престъпните, горд, възвишен и мощен, страховит със силата и величието на безпристрастието и истината.

Римското право оставя и своята терминология, която става универсална. В миналите векове латинският играе ролята на общ правен език, който се прилага в и отвъд границите на местното законодателство. В съвременния правен език са запазени много от неговите понятия и термини. А юридическите сентенции на римляните и днес удивяват със своята мъдрост, дълбочина и брилянтен изказ. Тяхното ползване укроява не само съдебните речи.

Публий Корнелий Тацит е известен римски историк и политик. В своето произведение „Анали“ той казва, че историята трябва да се предава SINE IRA ET STUDIO (без гняв и пристрастие). Той излага накратко края на управлението на Август, а след това принципа на Тиберий и последвалите събития, без гняв и пристрастие, понеже причините за тях са му чужди.

Етимологически самата дума „анали“ произлиза от латинското annus – „година“ и означава „ежегодни записки на събитията“, „ежегоден летопис“. Макар че самият Тацит въобще не е давал такова наименование на съчинението си, още първите издатели „с лека ръка“ прикрепили наименованието към историческия труд и днес то е утвърдено като почти автентично наименование. Непосредствено съдържанието на книгата е широко известно и именно върху него до наши дни са основани голяма част от сведенията за Римската империя, но все пак главната сюжетна линия на „Анали“ е свързана с императорския терор. Още в първата книга Тацит подробно разказва за възраждането по времето на император Тиберий на старинния „Закон за оскърбление на величието на римския народ“, на който е било придадено ново съдържание, съгласно което вече е било третирано като престъпление всяко непочтително отношение към императора.

С течение на времето, стигайки до наши дни, сентенцията на Тацит е свързана не с историята, а със съдебната система, а именно съдът да отсъжда справедливо, да няма чуждо влияние, а да се позовава само и единствено на закона. Основните схващания в теорията на правото определят справедливостта като социално явление, ценност на човешката личност. Някои автори я разглеждат като понятие на човешкия дух, което дава основание на правото.

Гневът и безпристрастието са част от основните принципи, които установяват стандартите и очертават рамката за регулиране на поведението на магистратите в и извън службата, която изпълняват. Безпристрастен е този магистрат, който установява истината за фактите единствено на основата на обективен анализ на доказателствата по делото, създава условия за равнопоставеност между страните и техните процесуални представители и избягва поведение, което може да се възприеме като привилегироване, предразположеност, предубеденост или предразсъдък, основан на раса, произход, етническа принадлежност, пол, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние. Магистратът е почтен, когато извън рамките на закона не приема материални или нематериални облаги, независимо от естеството им и които могат да поставят под съмнение неговата безпристрастност и независимост. Той трябва да упражнява правомощията си и да взема решения единствено на основата на закона и вътрешното си убеждение. Независимостта е предпоставка за утвърждаване върховенството на закона и гаранция за защита на основните човешки права и конституционни ценности. Безпристрастността е еднакво относима към актовете на правораздавателите по прилагането на материалното и процесуално право и произтича от правото на участниците в процеса да бъдат третирани по еднакъв начин. Съдията следва да отстоява своята безпристрастност като решава казуса единствено въз основа на закона и фактите.

Аз съм още в първи курс и познавам малка част от правните закони, но мисля, че има проблеми в съдебната система, които незабавно трябва да бъдат отстранени и да се вземат рационални решения, с които да се стабилизира законодателството на държавата ни. Това може да стане като овладеем яростта си, когато я нападаме и

личните си интереси, когато я променяме. Да се вгледаме в нея без гняв и пристрастие, sine ira et studio. Корнелий Тацит е отправил това изискване към историята, но ние се нуждаем от него и в политиката, и в публичния живот. Конституцията беше променяна четири пъти. Управлението на съдебната власт – също няколко пъти, но напредък като че ли няма. Със сигурност нещо във функционирането на съдебната власт може да се подобри с усъвършенстването на някои закони. Изменения, които ще направят всекидневната работа на магистратите по-ефективна и ще улеснят гражданите в достъпа им до правосъдие. Но само преправяне на законодателството не е достатъчно - както казва Тацит "...ibi boni mores valent quam alibi bonae leges" („Добрите нрави имат по-голямо значение от хорските закони“). И още: "Corruptissima e publica plurimae leges" („Колкото по-силно е падението на държавното управление, толкова повече са законите.“). Напоследък често има протести срещу висшите магистрати. Това ни показва, че на ръководни позиции в съдебната система трябва да се избират „юристи с високи професионални и нравствени качества“, а не в зависимост от тяхната политическа принадлежност, защото достигането до справедливост в процеса зависи и от моралните качества на съдията.

Съдебните актове в България започват с думите „В ИМЕТО НА НАРОДА“. Крайно време е да осъзнаем, че управлението трябва да бъде от името и в името на народа. Някои от политиците, получавайки власт, я упражняват най-вече в своя изгода, а не за общото благо, но това не е справедливо спрямо народа. Затова нека тези, които сме имали, имаме или ще имаме отговорността да получим власт, да си припомним думите на още един велик римски юрист – Луций Аней Сенека: "Iniqua nunquam imperia retinentur diu" („Несправедливата власт не е дълга“).

Юристите често се отъждествяват като „жреци на Темида“. Както в древността, така и днес, гръцката богиня Темида е неизменен символ на съдебното начало, законността, независимия съд и правосъдието. Името и идва от гръцката дума „Themis“, което в превод означава закон, устав. Богинята се изобразява се като жена с превръзка на очите, която държи везни в едната ръка, а понякога и меч в другата. Превръзката на очите е символ на справедливостта. Темида не гледа кого съди, тя само изслушва и преценява мъдро. Не се интересува от външния лик - дали съди просяк или богаташ, бял или черен. За нея е важна само справедливостта и безпристрастността, затова е с превръзка, за да не се влияе от никого и от нищо. Везните са символ на равнопоставеността - пред закона всички са равни и няма богати и бедни, висша и нисша класа. Законът е закон за всички – както елегантно заявява Марк Тулий Цицерон: „Leges cum omnibus semper una atque eadem voce loquuntur“ (Законите говорят с всички винаги на един и същи глас). Мечът е оръжието на Темида, а именно на закона. С него тя привежда в сила присъдата. Показва, че заслуженото е готово за всеки. Свален е надолу, защото Темида, тоест правото, не е войнствено. Размахва меча само тогава, когато най-сетне е намерило вина, тоест в името на справедливостта.

Съдебното производство заема централно място в процеса на правораздаване. Съдът е главен субект на наказателния процес, защото само той може да се произнесе за вината, отговорността и наказанието, което ще се наложи. За да се постигне справедливост, основните предпоставки за това следва да се търсят в съда. Той е господар на процеса, законът му поверява власт да присъди справедливост. Но стремежът за нейното осъществяване е задача и на всички участници в процеса, чиято цел е справедливото разглеждане на делото.

Законът изисква от съда да е безпристрастен, да е непредубеден и това изискване е обвързано със законността на съдебния състав. Ако съдията или член от състава на съда е заинтересован от изхода на делото, тогава сме изправени пред незаконен състав. Конституцията гарантира независимостта на съдебната власт. При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона.

Гневът е отрицателна емоция, присъща на човека. Той не е добродетел. Нещо повече - християнството го смята за един от седемте смъртни гряха. Подвластните на гнева взимат грешни решения. Според Питагор в изблик на гняв не бива да се говори, нито да се действа. Съдът е висш орган и няма право на грешки. Безпристрастно взетите решения, неподвластни на емоциите, са справедливи и точни. Съдът определя наказанията в пределите, предвидени от закона за извършеното престъпление, като се ръководи от законите. То трябва да съответства на престъплението. Наказанието не може да има за цел причиняване на физическо страдание или унижаване на човешкото достойнство. Древните римляни мъдро са установили, че трябва да се съди престъплението, а не престъпника. Съдията, смята Луций Аней Сенека, не бива да се вслушва в „гласа на тълпата“ – *“Vulgus pessimus rerum interpres”* (Тълпата е най-лошият съдия), а да се позовава на закона, на своята честност, справедливост и безпристрастност.

При вземане на съдебно решение не се допуска пряка или непряка дискриминация на лицата, основана на пол, раса, народност, етническа принадлежност, човешки геном, гражданство, произход, религия или вяра, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично или обществено положение, увреждане, възраст, сексуална ориентация, семейно положение, имуществено състояние или на всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна. Всички граждани са равни пред закона, няма бедни и богати, бели и цветнокожи. Не се допускат никакви ограничения или привилегии. Гражданските права представляват закони и обичаи, които гарантират еднакво и справедливо отношение към всички жители на една страна. Да се спазват гражданските права означава хората да бъдат равнопоставени независимо от пола, вероизповеданието и етническата (народностната) си принадлежност. В много страни с деспотични режими управляващите злоупотребяват с властта и потъпкват гражданските права.

Съдебният състав трябва да върши своята работа *sine ira et studio*. Недопустим е каквото и да е личен интерес при разглеждането и решаването на делата, както и използването на информация, получена в това им качество за лична полза или в полза на трети лица. Освен това е недопустимо да има финансова ангажираност, която би попречила за съвестното изпълнение на функциите на магистратите и техните задължения; да имат политически, обществени и лични пристрастия, които биха повлияли върху ангажираността и дейността им. Не е приемливо нито коректно да приемат облаги или материални подаръци, както и да се ангажират с услуги, даване на консултации и правни съвети на страна по делото, нейни близки, представители, включително и чрез трети лица – посредници. Справедливо е правосъдието, когато съдиите са неутрални и обективни. Реализацията на принципа на справедливост гарантира максимално осигуряване на ефикасна защита на правата на гражданите.

За правилното и справедливо прилагане на закона е необходимо той да се знае, да се прилага правилно в конкретни ситуации. Ето защо съдиите трябва да имат юридическо образование. Компетентен и квалифициран е добре подготвеният магистрат, който познава нормативната уредба на Република България и правото на Европейския съюз и е развил способности и умения за тяхното коректно прилагане.

Друг принцип гласи, че съдиите трябва да бъдат дискретни и да пазят фактите и сведенията, които са им станали известни по делото като служебна тайна. Съдията трябва да бъде честен, независим, да има субективна вяра в правотата на своята кауза, искреност към другите и към себе си по отношение на мотивите на своето поведение. Съдията е като рефер в игра и провежда съдебния процес безпристрастно и в открито съдебно заседание.

Всеки съдия при първоначално встъпване в длъжност полага клетва, с която се обрича в името на народа да прилага точно Конституцията и законите на Република България, да изпълнява задълженията си по съвест и вътрешно убеждение, да бъде

безпристрастен, обективен и справедлив, да допринесе за издигане престижа на професията, да пази тайната на съвещанието, като винаги помни, че за всичко отговаря пред закона. С това той заявява, че ще участва в правораздаването *sine ira et studio*, ще упражнява съвестно своята професия и чрез поведението си при нейното осъществяване и извън нея ще бъде достоен за доверието и уважението на обществото. Магистратът трябва да предотвратява и избягва конфликти, да гарантира разрешаването им и в случаите на създадените в обществото силни настроения на симпатия или антипатия към участници във всящо пред него производство. Той трябва да се съобразява с общопризнатите принципи на правото и да защитава на свободата, справедливостта и върховенството на закона.

В своята справедливост и безпристрастност съдиите трябва да бъдат символ на закона, тяхната независимост да бъде подвластна само на Конституцията и законите на Република България. При изграждане на вътрешното си убеждение винаги да се водят от старата римска максима *SINE IRA ET STUDIO*.

Литература:

- [1] Нурижан, Жорж. Латински сентенции и мъдри мисли, 1945.
- [2] Патеркул, Веллей. Римская история, Воронеж, 1985.
- [3] Радев Д. "Теория на правораздаването"-2006 г.
- [4] Тацит, Публий Корнелий. Сочинения в 2-х тома, Москва, 1969.
- [5] Вж. Кодекс за етично поведение на българските магистрати
- [6] Вж. Закон за съдебната власт

За контакти:

Ангелина Стефанова Богданова, студент първи курс, специалност Право, Русенски университет „Ангел Кънчев“, e-mail: anichka_95@abv. bg

Принципи на наказателната процедура установена в „Habeas Corpus Act”

автор: Кристиан Стефанов
научен ръководител: ас. Веселин Гръцманов

Habeas corpus act: *is addressed to the custodian (a prison official for example) and demands that a prisoner be taken before the court, and that the custodian present a petition of authority, allowing the court to determine whether the custodian has lawful authority to detain the prisoner.*

Key words: *Habeas corpus, act, petition, court, prisoner, custodian*

В системата от юридически гаранции на правата на човека важно място заемат процедурните правила, обезпечавачи защитата на човешките права. Тъй като правата могат да бъдат реализирани в рамките на съответна процедура по тяхното надлежно обезпечаване. Сами по себе си материалните права са статични и уязвими. Основното естествено право - правото на лична свобода и неприкосновеност на личността се реализира чрез съответна процедура, особено в случаите, когато даден човек е заподозрян в извършване на престъпление, но неговата вина не е установена все още съдебно.

Habeas Corpus Act е закон, приет от английския парламент на 26 Май 1679г. Той гарантира неприкосновеността на личността на задържаните от произволно инквизиране и други злонамерени действия от страна на властите. По същество това е процедура установена със съдебна заповед, която е адресирана до началниците на затвори и други места за задържане. Тази процедура определя правилата за арест и срока за изпращане пред съд на лица заподозрени в извършването на престъпление. Съдът е институцията, която по този закон преценява дали началниците на затворите и местата за задържане действат извън властта си или спазват процедурата на закона. Задържаният трябва да бъде освободен във всеки случай на неоснователно нарушаване на процедурата. В същото време всеки задържан или арестуван може да се позове на процедурата, искайки от съда тя да бъде спазена в случаите, когато е била нарушена от властите по задържането. Същото се отнася и за трайно лишението от свобода, без основание в закона. Съответно задължение на съда по този закон е да изиска от институциите, в които лицето е задържано и лишено от свобода да доведе задържания в срок от 24 часа, за да провери законността на задържането или ареста. В това заседание на съда участва самото задържано лице или негов представител. Изискване на процедурата пък на етапа на ареста е, да присъства прокурор, който да изложи и обясни мотивите и основанията за задържането. Ако при проверката си съдията приеме тези мотиви и основания са компрометирани или неоснователни лицето трябва незабавно да бъде освободено. Повторното задържане и арест на лицето на същото основание е невъзможно.

Изразът Habeas corpus произлиза от латински и буквално означава – да притежавам тялото. Същинският смисъл е "да имаш заподозряното лице за определени цели, свързани със съдебното разследване. В същото време обаче задържаният остава неприкосновен като физическо състояние дори и в условията на ограничена свобода.

Habeas Corpus кореспондира с Великата харта на свободите и Кларендонските конституции. Той е върхов етап на законодателната дейност свързана с борбата за ограничаване на абсолютизма на монархията в Англия. Magna Carta-Великата харта на свободите гласи: «Никой свободен човек не може да бъде залавян и затварян, или да му бъдат отнемани правата или собствеността, или да бъде поставян извън закона или заточван, или да му бъде отнето общественото положение. Нито пък

Ние или някои изпратен от Нас ще употребява сила срещу него освен, ако не е отсъдено законно от неговите равностоящи или според местния закон». Този текст действително е предтеча на идеята съдържаща се в Habeas Corpus.

Habeas Corpus присъства в английското право като "прерогативни заповеди". Тези заповеди биват издадени в името на монарха, за да се контролират по-нисши съдилища и държавни органи в рамките на кралството. Особено на процедурата на американска почва, е че искането за освобождаване на задържания може да бъде направено на всеки етап от наказателния процес, а не само при първоначалното задържане.

Сър Уилям Блэкстон, английски съдия и политик, живял през XVIII век казва: "Кралят е в правото си по всяко време да получава сведения, защо свободата на някой от поданиците му е ограничена и от какво е породено това ограничение." Това означава, че въпреки антиабсолютисткия си генезис законът е съобразен с резултатите от Буржоазната революция и необходимостта от помирение в Англия в навечерието на Великата революция. Процедурата за издаване на акт за неприкосновеност на личността е кодифицирана за първи път от Закона Habeas Corpus от 1679 г. Всички петиции подлежат на съдебни решения, които съблюдават смисъла на изпълнителния лист. Предишният закон от тази сфера е приет четиридесет години по-рано. Той дава преимущество на волята на краля при определяне дали да бъде издадена заповед за неприкосновеност или задържане. Напредъкът е очевиден.

По смисъла на закона от 1679г. всеки затворник или друго лице, действащо от негово име, може да внесе или поиска от съда, или съдията, неприкосновеност на личността си. Повечето юрисдикции и в гражданското законодателство, предвиждат подобни мерки за тези, които са незаконно задържани, но това не винаги се свързва с този закон. Съществуват аналогии на тази процедура и в други страни по същото време, понастояще тя е доминиращ модел на всяка цивилизована наказателно-правна система.

Технически законът е само процедурно средство, гаранция срещу всяко задържане, което е забранено от закона, без това да означава, че се защитават други права, като например правото на справедлив съдебен процес. Така че, ако наказателна мярка като интерниране без съд е разрешена от закона, тогава Habeas Corpus е можело да не се приложи. Правото на неприкосновеност на личността на задържания се смята като ефективна гаранция за свободата в цялото общество. Habeas Corpus не съдържа определени принципи, но определя права, гарантиращи свободата на личността.

Тогава, както и сега, процедурата целяща неприкосновеност на личността се издава от Върховния съд в името на суверена. Тя разпорежда на адресата - подолна инстанция, шериф, или частен субект. Служителят, който е ответник трябва да докаже неговата власт, за да предприеме дадени мерки по охрана и предоставяне на нормални жизнени условия, без мъчения.

Петиция може да се направи от всеки затворник, или от трето лице от негово име. Като резултат от приемането на закона Habeas Corpus петиция, може да се внесе независимо от това дали съдът заседава. През XVIII век актът бил използван по делото Somersett (1772г.), в което съдът обявява задържането на роб от африкански произход като противозаконно, поради което той бил освободен. В своя защита Somersett казва: "Въздухът на Англия от дълго време е твърде чист за роб, а всеки човек, който го диша е свободен".

По времето на Седемгодишната война, така и на по-късните конфликти, актът се използва от името на войници и моряци, като трайно се налага във военните съдилища. Промените в Habeas Corpus от 1816 въвеждат някои промени и разширяват обхвата му. Тези промени позволяват на съдиите да разпитват заподозрените, както и да дискутират оневиняващите факти изложени по обвинението. Това умишлено не се прилага при криминалните случаи поради опасения от това, че делото може да

бъде поведено в грешна посока, което да доведе до освобождаването на опасен за обществото субект.

Въпреки че интернирането без съд и присъда е било разрешено от закона, по времето на двете световни войни и размириците в Северна Ирландия, процедурата по Habeas Corpus остава на разположение като възможност за такива интернирани. Въпреки това, законът е само процедурно устройство за проверка на законно съобразността на задържането на затворника, толкова дълго, колкото задържането е в съответствие с акта на парламента. След приемането на Закона за правата на човека 1998 г. с акт на парламента в Англия, съдилищата установяват несъвместимост с Европейската конвенция за правата на човека, но такава декларация за несъвместимост няма правна сила, ако и докато не бъде разгледана от правителството.

Формулировката за неприкосновеност на личността предполага, че задържаният или представляващият неговите интереси подават петиция до съда с цел да се разгледа законността на лишаването от свобода. Съвременната практика в Англия налага изслушване на двете страни, и в тяхно присъствие съдът разглежда законността на задържането преди издаването на изпълнителен лист. Ако задържането се окаже незаконно, затворникът, бива освободен веднага или се освобождава с определение на съда, без да се налага да бъде излаган пред съдията. Възможно е лица, задържани на територията на държавата да внесат петиция подлежаща на съдебно разглеждане, чрез която да се установи законността на задържането. Петициите се прилагат за преустановяване на нарушението, като не винаги водят до положителен резултат. Предоставянето на невярна информация се приема като опит за манипулиране на съда, което само по себе си е криминално престъпление. С развитието на съвременното наказателно право, заявления за Habeas Corpus са били до известна степен компрометирани, от съображения за по-голям съдебен контрол.

Законът намира приложение и в българската наказателна практика, като правата застъпени в него присъстват както в Конституцията, така и в Наказателното право прилагано в Република България.

Според Конституцията човек се ражда свободен. Разбира се съществува хипотеза, за ограничаване на свободното придвижване в пространството на лица заподозрени в престъпление, но без влязла в сила присъда. Поради това несъгласието на дадено лице да бъде лишено от свобода се предполага винаги и всички субекти са длъжни да се съобразяват с него. Това предположение ще бъде оборено само тогава, когато се докаже, че лишеният от свобода изрично е дал своето съгласие да бъде задържан. Това положение запазва възможността за неизбежна отбрана във всеки един момент докато трае незаконното задържане. Ако органите по задържането не освободят задържания или използват методи на задържане опасни за здравето му, това осъществява трайно състава на престъплението – незаконно задържане. Който противозаконно лиши някого от свобода, също се наказва с лишаване от свобода. Ако задържането на заподозрян е извършено по начин, мъчителен или опасен за здравето на заподозрения или ако лишаването от свобода е продължило повече от указания от наказателната практика срок, това също е наказуемо деяние. Ако незаконното лишаване от свобода е извършено от длъжностно лице или от представител на обществеността в нарушение на службата или функциите му, извършителят подлежи на санкционни мерки. Отвлечането на лица с цел противозаконното им лишаване от свобода, се наказва също с лишаване от свобода. Хипотезата, когато деянието е извършено от лице, което се занимава с охранителна дейност, от служител в организация, която извършва охранителна или застрахователна дейност, от лице, което действа по поръчка на такава организация или се представя, че действа по такава поръчка, от лице от състава на Министерството на вътрешните работи или лице, което се представя за такова е също наказуемо деяние.

Свободата е свещено право на всеки човек, без значение от пол, възраст и расова принадлежност, и тя остава неприкосновена до момента, в който законът не предполага да бъде отнета.

Правото на съдебна проверка за законността на задържането или ареста изпълнено в процедурата Habeas Corpus е утвърдено от практиката. Това право се съдържа и в Международните декларации за правата на човека и в конвенциите по правата на човека. Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи регламентира следното: „Всеки, който е лишен от свобода чрез арест или задържане има право да поиска от съда бързото разрешаване на въпроса за законността на неговото задържане и да издаде заповед за неговото освобождаване, ако задържането е незаконно...всички задържани без основание имат право на компенсация”.

Литература:

- [1] Venn Dicey, Albert. Introduction to the Study of the Law of the Constitution.
- [2] Etymology Online". Habeas Corpus Etymology. Retrieved 17 February 2013.
- [3] Frederick Charles Moncreiff (2006). "The Wit and Wisdom of the Bench and Bar", pp. 85–86. The Lawbook Exchange, Ltd.
- [4] Re S-C (Mental Patient - Habeas Corpus) [1996] QB 599; Re B [1991] 1 FLR 106
- [5] Turner, Ralph V. Magna Carta Pearson (2003) p162 and p219
- [6] проф. д-р Александър Стойнов – Наказателно право. Особена част: Престъпления против правата на човека (2013)

За контакти:

Кристиан Николов Стефанов, студент 1 курс, специалност -Право
Русенски университет „ Ангел Кънчев “, тел. : 0876678709
e-mail: k.stefanov123@abv. bg

Юридическа легитимност на Народния съд в България 1944 - 1945 г.

автор: Емил Врежаков

Juristical legitimacy of the People's Court in Bulgaria 1944 - 1945: The theme of the legitimacy of the People's Court in Bulgaria and the conception of the idea of justice, fairness underlies his actual both before and today. The discussion of the objectivity to judges in criminal and war cases is current, because in the Supreme People's Court are not included prosecutors and lawyers, representatives to the countries – victorious in the Second World War. Indeed, all configurations of this extraordinary tribunal working under political pressure.

Key words: *People's Court, Konstitution, Second World War, Regency in Bulgaria, London Agreement, Extraordinary law, Military criminals, Partisans and illegal, Patriotic front*

По същество въпросът за Народния съд не би могъл да бъде разглеждан извън контекста на общоевропейските събития след края на Втората световна война. Той не е първият подобен специализиран орган на държавното правосъдие в историята на българската държава и право. На 22. 11. 1919 г. Народното събрание приема „Закон за съдене и наказание виновниците за народната катастрофа”¹, но този закон практически не влиза в сила. По време на Втората Световна война идеята за „*примерно наказание*”, чрез създаване на Народен съд се появява през 1942 г. в Първата програма на ОФ² и се утвърждава в Програмата на правителството на Отечествения фронт от 17. 09. 1944 г.³

С Постановление № 6 от 30. 09. 1944 г., позовавайки се на чл. 47 от Търновската Конституция⁴ Министерски съвет приема „Наредба - закон за съдене от Народен съд виновниците за въвличане България в Световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея”⁵. Наредбата - закон е одобрена от регентите Венелин Ганев (юрист), Цвятко Бобошевски (юрист) и Тодор Павлов (философ) с Указ № 22 от 04. 10. 1944 г., съгласно чл. 25 и чл. 26 от Търновската Конституция⁶ и е в сила от 06. 10. 1944 г. Одобен е и от Народното събрание с решение от 27. 12. 1945 г.

Пред юриспруденцията се поставя въпросът възможно ли е да бъде легитимен закон, издаден от едно Регентство, което не е утвърдено по предвидения конституционен ред. След принудителна оставка на Богдан Филев на 08. 09. 1944 г. и освобождаването от правителството на Отечествения фронт на регентите княз Кирил Преславски и ген. Никола Михов, новият Регентски съвет е назначен с постановление на правителството на ОФ. Пренебрегната е Търновската конституция, която постановява в чл. 27 и чл. 143, че само Велико Народно събрание има право да избира регентите или да променя регентския състав⁷. Правителството не е оправомощено да „назначава” регенти на България, тъй като самото то бива назначавано от тях. Подобно нарушение се извършва и през 1943 г., когато регентите Богдан Филев, княз Кирил и ген. Никола Михов са избрани от Обикновено Народно събрание, но то

¹ ДВ, бр. 203 от 09. 12. 1919 г.

² Първа програма на ОФ, т. 9 - http://bg.wikipedia.org/wiki/Програма_на_Отечествения_фронт

³ Установяване и укрепване на народнодемократичната власт. Сборник документи. С., 1969, с. 133.

⁴ Конституция на Българското княжество. Търново, 1879. (Фототипно издание. Пловдив, 1991), с. 13.

⁵ ДВ, бр. 219 от 06.10.1944 г. (Изм. и доп. ДВ, бр. 261 от 24.11.1944 г. и ДВ, бр. 9 от 12.01.1945 г.)

⁶ Конституция на Българското княжество..., с. 7 – 8.

⁷ Пак там, с. 8 и с. 36.

зи акт не може да бъде основание един прецедент на закононарушение да се превърща в практика.⁸

Наредбата съдържа материални, процесуални и съдоустройствени норми. Учредява се извънреден съд - Народен съд, за съдене извършителите на престъпленията по този закон чрез провеждане на бърза и съкратена наказателна процедура. В този смисъл Наредбата за създаване на Народен съд е противоконституционен акт, тъй като противоречи на редица конституционни разпоредби. Съгласно чл. 73, ал. 2 от Търновската конституция (нова от 11.07.1910 г.), не могат да се създават „изключителни съдилища или следствени комисии под никакъв предлог и под каквото и да е наименование”.⁹ Министерският съвет няма право да създава подобен съд или трибунал със специален статут. Всякакъв род престъпления се разглеждат от общи (граждански) или военни съдилища. Грубо противоречие с действащия Наказателния закон и основни принципи на правото е обстоятелството, че Наредбата - закон за съдене от Народен съд има обратно действие и обявява за престъпления деяния (действия и бездействия) извършени в периода от 01.01.1941 до 09.09.1944 г., които към момента на осъществяването им не са били престъпни (вж. чл. 1 и чл. 2 от Наказателния закон). В десет точки на чл. 2 от Наредбата са изброени признаците на обявените за престъпни деяния и предвидените за тях наказания. Съдържащите се в Наредбата норми имат временен характер. Те регулират обществените отношения, свързани с извършените преди 09. 09. 1944 г. деяния, които с оглед характера им и обстоятелствата, при които са били осъществени, не могат да бъдат извършени след тази дата.

По натам са допуснати процесуални нарушения спрямо действащото към момента българско законодателство. От една страна се сливат функциите на органите на предварителното съдопроизводство и на прокуратурата. Предвидено е възбуждане на наказателно преследване и постановяване на присъди срещу починали лица не само за установяване на факта на престъплението, но и за определяне на присъда, включително конфискация на имущество¹⁰, в пълно противоречие с разпоредбите на Наказателния закон, който е в сила по това време - чл. 71, т. 1 (НЗ) постановява, че углавното преследване се изключва, „когато виновният умре”¹¹. Нарушени са чл. 67 и чл. 75 от Търновската конституция, според които „правата на собственост са неприкосновени” и конфискацията на имот се забранява. Подобен закон в противоречие с Конституцията съществува и преди 09.09.1944 г., след като Народното събрание гласува „Закон за изземане имуществото на нелегални лица”. Но погизването на Конституцията веднъж, не е основание това да бъде повтаряно в бъдеще.

Съгласно чл. 5 се назначава Главен народен обвинител и нужното число обвинители (юристи), назначени от Министерския съвет. Съгласно чл. 6 на Наредбата - закон и Указ № 22 / Об. 09. 1944 г. Народният съд се състои от съдии, избирани от областните комитети на Отечества фронт „измежду най - добрите граждани на градове и села”. Народният съд действа в 4 върховни (13 членни) съдебни състава и 64 обикновени (5 членни). Обвинението се поддържа от народни обвинители (юристи), назначени от Министерски съвет, в съдебните състави влизат съдии (юристи) и съдебни заседатели (народни съдии), назначени от министъра на правосъдието. В цялата страна функционира 135 съдебни състава на Народния съд с повече от 150 народни обвинители, пред които са изправени 11 122 подсъдими. Самата процедура по определянето на съдебните състави е незаконосъобразна с оглед на това, че основната част от народните съдии, много от които не са юристи, се избират от облас-

⁸ Огнянов, Л. Държавно - политическата система на България 1944 - 1948. С., 1993, с. 13 - 14

⁹ Жертвите на Народния съд. С., 2006, с. 21.

¹⁰ Бакалов, Т. Народният съд - повеля на времето. С., 2013, с. 35; Наредба-закон..., чл. 4 - ДВ, бр. 261 от 24. 11. 1944 г.

¹¹ Жертвите на Народния съд..., с. 22.

тните комитети на Отечествения фронт, т. е. зависими са от местните политически органи. Въпреки че Народния съд се провежда с участието на високо квалифицирани юристи, в определени случаи се достига до абсурда народните съдии да нямат завършен прогимназиален клас или да бъдат едва с основно образование. Например в гр. Русе, IV състав на Народния съд се състои от председател - Д. Цонев (адвокат) и членове - П. Нейчев (III прогимназиален клас), М. Дянков (I отделение), Н. Бърденски (IV отделение) и Д. Иванов (IV отделение). М. Дянков е посочен от Тутраканския околийски комитет на Отечествения фронт, който председател е самият той. Сходно е положението в гр. Кубрат, където за членове на Народния съд са предложени Ю. Куцаров (III клас) - секретар на Отечествения фронт в гр. Кубрат и П. Йовчев (III клас) - председател на същата структура¹².

На 01. 02. 1945 г. Първи Върховен състав на Народния съд признава за виновни подсъдимите бивши регенти, министри и дворцови съветници от кабинетите за времето от 1940 до 1944 г. Осъдени на смърт са всички министри от правителствата на Богдан Филев и Добри Божилов и четирима от кабинета на Иван Багрянов. Смъртни присъди получават регентите на малолетния цар Симеон II – Богдан Филев, княз Кирил Преславски и ген. Никола Михов и девет секретари към двореца. Екзекуциите са изпълнени в нощта на 1 срещу 2 февруари 1945 г. На доживотен строг тъмничен затвор са осъдени Вергил Димов, проф. Михаил Арнаудов, министър председателят Константин Муравиев, управлявал страната едва от 3 до 9 септември 1944 г. и др.¹³ В действащата Конституция няма текст, който да позволява подвеждането под съдебна отговорност на регентите на страната. Вземайки предвид текста на чл. 8 – *„Лицето на Царя е свещено и неприкосновено“*, би могло да бъде приета презумпцията, че това важи и за регентите, които управляват в името на непълнолетния цар. От друга страна министрите могат да бъдат съдени само от особен Държавен съд и то по изрично решение на Народното събрание. Според Търновската Конституция, Събранието има право да предаде на съд министрите за измяна на Отечеството, за нарушаване на Конституцията, за предателство или за вреда, причинени на страната за лична полза, облагодетелстване или изгода (чл. 155). Предложението за даване под съд на министър се прави писмено и трябва да е подписано най - малко от 2 / 3 от присъстващите депутати, според чл. 156 - 158¹⁴.

Втори Върховен състав на Народния съд подвежда под отговорност 126 народни представители от XXV Обикновено Народно събрание в мандат от 01. 01. 1941 г. до 09. 09. 1944 г., затова, че са одобрили и гласували присъединяването на България към Тристранния пакт, излагайки на опасност Отечеството и са гласували *„Закон за защита на нацията“*. Осъдени на смърт са 67 депутати, останалите са възворени за различни срокове в затвори и други места за лишаване от свобода. Сред получените осъдителни присъди е и подпредседателя на XXV Обикновено Народно събрание, Димитър Пешев, който има огромен принос за спасяването на българските евреи от депортация в немските концентрационни лагери. Той е осъден на 15 години затвор, при строг тъмничен режим. С решението на Втори Върховен състав е поставена под въпрос законната съобразност на Народния съд. Чл. 93 на действащата Търновска Конституция гласи: *„Всякой член на събранието има право да изказва свободно мнение и да дава глас по свое убеждение и съвест. Никой не може да иска от него за изказаното мнение сметка, или да повдига за това срещу него гонения“*¹⁵. Теоретично, народните представители не могат да бъдат съдени по изключителен закон. Практически, Народният съд издава и изпълнява именно такива присъди.

¹² Пак там, с. 38.

¹³ Бакалов, Т. Цит. съч., с. 28 – 52.

¹⁴ Конституция на Българското княжество..., с. 40 – 41.

¹⁵ Пак там, с. 24 – 25.

Четвърти състав на Народния съд издава смъртни присъди на 47 висши офицери, между които ген. Никола Жеков и ген. Христо Луков. Шести състав осъжда 104 публицисти, а пред Девети състав подсъдимите са 86 бивши съдии и прокурори от Окръжните съдилища и специалните военни съдилища. Парадоксално е, че вината на бившите магистрати се изразява в прилагането от тях на действащото българско законодателство, под което са подвеждани под отговорност участниците в съпротивителното движение преди 09. 09. 1944 г. Във всички процеси, всеки от подсъдимите има право най - много на двама защитници - по двама адвокати, които могат да присъстват, да оспорват доказателствата и да правят възражения. Срокът на действието на Закона за Народния съд е определен с разпоредбата на чл. 9, ал. 4, която задължава Народният съд да приключи заведените пред него дела в срок най - късно до 01.01.1945 г. Този срок по - късно е продължен до 31.03.1945 г. с „Наредба - закон за изменение и допълнение на НЗНС“¹⁶. Народните съдилища завършват своята работа през април 1945 г. Най - тежкото наказание - смърт, е наложено на 2730 човека, а доживотен затвор - на 1035 души. Една част от подсъдимите са осъдени задочно. Няма данни, колко от осъдените на смърт и различни срокове лишаване от свобода се водят „безследно изчезнали“ към момента на произнасяне на присъдите им.

Народният съд не намира правна основа в действащата дотогава правна система. Според заварения правен ред много от деянията, за които се търси отговорност изобщо не са престъпления. За Народния съд е необходима нова правна обосновка, търсейки легитимност в международноправните задължения, които България поема при подписване на последващите международни договори¹⁷. В точка 6 на Съглашението за примирие от 28.10.1944 г. между правителството на България от една страна и правителствата на Съветския съюз, Съединеното кралство и Американските Съединени Щати, от друга, България се задължава да сътрудничи за „задържането на лица обвинени във военни престъпления и за тяхното съдене“¹⁸. Наредбата - закон, както и осъществяната правораздавателна дейност на Народния съд, получават изрично потвърждение и в чл. 6 от Споразумението на четирите Велики сили от 08.09.1945 г. в Лондон, а именно: „Нищо в това споразумение не намалява отговорността и не ограничава правата на националните или окупационните съдилища, които са вече създадени или ще бъдат създадени на всяка съюзническа територия или в Германия за съдене на военните престъпници“¹⁹. Но Наредбата - закон за съдене от Народен съд трудно може да бъде аргументирана с всички международни актове по които България е страна при приключване на войната, тъй като Наредбата е одобрена значително по - рано от създаването им в чисто хронологичен план. Те единствено потвърждават нейната реализация. Освен това в Съглашението за примирие от 28. 10. 1944 г. и в Споразумението от 08. 09. 1945 г. се говори единствено за военни престъпници. В този смисъл са и по - сетнешните договорености при проведените конференции на ръководителите на СССР, САЩ и Великобритания в Ялта (4 - 11.02.1945) и Потсдам (17.07 - 01.08.1945).

Не следва да се прави пряка аналогия на Народния съд в България със създадените по - късно Нюрнбергски и Токийски военни трибунали. Макар да са изградени по една и същата правна логика, Народният съд е лишен от международноправната основа на Двата големи процеса с широко международно участие. В Нюрнберг, САЩ, СССР, Великобритания и Франция назначават по един член на Трибунала и по един негов заместник. Токийският трибунал е представен с 11 съдии от САЩ, Великобритания, Франция, СССР, Холандия, Китай, Индия, Австралия, Нова Зеландия,

¹⁶ ДВ, бр. 9 от 12. 01. 1945 г.

¹⁷ **Вълканов, В.** Политико-правни основи на Народния съд от 1944 - 1945 г. - Народният съд 1944 - 1945: Сборник с доклади и изказвания от международната научна конференция... С., 1997, с. 11 - 12.

¹⁸ Съглашение за примирие от 28. 10. 1944 г. - АМВР, оп. 1, а. е. 35.

¹⁹ London Agreement of August 8th 1945, Article 6 - <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp>

Канада и Филипините²⁰. За разлика от тях, в съставите на Народния съд в България не са включени съдии или обвинители от страните победителки или от неутрални държави. Единствената международна санкция, която Народния съд получава е надзора на Съюзната контролна комисия в София, която проследява неговото създаване, организиране и правораздавателната му дейност. Преди началото на процеса срещу бившите български регенти, министър председатели, министри и генерали, те са изпратени в СССР. Там са разпитани и са предадени обратно на Народния съд в България.

Неоспорим факт е, че по силата на чл. 5 от Парижкия договор на България със съюзените и сдружените сили от 10. 02. 1947 г., *„България се задължава да вземе всички необходими мерки, за да обезпечи задържането и предаването за съдене на лицата, обвинени в извършване на военни престъпления или на престъпления против мира и човечеството, заповядали извършването на такива престъпления или съдействали за тяхното извършване“*²¹. Този договор, както и много от последващите войнати договори, събития и процеси, включително Нюрнбергския и Токийския трибунали, действат след 02.04.1945 г., когато Наредбата - закон за съдене от Народен съд вече не е в сила. Имайки предвид това, Наредбата не може да се приема като пряко задължение на Българската държава към Великите сили – победителки. Нейното приложение изпреварва тези събития. С настъпването на крайния срок през пролетта на 1945 г. тя престава да действа и да регулира обществените отношения в бъдеще и от този момент не се прилага. Към момента на подписване на Парижкия договор през 1947 г. Закона за Народния съд вече не е действащ закон.

Наредбата - закон за съдене от народен съд виновниците за въвлечане на България в световна война срещу съюзените народи и за злодеянията свързани с нея, е специален закон, инкорпориращ в себе си материални и процесуални норми, чиято основна цел е да уредят специфичният характер на обществените отношения, които се регламентират с неговото приложение. С оглед конкретиката на исторически обусловените обществени потребности, това са правоотношенията по реализиране на наказателната отговорност на виновните за въвлечането на България в Световната война и свързаните с нея злодеяния.

България е една от многото държави, потърсила отговорност по извънреден път на управляващите страната по време на Втората Световна война. В американската окупационна зона в Европа пред трибунали са изправени 1914 германски военнопръстъпници, от които 1517 са осъдени - 324 на смърт, 247 - на доживотен затвор и 946 - на различни срокове лишаване от свобода. Британски военни съдилища водят процеси в Германия, Италия и Нидерландия. При повдигнати 1085 обвинения са постановени 240 смъртни наказания. Френските окупационни съдилища осъждат на смърт 104 души. Във Франция са разгледани и 124 751 дела срещу колаборационисти и са постановени 7037 смъртни присъди. Подобни процеси се провеждат и в Норвегия, Дания, Белгия, Чехословакия, Унгария и Гърция²². Признавайки, че едва ли всяка постановена от Народния съд присъда е напълно оправдана, с оглед на фактическите обстоятелства, редно е да се отбележи, че Народния съд е специфично политико - юридическо и историческо явление, което едва ли би могло да бъде избегнато.

ИЗТОЧНИЦИ

[1] ДВ (бр. 203 от 1919; бр. 219, 261 от 1944; бр. 9 от 1945; бр. 201 от 1947)

²⁰ Стоянов, Е. Международно наказателно право. С., 2010, с. 125 - 134

²¹ Договор за мир между България и Съюзените и сдружени сили – ДВ, бр. 201 от 30. 08. 1947 г.

²² Василев, В. Отговорността на военнопръстъпниците от Втората Световна война - Народният съд 1944 - 1945: Сборник с доклади и изказвания от международната научна конференция..., с. 23 - 34

- [2] Конституция на Българското княжество. Търново, 1879. (Фототипно издание. Пловдив, 1991)
- [3] Първа програма на Отечествения фронт - http://bg.wikipedia.org/wiki/Програма_на_Отечествения_фронт
- [4] Съглашение за примирие от 28. 10. 1944 г. - АМВР, оп. 1, а. е. 35
- [5] Установяване и укрепване на народнодемократичната власт. Сборник документи. С., 1969
- [6] London Agreement of August 8th 1945 - <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtchart.asp>

ЛИТЕРАТУРА

- [7] **Бакалов, Т.** Народният съд - повеля на времето. С., 2013
- [8] **Василев, В., Вълканов, В.** Народният съд 1944 - 1945: Сборник с доклади и изказвания от международната научна конференция, посветена на противозаконната отмяна на присъди на Народния съд. С., 1997
- [9] Жертвите на Народния съд. С., 2006
- [10] **Огнянов, Л.** Държавно - политическата система на България 1944 - 1948. С., 1993
- [11] **Пинтев, С.** България в британската дипломация 1944 - 1947 г. С., 1999
- [12] **Стоянов, Е.** Международно наказателно право. С., 2010

За контакти:

Емил Врежаков, спец. „Право“, VI курс, Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, тел. : 0889052269, e-mail: vilarduen_1@abv. bg

Електронно свидетелство за съдимост

автор: Мария Каблешкова, докторант
научен ръководител: доц. д-р Елица Куманова

***Electronic certificate of conviction:** At the era of information society that we are living nowadays in each fact of our lives receives a virtual form. We find this in the opportunity of issuing an electronic certificate of conviction. This work examines and compares the traditional procedure with the electronic one revealing the advantages and disadvantages of each.*

Key words: Law, Virtual reality, Electronic certificate of conviction, Legal Regulation Of Social Relations;

В ерата на информационното общество, в която живеем, се търси автоматизация и електронно битие на възможно най-много елементи и услуги от всички сфери на живота ни. Динамиката на обществените отношения императивно въвежда необходимостта от допълнителна, от алтернативна форма на съществуване на юридическите факти и от една нова реалност, в която те да се развият. Въпреки безспорните рискове и недостатъци, които съществуват, виртуалната реалност, като нов вид правна реалност, дава възможност на информационното общество да развива своите качества и специфики. Несъмнено, единственото възможно бъдеще на обществото е свързано с тази нова реалност, поради което правото, като най-значим обществен регулатор следва да отрази настъпващите промени и да въведе нормативен облик и на виртуалното битие на всички онези факти, които са правно релевенти. Защото днешната цивилизация глобализира правото, а съвременното световно общество е общество на информацията. Можем да споделим мнението на проф. М. Михайлова, според която това неизбежно довежда до ускоряване динамиката на живота, а правото бива въвлечено в пределността на новите изисквания на информационната цивилизация.

В тази връзка, законодателят въвежда една нова възможност за гражданите да заявяват и получават свидетелства за съдимост по електронен път. Нововъведението съществува от 2013 г. и по-конкретно от 15 февруари 2013 г., когато влиза в сила изменението на Наредба № 8 от 26 февруари 2008 г. за функциите и организацията на дейността на бюрата за съдимост. В настоящата разработка ще бъдат разгледани нормативните изисквания за получаване на електронно свидетелство за съдимост, както и съпоставянето му със стандартното такова.

Както всяко друго производство и производството по издаване на свидетелство за съдимост започва по молба на съответното лице. Тук следва да отбележим, че легитимиран да инициира издаването на традиционното свидетелство и да го получи, съгласно чл. 33 от Наредба № 8 от 26 февруари 2008 г. за функциите и организацията на дейността на бюрата за съдимост, е както самото лице, така и съществува възможност да бъде поискано от лице за негов починал възходящ, низходящ, съпруг, брат и сестра или от лице за негов възходящ, низходящ, съпруг, брат, сестра или за други лица. Като когато свидетелството за съдимост се иска за жив възходящ, низходящ, съпруг, брат, сестра, този, който иска свидетелството за съдимост, посочва в заявлението и собственото, бащиното и фамилното си име, адрес за кореспонденция и прилага изрично писмено пълномощно, а когато е за други лица – изрично нотариално заверено пълномощно. При подаване на заявление за издаване на свидетелство за съдимост се представят в оригинал лична карта, препис от акта за раждане или удостоверение за раждане в оригинал или нотариално заверено копие или друг документ, издаден от компетентен орган, удостоверяващ данни за родителите на лицето, което иска свидетелството за съдимост. Тук откриваме и първото различие с процедурата за издаване на електронно свидетелство за съдимост.

При нея, законодателят не допуска заявлението за издаване на свидетелството да бъде подадено от лице, различно от това, по отношение на което се иска издаването, или да бъде издадено на лице, различно от заявителя. В този смисъл законодателят не е посочил изключения и като единствена алтернатива за гражданите, остава традиционната процедура.

Към заявителя се поставя още едно изискване. Съгласно ал. 4 на чл. 35а, заявител може да бъде само физическо лице, на което е издаден квалифициран електронен подпис или друго средство по смисъла на Закона за електронния документ и електронния подпис. Легалното определение на термина квалифициран електронен подпис откриваме в чл. 16 от Закона за електронния документ и електронния подпис. Съгласно посочената разпоредба, квалифициран електронен подпис е усъвършенстван електронен подпис, който е придружен от издадено от доставчик на удостоверителни услуги удостоверение за квалифициран електронен подпис, отговарящо на изискванията на чл. 24 от Закона за електронния документ и електронния подпис и удостоверяващо връзката между автора и публичния ключ за проверка на подписа, и е създаден посредством устройство за сигурно създаване на подписа. Всеки издаден квалифициран електронен подпис се свързва по уникален начин с неговия автор, като по този начин в най-голяма степен гарантира авторството на направените от притежателя на подписа изявления. Освен това е създаден по начин, който да ограничи във възможно най-голяма степен злоупотребите и посегателства. От министерство на правосъдието отбелязват, че системата за издаване на електронно свидетелство за съдимост работи само с квалифицирани електронни подписи, съдържащи ЕГН на физическо лице. Тъй като доставчиците на услугата не са задължени да включват ЕГН в подписа, е необходимо изрично да бъде заявено желанието за това.

След идентифициране на заявителя и въвеждането от негова страна на пълна информация за ЕГН и допълнителна информация за име, презиме и фамилия с английска транслитерация, съответстващи на документа за самоличност, системата генерира уникален код на заявката и визуализира информация, чрез която да се заплати държавна такса за извършване на услугата. Тук, за разлика от традиционното свидетелство за съдимост, електронното можем да разглеждаме като двуезично, защото цялата информация, която се съдържа в него, е представена и на английски език. Това е едно от безспорните му предимства, защото при необходимост от представяне на документа на английски език, гражданите не е необходимо да го превеждат или легализират, което им спестява значително време и разходи. Разлика в двете процедури откриваме и досежно дължимата такса за услугата. При издаване на електронното свидетелство, очаквано, таксата е по-ниска и към настоящия момент е в размер от 3.00 лв., съгласно т. 62в, буква в, от Тарифа № 1 към Закона за държавните такси за таксите, събираны от съдилищата, прокуратурата, следствените служби и Министерството на правосъдието (и следва да бъде заплатена в 14-дневен срок от регистриране на заявката), съотносимо с таксата за хартиеното, която е 5. 00 лева. Този факт още веднъж показва едно от безспорните предимства на електронните процедури, а именно тяхната по-голяма икономическа достъпност за гражданите.

Срокът за издаване на изисквания електронен документ е три работни дни, като срокът започва да тече от момента на получаване на задължителното платежно нареждане, от което да е видно извършеното плащане. Предвидени са различни възможности за заплащане, включително и по електронен път, което освен, че улеснява гражданите, дава възможност извършването на услугата да се случи изцяло във виртуалното пространство - от заявяване, през заплащане, до получаване и използване на документа. По отношение на хартиеното свидетелство за съдимост, съгласно чл. 38, ал. 1 от описаната по-горе наредба, същото се издава в деня на поискването, но не по-късно от три работни дни. Когато то е подадено чрез районен съд,

различен от този по месторождението на заявителя, свидетелството за съдимост се издава не по-късно от три работни дни от постъпване на заявлението.

Министерството на правосъдието предоставя възможност на заявителя да въведе електронен адрес за получаване на код за достъп до електронното свидетелство за съдимост. След изготвянето му, достъпът до електронното свидетелство за съдимост се осъществява единствено чрез посочения код. Всяко трето лице, на което заявителят предостави получения код за достъп, може да разгледа издаденото електронно свидетелство за съдимост на страница на Министерство на правосъдието. За разглеждане на издаденото електронно свидетелство за съдимост не е необходим електронен подпис. Тук откриваме още едно от предимствата на електронния вариант на свидетелството за съдимост. Би могло да се използва многократно, без да е необходимо да се създават негови заверени преписи, единствено посредством предоставяне на уникалния код на всяко трето лице, пред което следва да послужи. Но електронната му форма, като единствено негово битие, притежава и недостатъци. Съгласно чл. 35а, ал. 10, електронното свидетелство за съдимост само в електронния си вид, достъпно на обявената от Министерството на правосъдието интернет страница, има същата сила като свидетелството за съдимост, издадено на хартиен носител. Или единствено и само, достъпно на посочената електронна страница, бива пълен еквивалент на хартиения си вариант и в случай че бъде разпечатано губи тази си характеристика. Тази изключително важна информация е посочена и в самото удостоверение.

Електронното свидетелство за съдимост се генерира в електронен формат, подписва се с електронен подпис на Министерството на правосъдието и се съхранява безсрочно в информационната му система. Но независимо от това, електронното свидетелство за съдимост важи за срок шест месеца от датата на издаването му, също както и хартиеното свидетелство. След изтичане на посочения срок, при визуализиране на сайта, чрез посочения код, пред потребителя се появява съобщение, което предупреждава, че е с изтекъл срок на валидност.

Важно е да бъде отбелязано, че съгласно чл. 35а, ал. 1, електронно свидетелство за съдимост се издава само за лица, за които не са съставяни бюлетини за съдимост, включително и по чл. 78а НК. В останалите случаи свидетелство за съдимост се издава по общо установения ред. Бюлетини за съдимост се съставят за всички осъдени лица на наказания по чл. 37 НК, вкл. и в случаите, когато осъденият е освободен от изтърпяване на наказанието или не е наказан съгласно чл. 64, 158, чл. 182, ал. 3, чл. 183, ал. 3 и чл. 191, ал. 4 НК, или е приложено условно осъждане по чл. 66 НК, както и за наложени административни наказания по чл. 78а НК, като се съставят в седемдневен срок от влизане в сила на съдебния акт. Или, процедурата за издаване на електронно свидетелство за съдимост намира приложение единствено и само по отношение на заявителите, за които няма издавани бюлетини за съдимост и/или бюлетини за наложени административни наказания по чл. 78а НК.

Считам, че законодателят би могъл да въведе и още една междинна процедура, синтез между традиционната и електронната. За издаване на свидетелство за съдимост, лицето, което по една или друга причина няма възможност да се възползва от електронния вариант, следва да посети сградата на съда, за да подаде заявление, заплати такса, а в някои хипотези да изчака изтичане на тридневния срок, след което отново да се върне на гишето. Това технологично време може да бъде спестено на гражданите, като се регламентира възможност за електронно подаване на заявление за издаване на свидетелство за съдимост, с прилагане на платежно нареждане за заплатена такса, а получаването да се извършва на място, след представяне на документ за самоличност или пълномощно, съгласно законовата рамка.

След направения анализ и съпоставка между традиционната процедура и електронната такава, можем да направим извод, че новата процедура не е излишна, а необходима и изключително полезна. Въпреки ограниченията, които законодателят

е въвел, по отношение на заявителя например, процедурата не губи своята актуалност, а статистиката показва, че се използва от все по-голям кръг граждани. Електронната ѝ форма дава редица предимства като бързина - за издаване, получаване и използване, а двуезичността ѝ е неоспоримо предимство. Актуалността и възможностите за развитие на процедурата са несъмнени, поради което проблемът ще бъде предмет на бъдещи научни изследвания.

Използвана литература:

1. Закон за електронния документ и електронния подпис
2. Наказателен кодекс
3. Наредба № 8 от 26 февруари 2008 г. за функциите и организацията на дейността на бюрата за съдимост
3. Тарифа № 1 към Закона за държавните такси за таксите, събирани от съдилищата, прокуратурата, следствените служби и Министерството на правосъдието
4. [www. cs. mjs. bg](http://www.cs.mjs.bg)

За контакти:

Мария Кирилова Каблешкова, докторант към Катедра "Публичноправни науки", Юридически факултет, Русенски университет "Ангел Кънчев", тел. 0889 673 374, e-mail: [mkableshkova@uni-ruse. bg](mailto:mkableshkova@uni-ruse.bg)

Македония като плуралистично общество

автор: Кашиф Бакиф

In this essay covers a pluralistic society, with a special emphasis those in the Republic of Macedonia. The main purpose is to highlight the party organization on ethnic grounds, namely the lack of civic character parties. As a result the segmentation reflected in other spheres of social life.

Key words: pluralistic society, political parties, ethnic communities, democracy, etc.

Не съществува някоя държава в света да има хомогенна структура на нейното население. В скоро абсолютно всички случаи, структурата е хетерогена, по етническа, религиозна, расова, езикова или културна основа. Причини за това може да има много, но основно те може да бъдат класифицирани в няколко категории: след различните войни, следователно след анексията на чужди територии на победените държави, след историческите договори след двете световни войни, при което се прекроявани нови граници, заради миграционните движения и др. Всичко това допринася за създаването на един общ елемент в съвременната държава, което е хетерогенността, съответно диверситета на структурата на населението на държавата. Единствената разлика по това отношение е степента на хетерогенността, която поддържа факта че някои държави имат по висок процент, а други по низък.

Главна причина за това е липсата на хомогенност на населението по отношение на етническата и религиозната принадлежност, както и езиковите и културните различия. Тези различия, които са обективно присъщи в тези общества, създават социални разделения и политически противоречия. В хетерогенните общества, под влияние на етническите, религиозните, културните както и езиковите различия, вътре в тях се създават отделни групи, като всяка група държи на своите особености. Поради разделението на съответна основа, тези групи живеят една до друга, но обособени в рамките на общата политическа единица. Този тип общества представляват плуралистични общества.²³

Общият определящ признак на плуралистичните общества е присъщата им вътрешна разнородност изразена в съответна организационна форма. Основанията за различията могат да са религиозни (Северна Ирландия, Ирак, Ливан); етнически (Кипър, Косово, Македония); културни (Канада); езикови (Швейцария) и др. В една или друга степен тези различия се срещат в много държави. За да е налице обаче едно плуралистично организирано общество е необходимо включените общности да се приемат като носители на различието, да се приемат като принадлежащи към отделна група – familia spiritus, която да е политически организирана в партия, движение. Плуралистичното общество е структурирано от тези политически организации, като всяка отстоява специфичните интереси на своите членове.

Република Македония представлява едно типично плуралистично общество. Разделенията на етническа, религиозна, културна, езикова - даже и на расова основа са присъстващи, и при това преплетени в различни комбинации. Това състояние, до известна степен допринася щото сегментите въпреки че са едни край други, да живеят социално разделени.

Структурата на Република Македония е многоетническа. В нея, както казахме, живеят около 65 процента македонско население, над 25 процента са албанци и около 10 процента турци, сърби, власи, бошнаци, и др. В предишния параграф забелязахме, че етническите общности не живеят в хомогенни средини и че населението в по голямата част на територията на държавата е смесено. Смесницата става още

²³ Вж. А. Lijphart, Democracy in plural societies; 1977, преведено издание на македонски език Л. Д. Фрчковски; с. 17.

по-сложна след като се има предвид, че някои от етническите общности принадлежат към две или повече религии.

Етническите общности са фрагментаризирани до висока степен. Ако се добави и религиозното различие между тях, те нямат допирни точки помежду си. Степента на обществената отделеност може да се види и в ниската степен (по-скоро несъществуваща) на сключване на бракове между членовете на сегментите. Сегментите имат отделни училища, а в случаи когато образователната база е обща, те посещават в различни смени или училищните обекти се разделени. Въпреки физическата разделеност съществува голямо напрежение, което често избухва в масови безредици и сблъсъци.

Сегментите се политически организирани в отделни партии, които освен абривиатурата, както структурно (кадрово), така и според програмните цели, са ясно определени към отделната етническа група. Въпреки опроверженията от страна на политическите елити, по-голямата част от политическите партии в Македония е организирана на етническа основа на съществуване и функциониране. В това отношение, най-голямата част от парламентарните партии в 20 годишната история на политически плурализъм са били чисто етнически партии. С малки изключения, това продължава да функционира и с оглед на обстоятелствата, има тенденция да продължава и в бъдеще. Основно при парламентарните партии съществуват два политически етнически сегмента, македонски и албански сегмент. Също така и другите етнически общности политически са организирани на етническа база. За разлика от втората по численост етническа общност – албанската, те успяват да включат, своите представители в Законодателното тяло само чрез коалиции, най-често с македонските партии и по рядко с албанските.

Характерно за повечето партии в Република Македония е централистичният модел на взимане решения, базиран основно на лидерите, с формално териториална и местна организираност. Членската маса е неактивна и дисциплинирана, докато отговорността на управленските партийни структури е релативизирана. В повечето партии не се признава правото на фракциите. Много често са случатите на семейственост, както в партийните структури, така и в управленските структури на централната и местна власт.

Като главни политически партии в Македония могат да се определят: ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДПА и ДУИ. Първите две съществуват от самото начало на партийно политическия плурализъм в страната, а ДПА се включва три години по-късно, като разделено крило от първата албанска партия ПДП. ДУИ излиза на политическата сцена преди около 10 години, след въоръжения конфликт от 2001 г.

ВМРО-ДПМНЕ (ВМРО-Демократична Партия за Македонско Национално Единство) представлява най-голямата дясна партия в Македония. Тази партия се определя като консервативна партия. Тя няколкократно е оглавявала правителствени коалиции (1998-2002, 2006-2008, както и 2008-2010, 2010-2013 и към момента), начело с Любчо Георгиевски и сегашният премиер и председател на партията Никола Груевски. Тази партия носи примата за националистическите си изяви още от началото на политическия плурализъм през 90-те години. Такава поставеност на тази партия е забележителна особено по време на изборните кампании. Без разлика дали става въпрос, за местни, парламентарни или президентски избори, тази партия насочва своите кампании директно или индиректно срещу другата етническа общност. Много често тези кампании се „синхронизирани“ от паралелните изяви на албанската партия, която най-често е в коалиция с ВМР-ДПМНЕ. националистическия политически подход, става ясно и в проектите, които реализира тази партия, когато е на власт. Последния от тези проекти е „Скопие 2014“, известен като „процес на антиквизация на македонската история“. Този проект, освен че бе оспорван от албанската общност и от съседните държави, Гърция и България, беше оспорван и от част от

интелектуалната и професионалната македонска общност, но и от значителен процент на населението на македонската етническа общност.

СДСМ (Социал-Демократски Съюз на Македония) е най-голямата лява партия в Македония. Тя се определя като социалдемократическа партия, въпреки че защитава заможната бивша комунистическа номенклатура, превърнала се в днешна олигархия. Тази партия е била на власт няколко мандата (1990-1994 г., 1994-1998, 2002-2006), а сега представлява най-голямата опозиционна партия. Въпреки социалдемократическата ориентация, тя в действителност реализира основата на македонската национална държава. Тя е двигателя на изграждането на еднонационалната македонска държава, следователно еднонационалните политики както са: Конституцията от 1991 год. ; въвеждането на монопола на македонските етнически партии върху главните държавни функции (Президент, Министър-председател, Председател на Парламента, Главен Прокурор, Омбудсман, Председател на Конституционен съд и др.) ; етнически монопол върху процеса на приватизацията на обществените и държавните капацитети; дискриминацията на албанците и останалите етнически общности, както в държавната и публичната администрация, така и в отношение на държавните инвестиции в районите с мнозинство не-македонско население; и др.

ДПА е най-голямата дясна партия на етническите албанци в Македония, и е формирана през 1993. Тя произлиза от първата албанска партия ПДП, като радикално националистическа формация. Въпреки няколкократните раздори, тя успява да съществува на политическата сцена вече 20 години. Участвала е във властта заедно с ВМРО-ДПМНЕ през 1998-2002 год. и 2006-2008). Актуално представлява най-голямата опозиционна партия на етническите албанци. Като партия е известна с радикалния речник на нейните представители, както и с нейния исторически лидер Арбен Джафери, които важи за един от най-мъдрите албански политици в Македония и региона. Известно е, че тази партия, в тези две десетилетия никога не е правила предизборна коалиция с не-албанска партия.

ДУИ (ДСИ) е партия, която произлезе от разформиранията Армия за Национално Освобождение (АНО), след въоръженият конфликт от 2001 год. На чело с главнокомандувачият Али Ахмети. Тя е лява партия, определена като социалдемократическа. Участва в правителствена коалиция няколкократно (2002-2006 год., 2006-2008 год., 2008-2010 год., 2010-13 и 2013-...) заедно със СДСМ и актуално със ВМРО-ДПМНЕ за трети път. За разлика от ДПА, ДУИ е партия, която освен мнозинството албанските гласове, традиционно обединява и няколко малки партии, съответно по-малка част от македонските бошняци, роми и египтяни.

„Партиите в македонския политически спектър са преди всичко и реално етнически, и много малко т. е. само номинално и фиктивно идеологически. Двете основни партии на македонците имат една и съща базова идеология: много грижовно и на първо място тачат македонизма: СДСМ – дефинитивно и системно, личностно и институционално, често тихо притаено, но сигурно; ВМРО-ДПМНЕ – шумно, борбено и френетично, показно и предизвикателно... Разликата между албанските партии ДУИ и ДПА въпреки декларациите за лява или дясна идеологическа ориентация, е само в средствата и резултатите, постигнати в борбата за целите на албанството в Македония“.²⁴

Последните данни говорят, че в Република Македония от 1990 год. от началото на политическият партиен плурализъм са регистрирани над 130 политически партии. С промените в Закона за политическите партии от 2004, 2007 и 2008 год.²⁵, съответно с изискването за 1000 нотариално заверени подписа от членове, повечето партии спряха да съществуват. Така че, данните от Основен Съд – Скопие 2, компетентен

²⁴ П. Е. Митев, А. Желязкова, Г. Стойковски, Македония на кръстопът, София, 2008 г. с. 76 и 77.

²⁵ Закон за политическите партии, Службен вестник, Р. Македония. бр. 76, 2004; 5/2007; 8/2007; 5/2008.

за регистрация на политическите партии, сочат, че през 2011 год. действат 55 партии, докато след 2013 този номер се намалява.

Политически партии, които да обединяват двете по-големи общности по-скоро не съществуват. Редки са случаите, когато отделни хора от едната общност членуват в партията на другата общност. Това се отразява и на доверието, което получават от страна на гласоподавателите. Социологическите проучвания сочат, че е много е малка вероятността македонска партия да получава гласове от етнически албанци или обратното – албанска партия да получава гласове от македонците. Това е най-изразено на парламентарните избори, за разлика от местните и президентските избори. На местните избори този феномен не е константен, от причина че правителствените коалиции на централно ниво влияят на местно равнище, особено в общините където едната общност е малцинство. Това се изразява при вота за кмет, а не на листите за кандидати за общински съвет.

Съществуват няколко идеи за опит за създаване на разноетнически политически партии, в които да се обединят и двете по-големи общности, македонска и албанска. Първата идея е издигната от последния председател на Македония във Федеративното председателство на Югославия, Васил Тупурковски, който през 1998 учреди Демократичната Алтернатива (ДА). В тази партия, Тупурковски покрай видни интелектуалци, включи и известни художници, спортисти, певци и др., между които и няколко албанци. Неговата партия въпреки доброто представяне на парламентарните избори (в коалиция с ВМРО-ДПМНЕ), след само две години се разцепи на няколко нови партии, а на следващите избори не получи нито един мандат.

Втори опит за обединяване на тези две общности беше кандидатурата на Имер Селмани (етнически албанец) от Нова Демокрация за президент на Република Македония, на изборите от 2009 год. Опитът на тази партия беше насочен да получи вота на македонският електорат, чрез кампания базираща се на кампанията на президента на САЩ, Обама. До известна степен това имаше успех, а Селмани получи 150 хиляди гласа, между които над 50 хиляди в райони, където живее македонско население. Но, за сметка на това, на следващите парламентарни избори той получи по-малко от 20 хиляди гласа в албанските райони, докато в македонските още по-малко и не успя да спечели нито един мандат.

Сегментите също така имат и различни рекреативни и спортни клубове. Това се премества особено във футбола, но и в другите спортове както са баскетбола, борбата и други спортове. Клубовете основно се организирани на градска основа, където основен признак е етническият. Следователно, в столицата Скопие това се развива на релация квартали, т. е. квартали с мнозинство на едната или другата етническа общност. Най-жестоките сблъсъци между сегментите идват тъкмо от мачовете, където главни песни на агитките са смъртта и изчезването на другия сегмент. Тези хореографии най-често приключват с паленето на националните символи на другия сегмент. Победата върху другия тим, се слави като победа във бойното поле, а много често тези победи са с кървав епилог.

Разделността на сегментите се отразява най-много в индивидуален план. Подобно на случая със Северна Ирландия, индивидът който приема политическото решение на другият сегмент, се приема от своите като човек, който е приел другата етническа или религиозна принадлежност, което в случая е по-лошо и от това да принадлежи на другата общност.

Ако въпреки обективната разнородност отделните социални групи не са политически организирани то няма плуралистично общество.

Най-фрапантен пример за сегментаризацията на общностите е функционирането на изпълнителната власт в периода 2006-2014. В този период се сегментаризира и изпълнителната власт. Това подразбира делба на властта на етническа основа, т. е. правителството функционира на етническа основа, зависимо от това кой управлява определен сектор – министерство. Министерствата, които се управляват от кадри

на ВМРО-ДПМНЕ, основно (с малки изключения) своите активности обръщат ги към македонската етническа общност. В подкрепа на това са както – районите

В тази посока върви и законодателната власт, при което се носят закони които удовлетворяват само македонската общност.

Въпреки че в този период, тази власт води ВМРО-ДПМНЕ, водена от Никола Груевски, албанските партии в коалиционният блок се променят.

Република Македония е пример за плуралистично общество. От една страна, както посочихме населението включва различни етнически общности признати и определени в конституцията. От друга страна, всяка отделна етническа общност пак според конституцията, има право да се организира в политическа партия. Така в организационен план на конституционно основание е изградена плуралистична политическа система.

Ето защо в Македония са налице предпоставките за да се приложи модела на консоциалната демокрация.

В предишния параграф разглеждахме няколко варианта на форми на държавно устройство, като модели за решение на съществуващите между етнически и политически проблеми в Република Македония. Между анализираните форми, които смятам, че не се реализуеми, и съществуващата форма, която се оказва не ефективна, се търсят механизми на социален и конституционен инженеринг, които да осигурят стабилна демокрация. Отговора за тази стабилна демокрация се предлага с модела на консоциална демокрация. „Става въпрос за модел на политическа система, основан върху сътрудничеството и хармонизирането на представителите на сегментите, а не върху конкуриране и мажоризация в процеса на вземане решения“.²⁶

Целта на консоциалната демокрация е да се осигури възможност за съучастие в управлението на държавата на различните социални общности чрез техните политически организации. За разлика от традиционните решения за федериране или автономия, консоциалната демокрация не търси промяна на държавното устройство. Целта е да се осигури демократично управление с участието на различните общности в унитарната държава.

Унитарните държави в повечето случаи тежнеят към демокрация на мнозинството. Този вид демокрация е най-подходящият начин за политическа организация в държавите с по-висока степен на хомогенна структура на населението. Между това, той не е най-функционалният модел за държавите с хетерогенна структура на населението. Той не произвежда междуетнически мир, стабилност и сигурност в държавата. Обратно, този модел много често се показва като неуспешен, потискащ и ограничаващ за малцинствата, и до известна степен и дискриминиращ (в отношение на етническите, религиозните, културните и езиковите права). В този случай се създава не само политическа поляризация, но и поляризация на други основи, които създават противостоящи общности. Това не е характерно само за различните моноцентрични режими, но и за плуралистичните общества, при които в такъв случай се създава дълбоко социално разделение, както и екстремни политически различия. В случаи когато различни части на обществото живеят в географска близост, но социално разделени, характерно е появата на сегментаризация. Най-чести са разделенията на етническо основание, но съществуват и религиозните, културните, езиковите, както и расовите.²⁷

За премахване на разделението, както и за решаването на различните политически проблеми, съвременната теория и практика, предлагат политически диалог

²⁶ Г. Силянска – Давкова; Идеолошкият профил на политическите партии во Република Македония; Сборник на Правниот Факултет „Јустиниан Први“; Универзитет „Св. Кирил и Методи“, Скопје, 2010, с. 318.

²⁷ Вж. С. Климовски, Т. Каракамишева, Р. Дескоска; Политички систем; II издание; 2009 год; Скопје; 2009 год; с. 140-141.

между страните, лидерите и елитите. Илюстрация на актуалността на това явление, в днешно време е фактът, че този диалог е и един от основните стандарти, поискани от Европейският Съюз и НАТО, за страните кандидати за членство в тези съюзи. Главна цел на политическия диалог е постигане на консенсус между страните - субектите, по определен въпрос, който се явява като причина за противопоставяне. Но, практически елитите не много често са склонни да постигат консенсус по въпроси от този тип. Причина за това е че те отстояват като позиции в крайните точки на своите изисквания. Това идва като тенденция за задържане на авторитета в техните политически кръгове. Техните позиции в повечето случаи са неприемливи за другата страна в диалога. Поради тези причини, в политическата теория се въвежда концепцията за „разумен консенсус“, под което се подразбира споразумяване (спогодба), след като се изключат крайните позиции. По този начин се игнорират по-малките фактори, които се опитват чрез твърдите позиции да увеличат влиянието и техният авторитет в общността в която действат. Все пак, остава известна доза на субективност за определянето на разумните и неразумните позиции.²⁸

Постигането на консенсус в държавите използващи модела на „демократия на мнозинството“ няма никаква гаранция, и това се свежда до добра воля на елитите, съответно на политическите лидери. Този модел, не определя консенсуса като необходимост, поради това, че не е юридически въведено. Затова, в държавите с хетерогенна структура на населението, този модел не произвежда стабилност, защото не гарантира всеобхватност на общностите, които в повечето случаи са сегментирани до определена степен.

Принципът на консенсус като основа за управлението на едно общество намира израз в консоциалните демокрации (консоциативни демокрации).

Литература:

1. A. Lijphart, Democracy in plural societies; 1977, преведено издание на македонски език Л. Д. Фрчковски;
2. Г. Силянуска – Давкова; Идеолошкиот профил на политичките партии во Република Македония; Сборник на Правниот факултет „Јустиниан Први“; Универзитет „Св. Кирил и Методи“, Скопје, 2010,
3. Наташа Габер; Мнозинството во политичката реалност; Скопје; 1996;
4. П. Е. Митев, А. Желязкова, Г. Стойковски, Македония на кърстопът, София, 2008 г. с. 76 и 77.
5. С. Климовски, Т. Каракамишева, Р. Дескоска; Политички систем; II издание; 2009 год; Скопје; 2009 год;
6. Закон за политичките партии, Службен весник, Р. Македония. бр. 76, 2004; 5/2007; 8/2007; 5/2008.

²⁸ Вж. Наташа Габер; Мнозинството во политичката реалност; Скопје; 1996; с. 63-64.

Защо в България трябва да се възприеме индивидуалната конституционна жалба?

автор: Сениха Масуркова
научен ръководител: гл. ас. д-р Зорница Йорданова

Why the individual constitutional complaint should be adopted in Bulgaria?: The constitutional protection of the rights and freedoms of citizens is a complex question that holds a central position in all democratic states. In order to better protect the rights of citizens many countries have adopted the individual constitutional complaint. This is the right of every citizen, when his fundamental rights have been violated, to seek direct protection by the Constitutional Court by filing a claim. This is an established method for legal protection of constitutional human rights, which is not adopted in Bulgaria yet.

Key words: individual constitutional complaint, Constitutional Court, European Court of Human Rights, human rights and freedoms.

Успешната защита на основните права и свободи на гражданина е от централно значение за развитието на гражданското общество. Те са един от фундаменталните елементи, върху които се изгражда и развива правовата държава. Те представляват и своеобразна връзка на гражданското общество с държавните институции, които са конституционно задължени да гарантират и закрилят правата и свободите на гражданите. Именно в този доклад ще разгледам индивидуалната конституционна жалба пред Конституционния съд като липсващото звено във веригата от институти, гарантиращи правата на човека.

Конституцията на Република България в чл. 150 посочва субектите, които имат право да сезират Конституционния съд, а те са: 1/5 от народните представители, президента, Министерският съвет, Върховния касационен съд, Върховния административен съд, главния прокурор, в определени случаи общинските съвети и Омбудсман на Република България. От разпоредбата става ясно, че отделният гражданин понастоящем няма достъп (поне не и пряк) до Конституционния съд, за да потърси защита на изначално гарантираните му политически и граждански права²⁹. Също така от разпоредбата се вижда, че субектите, които имат право да сезират КС за спазването на тези права, са именно тези, които най-често ги нарушават. В тази връзка трябва да се отбележи, че Конституционният съд е органът, на когото законодателят възлага задачата да бъде пазител на Конституцията и следователно на основните човешки права инкорпорирани в нея. Предвид това е парадоксално, че в Конституцията липсва възможност, която да предвижда прякото сезиране на КС от граждани, чиито конституционни права и свободи са накърнени по някакъв начин. Естествено е да последва и въпросът: Защо всеки гражданин на България може да отпрати жалба за нарушаване на основните си права до Европейския съд за правата на човека (и не само), а не може да отпрати жалба до българския Конституционен съд? Отговорът на този въпрос трябва да се търси в първоначалните проекти на Конституцията от 1990 - 1991 г.

Основният аргумент на народните представители, които участват в създаването на Конституцията, е свързан с това, че в този начален период българският Конституционен съд, като институция, която се въвежда за първи път в конституционната система, при въвеждане на индивидуалната жалба би бил обременен да решава твърде много правни спорове, свързани с интереси и права на граждани и би се отклонил от основните си функции - да следи за стриктното спазване на разпоредбите относно разделението на властите, да балансира политическия процес и пр. Но как-

²⁹ Козарев, В., Основни (конституционни) права. Индивидуалната конституционна жалба като ефикасен съвременен метод за защитата и закрилата им, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2013, с. 142.

то изтъква проф. Даниел Смилов³⁰, това съображение е било напълно логично и оправдано главно през първите десет години от създаването на КС, имайки предвид, че основната задача тогава е била изграждането на устойчиви институции в една партийна демокрация. С развитието на демокрацията и гражданското общество обаче основните конституционни проблеми са свързани не толкова с укрепването на институциите, а със защитата на индивидуалните права.

Друг аргумент на противниците на въвеждането на индивидуалната конституционна жалба е, че основните права на гражданите трябва да бъдат защитени от по-ефективни, бързи и резултатни процедури. Широко се споделя и виждането, че Конституционният съд би се превърнал в четвърта инстанция спрямо делата в общите съдилища. Но за да действа като четвърта инстанция, КС трябва да разглежда съдебни решения в аспекта, предвиден за контрола им в ГПК и АПК. Следователно, макар и да преразглежда решенията, перспективата, от която КС би правил това, би била принципно различна от предвидената за съдебната власт³¹. Това различие е в причинна връзка с едно от условията за допустимост, а именно да са нарушени единствено и само основни конституционни права, а не например процесуални. В тези случаи КС би действал като контролно-отменителна инстанция и би връщал делото за преразглеждане на компетентния съд, за да се възстановят нарушените права на жалбоподателя. И само в случаите, когато прецени, че това няма да даде съществен резултат, КС би могъл да определи обезщетение за причинените вреди на пострадалите. Също така, въвеждането на индивидуалната конституционна жалба би редуцирало значително броя на делата срещу България пред Европейския съд, тъй като конституционните норми, визиращи основните права и свободи, почти дословно възпроизвеждат Европейската конвенция за правата на човека. Поради това значителна част от жалбите до Европейския съд, визиращи законови разпоредби, противоречащи на Конституцията, биха могли да бъдат адресирани до КС под формата на конституционни жалби. Така би било изпълнено и изискването на ЕС и Съвета на Европа за оптимизиране на „вътрешните“ средства за защита.

Въвеждането на индивидуалната конституционна жалба в България не може да се осъществи само с предвиждането на гражданите като субекти с правото да сезират Конституционния съд. Първо трябва да се проучи практиката на другите конституционни съдилища в Европа, където този институт е възприет, и да се изработи модел, който да отговаря на българската правна система.

На първо място трябва да посочим германския модел на конституционна жалба, който е един от първите. При него жалба за нарушаване на Конституцията на ФРГ може да подаде всеки, който твърди, че някое от основните му права е било засегнато от държавната власт - било чрез постановен от изпълнителната власт административен акт, било от влязло в сила съдебно решение. При това без значение е дали засягането на конституционните права се дължи на противоконституционен закон, или на неправилно приложение на един иначе конституционен образец закон. Ако Конституционният съд установи, че увреждащият акт се дължи на противоконституционност на приложимото право, той обявява противоконституционността на приложението закон. Решението има действие *ex nunc*³².

В Словения³³ достъпът до Конституционния съд за отделния гражданин е широко отворен: чрез конституционната жалба може да се търси закрила на всички

³⁰ Граждански конвент, Конституционният дебат в България, институт „Отворено общество“, 2005, с. 140.

³¹ Козарев, В., Цит. съч., с. 145.

³² Пенев, П., Нормативни и практически очертания на българското конституционно правосъдие, ИК „Светулка 44“, София, 2013, с. 231 и сл.

³³ Mavčič, Arne, Individual complaint as a domestic remedy to be exhausted or effective within the meaning of the ECHR, 2011, p. 15.

права и свободи, закрепени както в Конституцията, така и в ратифицирани от държавата международни договори.

В Унгария с петициите от типа *actio popularis* всеки гражданин може да иска обявяване противоконституционността на действащ закон. Политическото съображение е всеки гражданин да може да участва в трансформирането на старата правна система. Контролът, упражнен чрез *actio popularis*, е абстрактен, а решението на КС има действие *erga omnes* и за в бъдеще, с изключение на приключили наказателни производства. Тук не е предвидено конституционната жалба да е насочена директно срещу актовете на публичната власт – административна или съдебна.

В Полша положението е сходно с това в Унгария. Разликата е в това, че съдебните решения могат да се атакуват само индиректно с конституционна жалба, единствено, ако се твърди, че е приложен противоконституционен закон. Конституционният трибунал не отменя съдебния акт, но се произнася по твърдяната противоконституционност и решението му, с което се обявява тази противоконституционност, е основание за възобновяване на производството според процесуалното законодателство. Така се избягва пряко стълкновение на КС с практиката на традиционните съдилища.

В Турция³⁴ също вече е възприета индивидуалната конституционна жалба. Според чл. 148 от Конституцията на Република Турция всеки гражданин, който смята, че основните му конституционни права, както и тези, заложи в Европейската конвенция за правата на човека, са нарушени от държавен орган, може да се обърне към КС след изчерпване на другите административни и съдебни средства за защита. По принцип преки индивидуални жалби срещу законодателни актове и нормативни административни актове са забранени.

Изводите, които проф. Пенчо Пенев³⁵ прави след прегледа на уредбата на конституционната жалба в европейски мащаб, са следните:

- Навсякъде конституционната жалба е субсидиарно уредена като последно средство за защита на основните права.
- Преобладаващо възприетият модел е германският, предвиждащ пълноценна защита при нарушаването на основни конституционно установени права.
- Ограниченията, които в някои страни се налагат в регламентацията на конституционната жалба, изхождат най-вече от съображението КС да не навлиза прекомерно в територията на традиционното правосъдие.

Може да се каже, че всички държави, които са възприели този институт, го регламентират по свой специфичен начин, отчитайки особеностите на своя конституционен модел. Това позволява да се търси най-рационалният, най-уместният и най-подходящ модел за въвеждането на индивидуалната конституционна жалба в българската Конституция.

Необходимо е да се изработи добре обмислена и качествена система за допустимост на жалбите, която да включва процесуални и формални критерии, свързани със срокове, с изчерпване на законовите средства за защита и т. н., тъй като в някои правни системи достъпът на отделния гражданин до КС е станал толкова разпространен, че вече застрашава правилното функциониране на Съда. Практиката показва, че с увеличаването на броя жалби ефективността намалява³⁶.

Смятам, че могат да бъдат създадени специални комисии към Конституционния съд, които единодушно да се произнасят относно допустимостта на постъпилите жалби. Те ще могат да решат, че дадена жалба е недопустима, ако тя не съдържа точно и ясно формулирани мотиви, не е от компетентността на КС или ако жалбопо-

³⁴ Вж. официалната страница на Конституционния съд на Република Турция на ел. адрес: <http://www.anayasa.gov.tr/en/IndividualApplication/>.

³⁵ Пенев, П., Цит. съч., с. 235.

³⁶ Mavčič, Arne, Individual complaint as a domestic remedy to be exhausted or effective within the meaning of the ECHR, 2011, p. 2.

дателят не е лично и пряко заинтересуван. По този начин КС ще бъде защитен от прекомерно натоваване и ще му се осигури повече време да се справи с основателните твърдения за нарушаване на основните права.

Разбира се, може да бъде въведен и друг принцип на филтриране³⁷, като например дали искането, което е предявил гражданинът, се отнася до нарушаване на правата му по глава втора от Конституцията, т. е. трябва да се прецени видът на жалбата. Дали това да бъде *actio popularis*, или казано с други думи възможност всеки да атакува даден противоконституционен закон, или пък чисто индивидуална жалба за решаването на конкретен конституционен въпрос. Също така трябва да се прецени доколко може да се разшири предметът на жалбата: дали закрилата чрез конституционната жалба да обхваща само законодателната власт, т. е. лицето, което счита, че норма на закон нарушава негово конституционно право, да може да иска от Конституционния съд да я обяви за противоконституционна и да спре прилагането ѝ; или да обхваща и изпълнителната, и съдебната власт, т. е. лицето, което счита, че индивидуален държавен акт (административен или съдебен) нарушава конституционните му права, да може да иска от Конституционния съд да отмени акта на това основание³⁸.

Не считам, че индивидуалната жалба трябва да се въведе за защита на всички права, заложили в Конституцията, а само за определен кръг, а именно: право на живот, недопускане на грубо и унизително отношение, право на справедлив съдебен процес (също, когато има значителни пропуски във воденето на съдебните дела), неприкосновеност на личния живот, свобода на мисълта, вероизповеданията и изразяването на мнение, свобода на сдружаванията и придвижването, защита на правата на собственост, недопускане на дискриминация, неприкосновеност на кореспонденцията, право на труд. Това са и най-често нарушаваните права според дългогодишната практика на Съда в Страсбург³⁹, затова мисля, че за тях законодателят трябва да въведе и още едно средство за правна защита. Предмет на жалбата ще бъдат противоконституционни закони разпоредби, нарушаващи посочените основни права и приложени по конкретно съдебно дело. Индивидуална жалба ще може да се подаде и срещу съдебни решения, които накърняват тези права, както и срещу онези административни актове, за които не е предвидено да се обжалват. Срокът за подаване на жалбата до КС трябва да бъде кратък (от порядъка на един месец) от влизане в сила на решението по казуса на последната съдебна инстанция. Той трябва да бъде преклузивен и в случай че е изтекъл, жалбата да не може да се приеме за разглеждане, дори и да отговаря на критериите за допустимост. Би било добре да се предвиди и т. нар. "скрийнинг"⁴⁰ процедура, което да позволи на Конституционния съд в някои случаи да ускори разглеждането на определени дела. Така ще се осигури по-навременна и ефективна защита.

Проф. Н. Неновски⁴¹ също е привърженик на въвеждането на конституционната жалба и излага за това следните съображения: конституционната жалба е последното „сублимно“ средство за лична защита на правата; конституционната жалба ще допринесе за укрепване на правовата държава и гражданското общество; тя ще играе важна превантивна роля, повишавайки отговорността на институциите, особено на съдилищата при прилагането на закона; конституционната жалба ще разшири и активизира работата на КС и ще повиши отговорността му, между другото поради това, че решенията му по конституционни жалби могат да се окажат обект на пре-

³⁷ Граждански конвент, Конституционният дебат в България, институт „Отворено общество“, 2005, с. 151.

³⁸ Друмева, Е., Конституционно право, Сиела, 2013, с. 609.

³⁹ http://tml-consult.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=106&lang=bg

⁴⁰ Mavčič, Arne, Individual complaint as a domestic remedy to be exhausted or effective within the meaning of the ECHR, 2011, p. 13.

⁴¹ Певев, П., Цит. съч., с. 237 и сл.

ценка от международен съдебен орган (ЕСПЧ) ; чрез конституционната жалба конституционното правосъдие ще се доближи до гражданите.

При всички случаи обаче, какъвто и модел на конституционната жалба да възприеме българският законодател, това ще трябва да бъде съпроводено със съществено преосмисляне и промяна на чл. 149 и чл. 150 от Конституцията, където са посочени правомощията на Конституционния съд и сезиращите субекти. Също така според проф. Теодор Чипев, преди да се говори за конституционна жалба, трябва да се разреши противоречието в чл. 120 от Конституцията, тъй като от една страна, в ал. 1 се прогласява общата клауза за обжалваемост пред съда на всички актове на администрацията, а от друга, в ал. 2 се изключват от обжалване актовете, посочени със закон. На практика ал. 2 обезсилва до голяма степен ал. 1, като трансформира конституционната съобразност в законодателна целесъобразност. Но както проф. Пенев отбелязва в тази връзка, от днешна гледна точка с практиката на Конституционния съд може да се счита, че в голяма степен това противоречие е преодоляно. В много свои решения КС прие, че изключването на обжалваемостта на административните актове трябва да бъде рядко изключение, което може да бъде обосновано единствено със съображения за национална сигурност или висши съображения за обществена полза и обществен ред. В немалко свои решения КС е имал случаи да обявява за противоконституционни законови разпоредби, които изключват административния контрол, поради това, че не е обоснована изключителността на хипотезите, при които това се допуска⁴².

С възприемането института на индивидуалната конституционна жалба трябва да се подложи на реструктуриране и самият Конституционен съд, а именно да се създадат допълнителни административни звена към него, да се разширят съставите и прочее, което също е свързано със сериозни законодателни промени.

Все пак считам, че индивидуалната конституционна жалба трябва да се възприеме в България, тъй като освен юридически способ за защита правата на гражданите, тя ще допринесе и за значително разширяване възможностите на българските граждани да участват активно в политическия живот на страната и в процеса на вземане на управленски решения. Както основателно Михаил Екимджиев⁴³ казва:

„Отказвайки да приемат индивидуалната конституционна жалба като граждански коректив на законодателната дейност, управляващите се отчуждават от своите избиратели, губейки доверие и шансове да получат обществена подкрепа дори за разумни идеи и политики. Недалновидно се пропуска моментът в Конституцията да бъде закрепена една оздравителна, както за държавата, така и за крехкото гражданско общество, форма на взаимодействие между хората и властта.“

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Друмева, Е., Конституционно право /четвърто издание/. Сиела, 2013.
- [2] Козарев, В., Основни (конституционни) права. Индивидуалната конституционна жалба като ефикасен съвременен метод за защитата и закрилата им, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2013
- [3] Mavrič, Arne, Individual complaint as a domestic remedy to be exhausted or effective within the meaning of the ECHR, 2011
- [4] Пенев, П., Нормативни и практически очертания на българското конституционно правосъдие, ИК „Светулка 44“, София, 2013.
- [5] Граждански конвент, Конституционният дебат в България, институт „Отворено общество“, 2005

⁴² Пенев, П., Цит. съч., с. 239 и сл.

⁴³ <http://eurorights-bg.org/?p=690&lang=en>

[6] Официална страница на Конституционния съд на Република Турция на ел. адрес - <http://www.anayasa.gov.tr/en/IndividualApplication/>

[7] http://tml-consult.bg/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=106&lang=bg

[8] <http://eurorights-bg.org/?p=690&lang=en>

За контакти:

Сениха Алиева Масуркова, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Юридически факултет, студент - втори курс, специалност Право, тел. 0894655568, e-mail: s137073@stud.uni-ruse.bg

Европейски измерения на антидискриминацията

автор: Лейман Тюлеоглуева
научен ръководител - проф. д-р Стефка Наумова

European dimension of antidiscrimination

Summary

Problems of discrimination and the establishment of anti-discrimination legislation have a special place in the policy of the European Union. A significant part of the legislation adopted in the EU aim to ensure fair and equal treatment for certain signs. Full membership of Bulgaria in the EU highlighted the need to modernize the legislation and its inclusion to the best European anti-discrimination policies.

Проблемите на дискриминацията и изграждането на антидискриминационно законодателство заемат специално място в политиката на Европейския съюз.

Показателен е фактът, че значителна част от нормативните актове, приети в рамките на съюза от 1970 г. до сега имат за цел да осигурят справедливо и равнопоставено отношение по определени признаци⁴⁴.

Равенството пред закона и закрилата от дискриминация на всички граждани е универсално право, признато както от Всеобщата декларация за правата на човека, така също и от Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените, Международната Конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, Международния пакт за граждански и политически права и Международния пакт за икономически, социални и културни права. **Всеобщата декларация за правата на човека**⁴⁵ съдържа списък на човешките права за всички хора по света, независимо от тяхната раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други убеждения, националност, социален произход или имуществено състояние. Макар, че Декларацията не е правно задължителна, то следва да се отбележи, че регламентирани в нея основни човешките права са транспонирани в действащото право на отделните държави-членки на ООН както посредством националните им конституции, така и чрез специализираното законодателство. В общия контекст на еволюцията на проблема за недопускане на дискриминация, както и в отговор на необходимостта от съществуването на правно задължителен международен договор в областта на човешките права, са приети два особено важни договора-Международният пакт за икономически, социални и културни права и Международният пакт за граждански и политически права. Международният пакт за гражданските и политическите права има за цел да гарантира спазването на основните човешки и политически права, като не допуска каквато и да е дискриминация. Според Международния пакт за икономически, социални и културни права страните - участнички се задължават да признаят собствената си отговорност за подобряване на условията на живот на своите граждани. В областта на правата на отделната личност страните гарантират тяхното спазване, независимо от всякакво различие, основано на расова, религиозна, полава или друга принадлежност. Проблемът за равнопоставеността и за ограничаването на различните форми на дискриминация има юридически, социологически, криминологични, психологически, и др. аспекти⁴⁶.

⁴⁴ Така например за този период са приети повече от 13 европейски нормативни акта, насочени към осигуряване на равнопоставеност при постъпване на работа и особено по признака пол на работното място. Тези европейски норми обхващат и области като равнопоставено отношение при кандидатстване за работа, защита на бременни работнички и майки-кърмачки, както и правото на отпуск по майчинство и отпуск за гледане на дете.

⁴⁵ Приета от Общото събрание на ООН през 1948 г.

⁴⁶ Етимологически понятието "дискриминация" произлиза от латинския глагол *discrimino* – "отделям, разделям". Оттук идват и производните *discrimen* – "разлика", *discriminator* – "който прави разлика" и *discriminatio* – "разделяне". Дискриминацията като социално явление може да се определи като

Значителна част от нормативните актове, приети в рамките на съюза имат за цел да осигурят справедливо и равнопоставено отношение по определени признаци. Симптоматична промяна внася единодушното одобряване от държавите-членки на Договора от Амстердам през 1997 година. Разпоредбата на член 13 от този договор предоставя на Общността нови правомощия за борба с дискриминацията на основана пол, расов или етнически произход, религия или убеждения, увреждания, възраст или сексуална ориентация. След влизането в сила на Договора от Амстердам през 1999 година са приети, допълнени или изменени няколко нови Директиви в областта на недискриминацията, като по-съществено значение сред тях имат Директивата за равенство между расите 2000/43/ЕО⁴⁷, както и Директива за равенство в заетостта 2000/78/ЕО, изменена през 2006 г.⁴⁸ Първата директива прилага принципа на равно третиране на лица без разлика на расата или етническият произход. В директивата се съдържат дефиниции на такива основни понятия като "пряка" и "косвена" дискриминация, "тормоз", като изрично се забраняват институционалните прояви или възможности за виктимизация. Втората директива прилага принципа на равно третиране в трудовата заетост и обучението, независимо от религия или убеждения, увреждания, възраст или сексуална ориентация.

През ноември 2008 г. е публикувано проекто-становището на Комисията по култура и образование във връзка с предложението за директива на Съвета за прилагане на принципа на равно третиране на лицата без оглед на религиозна принадлежност или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация (COM (2008) 0426 – С6-0291/2008 – 2008/0140 (CNS)). Направено е предложение да

всяка форма на различно и неравно третиране (подчертано отношение), изключване или предпочитане на дадена личност или група от личности, което отрича или принижавя равното упражняване и ползване на права. В литературата, на базата на различни методологически гледни точки, се дават различни характеристики на това социално явление. В нашата правна литература правно-социологическите аспекти на антидискриминационното законодателство и отражението му в правосъзнанието на гражданите най-обстойно са разгледани от Ст. Наумова Вж. **Наумова Ст.** Социология на правото. Исторически традиции и перспективи на развитие. С., БАН, 2012.

⁴⁷ В по конкретен план следва да се посочи, че директивата:

- Предоставя защита срещу дискриминация в областта на заетостта и обучението, образованието, социалната защита (включително социално осигуряване и здравеопазване), социална помощ, членство и участие в организации на работници и служители и достъп до стоки и услуги, включително жилища.
- Позволява предприемането на положителни мерки, за да бъде осигурено пълно равенство на практика.
- Дава на жертвите на дискриминация право да отправят жалба чрез съдебна или административна процедура, свързана със съответни наказания за онези, които проявяват дискриминация.
- Позволява ограничени изключения от принципа на равнопоставено третиране, например, в случаи когато различие в третирането на основание на раса или етнически произход представлява действително професионално изискване.
- Разделя тежестта на доказване между тъжителя и ответника в граждански и административни дела, така че след като евентуалната жертва веднъж докаже фактите, от които може да се презумира, че е проявена дискриминация, ответникът трябва да докаже, че не е имало нарушение на принципа на равно третиране.
- Предвижда създаване във всяка държава-членка на организация за пропагандиране на равно третиране и за оказване на независима помощ за жертви на расова дискриминация.

⁴⁸ Въпреки, че посочената Директива за равенство в заетостта включва разпоредби идентични на тези от Директивата за равенство между расите относно дефинициите на дискриминация и тормоз, тя разширява обхвата на антидискриминационните мерки като дава възможност да се търси обезщетение по съдебен ред и разделяне на тежестта на доказване. В същото време директивата изисква работодателите да правят разумни промени, за да могат лица с увреждания, квалифицирани да извършват въпросната работа, да участват в обучение или да полагат труд срещу заплащане. Особено при тази директива е, че тя позволява ограничени изключения от принципа на равнопоставено третиране, например, когато трябва да бъде запазен характерът на религиозна организация, или когато работодателят законно изисква служителят да принадлежи към определена възрастова група, за да бъде нает.

се отдели специално внимание при дефинирането на понятието „множествена дискриминация“, като се приканва водещата комисия по граждански свободи, правосъдие и вътрешни работи да включи в доклада си изменение, като се въведе нов текст със следното съдържание: *проява на множествена дискриминация има, когато едно лице е жертва на дискриминация, основана едновременно на два или повече от изброените в член 1 признаци и тези признаци имат кумулативен ефект (чл. 2, пар. 2, буква б).*

В дневния ред на пленарната сесия от 1-2 април 2009 г. на Европейския парламент в Брюксел е включена за гласуване т. нар. „Широкообхватна директива срещу дискриминацията“. В нея се отчита, че дискриминацията може да се прояви не само на пазара на труда, но също и при достъпа до стоки и услуги като транспорт, здравеопазване и банкови услуги. Директивата цели да гарантира равно третиране в тези и в много други области, като специално се подчертава необходимостта от мерки срещу множествената дискриминация⁴⁹.

В този контекст предложението за директива на Комисията цели да намали дискриминацията, основана на пол, религия, убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация, независимо дали дискриминацията е пряка или непряка. Законодателно следва да се допълнят директивите относно забраната на дискриминация, основаваща се на раса или етнически произход в рамките на пазара на труда и извън него, както и директивата, отнасяща се до равнопоставеността между мъжете и жените. Предвижда се Директивата да се прилага в областта на социалната защита, образованието, достъпа и предоставянето на стоки и услуги (включително жилищното настаняване). Депутатите настояват също така тя да се прилага и по отношение на транспорта, но според тях не трябва да засяга сделки между частни лица, когато те не са част от търговска или професионална дейност. Според поправките на ЕП директивата следва изчерпателно да регламентира множествената дискриминация (наличието на две или повече основания за дискриминация), както и дискриминацията по отношение на сдружаването на лица с определена религия или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация. Депутатите смятат, че трябва да бъдат приети специални мерки по отношение на малките и средни предприятия, за които правилата на директивата биха могли да представляват допълнителна тежест.

Директивата не засяга семейното право и светския характер на държавата. Членовете на ЕП подчертават изрично, че директивата не променя разделението на компетенциите между Европейския съюз и неговите държави членки, включително в областта на брачното и семейното право и законодателството в областта на здравеопазването. Държавите - членки запазват компетенциите си в областта на образованието. Освен това законодателството не засяга светския характер на държавата и институциите и не обхваща различията в третирането, основани на националността. Забраната за дискриминация не накръпява запазването или приемането от държавите членки на мерки, насочени към "предотвратяване или компенсирание на неудобствата" (като позитивни действия или въвеждане на квоти), или допускането такива мерки да бъдат взети от обществения или частния сектор. Това на практика означава, че държавите - членки могат винаги да предлагат по-висока степен на защита, но

⁴⁹Тук следва да се отбележи, че дискриминацията все още е проблем в Европа, за което свидетелстват както редица емпирични изследвания, анализи на научни форуми, така и преки изказвания на евродепутати. Така например специално проучване на Евробарометър през 2008 г. показва, че 15% от европейците твърдят, че са били подложени на дискриминация през изминалата година. В доклада на Kathalijne Maria Buitenweg (Зелени/ЕСА, Нидерландия) относно предложената всеобхватна антидискриминационна директива се отбелязва със съжаление, че дискриминацията все още е проблем в Европа.

не могат да превърнат новата директива в причина за понижаване на съществуващата степен на защита.

Според законодателното предложение тормозът (harassment) също се приема като форма на дискриминация, "когато нежелано поведение има за цел или последица уронване на достойнството на личността и създаването на сплашваща, враждебна, нечовешка, унижителна или обидна среда". Депутатите подчертават, че понятието за тормоз трябва да бъде определено в съответствие с националното законодателство и практиката на държавите - членки.

Директивата забранява дискриминацията на основание на увреждане, като понятието "увреждане" трябва да се разглежда според дефиницията на ООН, а именно – осигуряване на достъпа до социална защита, социални придобивки, здравеопазване, образование и достъп до стоки и услуги. Налага се искането също така да бъдат покрити и транспортът, телекомуникациите, информацията, финансовите услуги, културата и отдихът. Трябва да бъдат предприети мерки за "разумно приспособяване" по отношение на достъпа на хората с увреждания до обществени сгради, "когато това е възможно", и чрез улесняване на използването на помощни устройства за подвижност и достъп, като например колички и кучета- водачи. В случаите, когато "въпреки всички усилия" не може да се осигури приспособяване за гарантиране на достъп, се осигурява "смислена алтернатива". Все пак подобни мерки не трябва да представляват "непропорционална тежест", нито да изискват фундаментални промени в характера на предлаганите стоки и услуги.

Националното законодателство на държавите- членки може да предвиди някои различия при третирането, като например при достъпа до образование, осигурявано от религиозни институции, при условие, че това е необходимо и съразмерно и не нарушава правото на образование.

Допускат се също различия при третирането на основание на възраст, ако те са обективно оправдани, като например налагането на специфични изисквания за възраст за продажба на алкохол, достъп до оръжия или издаване на свидетелство за управление на МПС. В същото време се възприема виждането, че мерките, свързани с възрастта или с увреждане, които създават по-благоприятни условия в сравнение с условията за други лица, като безплатен достъп или намалени тарифи за ползване на обществен транспорт, музеи или спортни съоръжения, са съвместими с принципа на недискриминация.

Макар че повечето европейски страни вече разполагат със законодателство за борба с дискриминацията, новите закони целят да установят последователен ред от права и задължения в рамките на целия ЕС. В него е включено правото жертвите на дискриминация, мъчения и преследване да предприемат законови мерки, насочени срещу хора, участващи в дискриминационни действия, независимо от различията по отношение на практиките в отделните страни - членки. Що се отнася до нашата страна, следва да се отбележи, че *общите параметри на националното законодателство като цяло са в унисон с правото на ЕС. В това отношение специален интерес представлява Законът за защита срещу дискриминацията.*

Лицата, изложени на дискриминация, често се чувстват недостатъчно готови да участват пълноценно в обществения и икономическия живот, което влече след себе си неблагоприятни последици, както за отделния индивид, така и за по-широк кръг от обществото.

Пълноправното членство на РБългария в ЕС постави на преден план необходимостта от осъвременяване на законодателството и приобщаването му към най-добрите европейски антидискриминационни политики.

Различните форми на дискриминация са обект на изследване и на практическа антидискриминационна стратегия не само на правото. Многообразието от проблеми за равнопоставеността и за нейния антипод – дискриминацията, която безспорно е социално явление, оставащо доскоро в тази си битност извън зрителното поле на

правната догматика, определя и различни изследователски подходи. По нов начин се поставя и проблемът за ролевите функции на представителите на дискриминиращите и на дискриминираните лица, **доколкото конфликтът между тези функции ражда явлението дискриминация**⁵⁰.

Антидискриминация- на основата на опита с дискриминацията поради различие в пола, в средата на деветдесетте години на двадесети век става ясно, че е необходимо Европейската общност да разреши проблема с дискриминацията, извършвана и по други причини. Резултатът от този процес беше включването на нов член 13 в Договора за създаване на Европейската общност след влизането в сила на Договора от Амстердам от 1997 г. По силата на член 13, Съветът може да предприеме с единодушие необходимите мерки за борба с дискриминацията, извършвана на различни нови основания, включително различията в расата или етническият произход, религията или убежденията, възрастта, наличието на увреждания или сексуалната ориентация. Впоследствие този член бе изменен с Договора от Ница, като се предвиждат мерки за стимулиране, приети със съвместно решение и гласуване с квалифицирано мнозинство в Съвета.

През юли 2008 г. Европейската комисия прие предложение за директива на Съвета за прилагане на принципа на равно третиране на лицата без оглед на религиозна принадлежност или убеждения, увреждане, възраст или сексуална ориентация извън областта на заетостта. Предложението обхваща достъпа до стоки и услуги, социалната закрила, здравеопазването и образованието. В него се разглеждат само търговските сделки, като не са обхванати чисто частните сделки между физически лица. Предложението бе съпроводено от съобщение, озаглавено „Недискриминация и равни възможности — подновен ангажимент“, в което се набелязват действия за нов импулс на диалога за антидискриминационната политика и по-ефективно използване на наличните инструменти както по принцип, така и с конкретно ударение върху насърчаването на социалното приобщаване на ромите.

Антидискриминация и социално приобщаване на уязвими групи в рамките на Лисабонската програма

Борбата против дискриминацията и насърчаването на участието на най-уязвимите групи е важен компонент на европейската политика в областта на заетостта и социалната политика, в рамките на Лисабонската стратегия.

Както е предвидено в член 144 от Договора за създаване на Европейската общност, е създаден Комитет за социална закрила за задълбочаване на сътрудничеството между държавите-членки и между тях и Европейската комисия в областта на политиката за социална закрила. Членове на Комитета са по двама делегати от всяка държава-членка и Европейската комисия.

РОЛЯТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

Европейският парламент е активен участник в разискванията, довели до включването на член 13 в Договора за Европейската общност. Лисабонският договор предоставя на Парламента правото да участва в приемането на антидискриминационно законодателство, в съответствие с процедурата на одобрение, съгласно член 13, параграф 1 (нов член 19 от Договора за функционирането на Европейския съюз).

Парламентът неведнъж е призовавал Комисията и държавите-членки за коректно, пълно и своевременно изпълнение на директивите, приети въз основа на член 13 от Договора: Комисията следва да не се колебае да стартира процедури срещу държави-членки за нарушения в това отношение.

В доклада напредъкът в областта на равните възможности и недискриминацията в ЕС, изготвен по собствена инициатива и одобрен от ЕП на 20 май 2008 г., се

⁵⁰ Вж по-подробно **Наумова Ст.** Правно-социологически аспекти на превенцията на дискриминацията. (В:) Превантивната политика и съвременната престъпност, кол. сб. под ред. на **Ю. Бояджиева**. С., БАК, 2012, с. 64.

призовава Комисията да поеме задължението за подробна проверка на прилагането на директиви 2000/43/ЕО и 2000/78/ЕО и да представи предложение относно нова директива за всички области, които се още не са обхванати от инструментите, приети в съответствие с член 13 от Договора, а именно „всички области, които са от компетенцията на Общността, а също така и образованието, ученето през целия живот, социалната закрила, включително социалното осигуряване, жилищното осигуряване и здравеопазването, образа на дискриминираните групи в медиите и рекламите, физическият достъп до информация за хората с увреждания, телекомуникациите, електронната комуникация, видовете транспорт и площите за обществено ползване, социалните придобивки и достъпа до стоки и услуги, които са на разположение на обществеността, както и снабдяването с тях“. В доклада Комисията и държавите-членки се призовават да включат принципите за равни възможности и недискриминация в Лисабонската стратегия за растеж и заетост, насоките относно отворения метод на координация по отношение на социалното приобщаване, както и националните програми за реформи и разпоредбите, регулиращи структурните фондове.

Европейският парламент често приема резолюции с цел подобряване на положението на изпадналите в социална изолация, на възрастните и хората с увреждания. ЕП подчертава, че Общността трябва да демонстрира по-голяма солидарност с тези групи и да работи за интегрирането им в обществото. В този контекст Парламентът настоява държавите-членки да определят минимален доход, за да могат групите в най-неравностойно положение да разполагат с необходимите средства за осигуряване на приемлив жизнен стандарт, като същевременно им се гарантират социална закрила и адекватно здравеопазване.

През 1993 г. Европейският парламент предприе инициативата за организиране на Парламент на възрастните граждани. През октомври 1998 г. ЕП проведе европейска конференция с мотото „Възрастните през 21-ви век — нов импулс за живот“, а през ноември 2003 г. организира Европейски парламент на хората с увреждания. От 1993 г. насам, заедно с Комисията, Парламентът чества 3 декември като Европейски ден на хората с увреждания.

В общия контекст на разглеждания проблем следва да се посочат и няколко други директиви, свързани с равното третиране и равните възможности:

– Директива на Съвета 75/117/ЕИО от 10 февруари 1975 г. за сближаване на законодателствата на държавите-членки относно прилагането на принципа за равенство в заплащането на труда на мъжете и жените.

– Директива на Съвета 76/207/ЕИО от 9 февруари 1976 г. за прилагането на принципа за равенство в третирането на мъжете и жените по отношение на достъпа до трудово заетост, професионална квалификация и израстване, и условията на труд с измененията ѝ от Директива 2002/73.

– Директива на Съвета 92/85/ЕИО от 19 октомври 1992 г. за въвеждане на мерки за насърчаване на подобрения в областта на безопасните и здравословни условия на труд на бременни работнички, на работнички-родилки или кърмачки; с нормите на тази директива е съобразен Законът за защита от дискриминация, Кодексът на труда, Кодексът за задължително обществено осигуряване и Законът за облагане доходите на физическите лица.

– Директива 97/80/ЕС на Съвета от 15 декември 1997 г. относно доказателствената тежест в случаите на дискриминация, основана на пол.

– Директива на Съвета 2000/78/ЕС от 27 ноември 2000 г., създаваща основна рамка за равно третиране при заетостта и професията.

Всички актове на ЕС се превръщат в правнозадължителни за България след датата на присъединяването и всеки български гражданин може да се основе на техните норми, както и да иска от българските съдилища да го прилагат.

Дават се аргументи в подкрепа на изработването на специфични директиви по въпросите на хората с увреждания и на пола. Според фирмите – „полезно би било наличието на едно и също ниво на защита от дискриминация в ЕС”.

Социалните партньори, представляващи работодателите – по принцип против ново законодателство, което би довело до увеличаване на бюрокрацията и разходите; синдикатите – в подкрепа.

Преобладават мненията: „действие на ниво ЕС е най-добрият начин да се върви напред”; „степената и характерът на закрилата твърде много се различават в отделните държави”; дават се примери за съществуващи доказателства за дискриминация извън пазара на труда”.

Определят се три цели, които всяка инициативата трябва да постигне:

- да се подобри защитата срещу дискриминация;
- да се гарантира правната сигурност за стопанските субекти и потенциалните жертви в държавите-членки като цяло;
- да се подобри социалното приобщаване и да се насърчи пълноценното участие на всички групи в обществената и икономическата живот.

От държавите-членки се изисква да изпратят на Комисията текста на националните разпоредби, с помощта на които се транспонира директивата, както и таблица на съответствието между тези разпоредби от 2007 г. и директивата.

В този аспект от особена важност е обсъждането на приложението на директивите на ЕС в различните европейски страни. Държави с най-висока степен на защита срещу дискриминация; държави с антидискриминационни закони, но без институционален механизъм за приложението им; държави с по-ниска степен на защита срещу дискриминация.

Антидискриминационната политика е основен приоритет на Европейския съюз. Тя се отнася до всички основни сфери на обществената живот и е в процес на непрекъснато развитие - обогатяване и усъвършенстване.

Тя е в основата и на разработваните национални политики на страните-членки на Европейския съюз.

Налице е стремеж към хармонизиране на българското законодателство и управленските документи с европейската социална и антидискриминационна политика, гарантираща равни възможности и равно третиране на хората в различните сфери на икономическата и социален живот.

Актуални проучвания на социалната практика предимно в съдебната практика и държавната администрация през последните години показват, че съществуването на антидискриминационни правни норми не винаги гарантира ефективна реакция на институциите и на обществото като цяло при защита правата на определени лица или групи от хора.

Откроява се потребността от целенасочени и постоянни образователни и възпитателни дейности за повишаване информираността на гражданите и администрацията относно човешките права, развитието на нормативната база и добрите практики за борба с дискриминацията.

Познаването на антидискриминационната политика – европейска и национална, и нейните базисни ценности, принципи и норми – е съществена част от подготовката на студентите по социални, стопански и правни науки.

Живеем в свят, в който в резултат на процесите на интеграция и глобализация непрекъснато нарастват връзките и взаимозависимостите между развитите и победните страни.

Въпреки напредъка, за който много се говори в началото на третото хилядолетие и към който всички реално се стремим, не трябва да се забравят някои реалности. Например, това, че над един милиард души по света живеят в условия на непрекъсната несигурност и бедност, социално неравенство и болести, в условия на лошо управление и безправие. Според експертите «от морална гледна точка такива нива

на човешко страдание са неприемливи и налагат решителна намеса на международната общност в името на хуманността и справедливостта».

В обществата се осъзнава във все по-голяма степен, че «няма сигурност без развитие, развитие без сигурност, а нито едното от двете не е възможно, ако не са надеждно гарантирани и защитени правата на човека».

С подписването на Договора за присъединяване към Европейския съюз, България пое редица ангажменти както по хармонизирането на националното законодателство, норми и практики, така и по отношение на участието си в международното сътрудничество за развитие. Като се има пред вид че поначало за българското общество е характерна висока степен на толерантност, а това е основен фактор за изграждане на активно антидискриминационно правно съзнание и поведение. Проблемите на дискриминацията и изграждането на антидискриминационно законодателство заемат специално място в политиката на Р България като член на ЕС.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] **Наумова, Ст.** Правно-социологически аспекти на превенцията на дискриминацията. (В:) Превантивната политика и съвременната престъпност, кол. сб. под ред. на **Ю. Бояджиева**. С., БАК

[2] **Наумова, Ст.** Социология на правото. Исторически традиции и перспективи на развитие. С., БАН, 2012.

[3] **Илиева, И.** Правата на жените като права на човека и системата на ООН. (В сб.) Научни трудове на ИПН, Т. 2. С., БАН, 2005.

[4] **Раянова, Кр.** Правата на жените в системата на правата на човека. РУ"АнгелКънчев", 2014.

[5] **Ilieva, Irena**, Anti-Semitism and Islamophobia in Bulgaria. Actual legal and sociological aspects, Stato, Chiese e pluralismo confessionale, Rivista telematica www.statoechiere.it, novembre 2011, ISSN 1971-8543.

[6] **Dobbin, Frank, and Erin L. Kelly.** How to Stop Harassment: Professional Construction of Legal Compliance in Organizations. – American Journal of Sociology, N4/2007, p. 1203.

[7] **Закон за защита от дискриминация**, /обн. ДВ, бр. 86 от 30. 09. 2003 г., в сила от 1. 01. 2004 г., изм. и доп., бр. 58 от 31. 07. 2012 г., в сила от 1. 08. 2012 г. /

[8] **П. Кирчев** „Практически подходи за борба с дискриминацията и утвърждаване на равни възможности в България“

[9] **Борба с дискриминацията**

[10] **Антидискриминационното законодателство в България**

За контакти:

Лейман Тюлеоглуева, докторант в Юридическия факултет на Русенския университет "Ангел Кънчев", тел. : 0889768610, e-mail: leim69@abv. bg

Реформа в съдебната власт

автор: Богомил Младенов
научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов

Reform of the Judiciary. The report examines questions of constitutional regulation of the Supreme Judicial Council. More comment on proposals for changes made by the institutions and non-governmental organizations, and the Bill amending the Constitution.

Key words: reform, judiciary, Supreme Judicial Council

ВЪВЕДЕНИЕ

В този доклад искам да обърна съществено внимание на реформите, които се предлагат по отношение на българската съдебна власт.

По-конкретно бих искал да се спра на въпроса за реструктурирането на ВСС. Сегашната структура на ВСС е обект на критика от гледна точка на общото кадрование на съдиите и прокурорите, и това само заостря проблемите, като не се дава възможност съдиите и прокурорите да решават своите кадрови и организационни въпроси самостоятелно. Ето защо трябва да се направи преоценка на начина на конституиране на този кадрови орган, и да се отчетат различната роля на съда, прокуратурата и следствието - различията в правомощията, устройството и функционирането им.

Актуалното развитие на проблемите при администрирането на съдебната власт налагат предприемане на обмислени промени в Закона за съдебната власт, които да доведат до промяна на модела на конституиране, състава и функциите на Висшия съдебен съвет. Но мисля, че преди корекциите в закона трябва да се направят и конституционни промени, защото качеството на реформата, за която говорим, зависи от съотношението между законовото и конституционното регулиране.

Впрочем, такова е намерението и на управляващите, тъй като е внесен проект за промени в конституционната уредба на съдебната власт, за който ще стане дума в настоящото изложение.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Ще започна с предложението за създаване на две колегии в рамките на ВСС, тъй като това е много широко подкрепяна идея. Тя присъства и в дневния ред на правителството.

Такава промяна е наложителна, тъй като се смята, че не е редно кадровите и организационните въпроси на съдиите да се решават и от прокурорите. И обратното.

За съжаление при сегашния модел на ВСС точно това се случва - прокурорите участват при атестирането, назначаването, преместването, както и при реализиране на дисциплинарната дейност на съдите.

В проекта за промени в Конституцията се предлага ВСС да се състои от две колегии - съдийска и прокурорска, и от Пленум, състоящ се от всички членове на Висшия съдебен съвет. Съдиите и прокурорите следва да са независими едни от други и да се ползват с ефективна независимост при изпълнение на функциите си. Те изпълняват различни задължения както в съдебната система, така и в обществото като цяло. Оттук и съществуването на различни перспективи за институционална и функционална независимост.

Предложено е в Конституцията да е записано, че съдийската колегия има тринадесет членове и включва председателите на Върховния касационен съд и Върховния административен съд, шестима членове, избрани от общото събрание на съдиите, петима членове от извънсъдебната квота, избрана от парламента. А в колегията на прокурорите и следователите да влизат дванадесет членове- главният про-

курор, шестима членове, избрани от Народното събрание, четирима членове, избрани от органите на прокуратурата и един член, избран от органите на следствието.

На второ място, по отношение на упражняването на правомощията от колегиите е предвидено всяка от тях да осъществява самостоятелно кадровите и организационните функции, да осъществява дисциплинарната отговорност, както и да дава становище по законопроекти, в рамките на възложената компетентност. За да е ефективно това разделение и за да се избегнат възможностите за влияние върху вземаните решения по кадрови и дисциплинарни въпроси, всяка от колегиите трябва да взема самостоятелно и окончателно решение по въпросите от нейната компетентност.

Предлага се всяка от колегиите да осъществява функциите по чл. 130, ал. 6, т. 1 и 2 от Конституцията, които в момента се осъществяват от ВСС като колективен орган - да назначава, повишава, премества и освобождава от длъжност, да налага дисциплинарни наказания понижаване и освобождаване от длъжност на съдиите, прокурорите и следователите.

По останалите въпроси, които засягат общото управление на съдебната власт, ВСС да действа в пълен пленарен състав. Пленумът на съвета, т. е. всички членове и на двете колегии, ще гласуват бюджета и годишните доклади, прекратяването на мандат на член на ВСС, квалификацията на кадрите и териториалното разпределение на органите на съдебната власт.

Така чрез тази промяна начинът на самоуправление на съдебната система ще отговори на международните стандарти и препоръките на авторитетни европейски институции, според които е недопустимо представители на прокуратурата и на следствието активно да кадруват в съдебната система.

Другото, което искам да кажа е, че разпределението на функциите в рамките на общата компетентност на органа като колективен орган чрез закон е познато в законодателството ни. Така в рамките на общата компетентност на Върховния касационен съд, който съгласно чл. 124 от Конституцията осъществява върховен съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите от всички съдилища, разпоредбата на чл. 109, ал. 2 ЗСВ предвижда в него да бъдат обособени наказателна, гражданска и търговски колегии. С чл. 111 ЗСВ и чл. 112 ЗСВ са разграничени компетентностите на общото събрание на отделните колегии от тези на Пленума на ВКС, който се състои от всички съдии. С други думи – със ЗСВ е отчетена необходимостта от обособяването на отделни колегии във ВКС предвид спецификата в работата му, без това да поставя под съмнение общата му конституционна компетентност по чл. 124 Конституцията. Същият модел следва предложението и за изменение на ЗСВ – Висшият съдебен съвет да се състои от колегия на съда и колегия на прокуратурата и следствието.

Разбира се, разделянето на ВСС на две колегии може да се случи и със законови промени, обаче, ако се запише в ЗСВ, че колегиите ще осъществяват функциите по чл. 130, ал. 6, т. 1 и 2 от Конституцията, без това да е споменато в основния закон, ще бъде противоконституционно, защото в Конституцията ясно е разписано, че ВСС осъществява тези функции като колегиален орган. Не трябва да забравяме, че законодателните промени винаги ще бъдат застрашени, ако дописват Конституцията или влизат в противоречие с нея.

Друго предложение е да отпадне тайното гласуване, което е предвидено сега за избора на магистрати. Проектът за промени в основния закон предвижда да се отмени чл. 131 от Конституцията и на законово ниво да се уреди процедурата за вземане на решения. Мисля, че трябва да отпадне тайното гласуване, защото откритият избор ще повиши личната отговорност на всеки член, а обществото ще знае позицията на гласувалия.

Относно съществуването и състава на извънсъдебната квота. Един от съществените упреци към формирането на ВСС е и начина за избиране на парламентар-

ната квота. Остава съмнение, че квотата поражда риск от политизация. В момента квотното разпределение на кандидатурите става между парламентарно представените партии, което е големият недостатък. Мъчно е само като си помислим, че техните номинации може да се основават не толкова на забелязани и оценени качества у съответния представител, който издигат, колкото, че това може да се извършва по пътя на задкулисието. Лошото е, че НС през годините възприе погрешно тълкуване на конституционния текст, където се казва, че то излъчва 11 души, но кой ги номинира, не е записано, а това е големият проблем. Опасността, че НС политизира половината от членовете на конституционния орган, защото са подкрепени от определени политически сили, е голяма, и щом конституирането на ВСС не е предпазено от такива преки политически влияния, няма как това да не се отрази на работата на магистратите.

Ето защо, независим трябва да бъде и ВСС, а не само отделните звена в съдебната власт - съдът, прокуратурата и следствието. Проф. Пенев смята, че би било удачно да се предвиди външно номиниране - от структури на гражданското общество, академични среди, професионални общности. Другият подход, приложен например във Франция, Испания и Португалия, е извънсъдебната квота да се състои от представители на публични и професионални органи и организации - представители в нея например да имат президентът, министърът на правосъдието, научни институции, адвокатурата. Така става ясно кой стои зад всеки от членовете на извънсъдебната квота и, разбира се, не може да се скрие политическата и моралната отговорност зад лошия избор на представителя. Стратегията на МП е ориентирана към първия подход, но действително, смятам, че е хубаво да се подложи на обществено обсъждане и идеята за представителството в извънсъдебната квота, която проф. Пенев посочва.

Предлагат се също така конституционни промени и по отношение на Инспектората към ВСС, които целят да повишат капацитета на органа да осъществява своите правомощия като същевременно се гарантира независимостта на съда. Предвижда се шест от инспекторите да се избират за извършване на проверки на работата на съдилищата и четири - за извършване на проверки на работата на прокуратурата и следствието. По този начин се създава допълнителна гаранция, че при упражняване на функциите си инспекторите няма да засягат независимостта на съдиите, прокурорите и следователите. Предвижда се за Главен инспектор да се избира юрист с високи професионални и нравствени качества, най-малко с петнадесет години юридически стаж, от които не по-малко десет като съдия.

С цел да се повиши ефективността на органа се предвижда разширяване на функциите. Така се въвеждат нови правомощия на инспектората да прави проверки за конфликт на интереси на съдии, прокурори и следователи, да проверява пълнотата и верността на имуществените декларации, да прави проверки за установяване на прояви, уронващи престижа на съдебната власт и такива, свързани с нарушаване на независимостта на съдиите, прокурорите и следователите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, мисля, че с промените в Конституцията ще се позволи много по-съществена преработка на модела на ВСС, каквато безспорно е нужна. Става дума за промени в Конституцията, тъй като се диференцират конституционните компетенции на съдебната власт. Такива изменения не могат да се извършат само на законово ниво. Иначе натоварването на двете колегии с функции самостоятелно да решават кадровите въпроси без съответна промяна в Конституцията относно структурирането на ВСС ще бъде открито противоконституционно.

На последно място, смятам, че предлаганата конституционна реформа в структурата и организацията на ВСС е съобразена с диспозитива на решение №8/2005г. на КС, в който се приема следното: „Промени в Конституцията, концент-

рирани в рамките на съдебната власт, ...които са насочени към реструктуриране, оптимизиране от съдържателна гледна точка и прецизиране на отделни функции на нейни органи, поставяне на акценти или уточняване на техни правомощия или наименования, както и взаимодействието им с институции на други власти, не представляват промяна във формата на държавно управление и могат да бъдат извършени от Народно събрание, ако с тях не се нарушава балансът между властите и се съблюдават основните принципи, върху които е изграден действащият конституционен модел на държавата - правата на личността, народният суверенитет, политическият плурализъм, правовата държава, върховенството на правото, разделението на властите и независимостта на съдебната власт". Това решение дава възможност предлаганите промени да се извършат от Обикновено народно събрание. Мисля, че доколкото целят да създадат институционални и организационни гаранции за независимостта на съдебната власт, тези изменения ще доведат до по-ефективна работеща съдебна система.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Законопроект за изменение и допълнение на Конституцията на Република България от 26/05/2015 г. : <http://parliament.bg/bills/43/554-01-103.pdf>
2. Пенев, П. Съдебната власт в България (1989-2014). Проблеми на съвременния дискурс, С., 2014.
3. Актуализирана стратегия за продължаване на реформата в съдебната система, приета на 17. 12. 2014г. от МС: https://mjs.bg/Files/strategia_MS_635569122146613305.pdf
4. Пенев, П. Още за конституционното ниво на регулиране на Висшия съдебен съвет. В: Сборник „20 години Юридически факултет“, РУ „Ангел Кънчев“, Р. 2012, стр. 33-37.
5. Решение №8/2005г. на КС, обн., ДВ, бр. 74/13. 09. 2005 г.

ЗА КОНТАКТИ:

Богомил Борисов Младенов, специалност „Право“, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. 0883472851, e-mail - s137012@stud.uni-ruse.bg

Закон за защитените територии Процесуалноправни аспекти

автор: Гюлдан Сердарова Еркянова
научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов

В законодателството на Република България се съдържат редица закони, чиито основна цел е съхраняване на природата. Такива закони са ЗООСВ, ЗБР, ЗЗТ и много други. В следващото изложение ще бъдат разгледани процесуалноправните аспекти, застъпени в ЗЗТ. Това е един специален закон, със специални административноправни норми, уреждащи производствата за издаване на различни видове административни актове от компетентните за това органи. ЗЗТ съдържа и специални норми за видовете административни нарушения и наказания, редът за налагане на наказания, принудителни административни мерки и пр.

По смисъла на Закона за защитените територии (ЗЗТ) се издават няколко вида административни актове, като те могат да бъдат както общи, така и индивидуални. Компетентните органи по издаване на актовете са най-различни, като на първо място това са Министерският съвет, министърът на околната среда и водите, директорите на регионалните органи на Министерството на околната среда и водите, директорите на регионалните управления на горите, държавните горски стопанства и дирекциите на природни паркове, както и кметовете на общини.

Според ЗЗТ, защитените територии са резервати, поддържани резервати, природни паркове, национални паркове, природни забележителности и защитени местности. Обявяването на една територия за защитена става при спазването на процедура, посочена в самия закон, като процедурата завършва с издаване на заповед за обявяване на защитената територия от министъра на околната среда и водите, която се публикува в „Държавен вестник“. В чл. 36 (1) от закона са посочени субектите, които могат да инициират обявяването на защитена територия. Предложения за обявяване на национални и природни паркове се правят от министерства и ведомства, от общини и областни управители, научни и академични институти и обществени организации, а за останалите категории защитени територии - от всички заинтересовани физически и юридически лица. Предложението се внася в Министерството на околната среда и водите. Според (3) Министерството на околната среда и водите съставя или възлага съставянето на документация за обявяване на защитената територия, която съдържа обосновка, картен материал, площно разпределение на горите, земите и водните площи и проект на заповед за обявяване. Министерството на околната среда и водите организира обществено обсъждане на предложенията за обявяване на национални и природни паркове, на резервати и поддържани резервати. За становищата и предложенията от общественото обсъждане се води протокол. Според чл. 38 в зависимост от вида защитена територия в срок до 1 година или 6 месеца след постъпване на предложението, министърът на околната среда и водите назначава комисия. Комисията с обикновено мнозинство взема решение за приемане на предложението и подготвя проект на заповед за обявяване или не приема предложението. По смисъла на чл. 39 (1), министърът на околната среда и водите издава заповед за обявяване на защитената територия. (2) В заповедта се посочват: основанието, основните цели, категорията, наименованието, площното разпределение на горите, земите и водните площи, режимът на основните дейности в защитената територия.

Различна е процедурата при обявяване на резервати и национални паркове. Регламентацията се съдържа в чл. 40 (1) от ЗЗТ, като по предложение на министъра на околната среда и водите Министерският съвет внася в Народното събрание проект за закон за изменение и допълнение на този закон. Заповедта за обявяване на национален парк или резерват влиза в сила след приемането на закона от Народно събрание.

Освен обявяване и промените в защитените територии се извършва с издаването на заповед от страна на министъра на околната среда и водите. Промените в защитените територии са: заличаване, увеличаване на площта, намаляване на площта, прекатегоризиране, промени в режима на дейностите. Процедурата за заличаване, увеличаване или намаляване на площта е същата, както при обявяването. В случай на прекатегоризиране се съгласува с други държавни органи, а промените в режима на дейностите се извършват след съгласуване със собствениците на гори, земи и водни площи и със заинтересованите държавни органи. Както е посочено в чл. 43 заповедите на министъра на околната среда и водите за обявяване и промяна на защитена територия се публикуват в „Държавен вестник“. По силата на АПК и по-точно чл. 132 (2) т. 2, заповедта на министъра може да се обжалва пред Върховния административен съд.

В случаите, когато една територия е предложена за обявяване за защитена, но производството не е приключено, ако има опасност от увреждане или унищожаване на тази територия, министърът на околната среда и водите чрез заповед може да забрани ползването и строителството не повече от 2 г. Това е уредено в чл. 45 от закона. Всяко едно нарушение на заповедта на министъра води до административна отговорност. В закона ясно се откроява оперативната самостоятелност, отстъпена на министъра на околната среда и водите. Той по свое усмотрение може да издаде заповед и да спре достъпа до територията с оглед да спре нейното унищожение или увреждане.

Министърът на околната среда и водите със заповеди утвърждава плановете за управление на различните защитени територии. Регламентацията се съдържа в чл. 55 от Закона за защитените територии. Само по себе си изготвянето на план за управление е административна процедура, изрично посочена в закона. Условието и редът по изготвянето на плановете за управление се утвърждават с наредба на Министерския съвет. В чл. 56 и чл. 57 са посочени изискванията, с които трябва да са съобразени плановете, както и формата. По начало плановете за управление се възлагат от министъра на околната среда и водите. Могат да бъдат възложени и от други субекти, но и при такъв случай заданията на плановете трябва да са утвърдени от министъра на околната среда и водите, което утвърждение става чрез административен акт. Проектите по плановете за управление се съставят след обществено обсъждане, което включва заинтересовани лица, собственици, местни органи на властта, неправителствени организации и др. Според чл. 60 (1) Плановете за управление на националните и природните паркове се внасят за приемане в Министерския съвет от министъра на околната среда и водите след заключение на Висшия експертен екологичен съвет при Министерството на околната среда и водите. При положително решение на Министерския съвет министърът на околната среда и водите подписва плановете за управление. Според чл. 61 Плановете за управление на резервати и поддържани резервати, природни забележителности и защитени местности се утвърждават от министъра на околната среда и водите след съгласуване с Министерството на земеделието и храните, с Министерството на регионалното развитие, с Изпълнителната агенция по горите и със съответните общини, както и с Министерството на културата, когато в защитената територия попадат културни ценности. Процедурата приключва с издаването на заповед от страна на министъра на околната среда и водите. Посочените заповеди на министъра са **общии административни актове**. Подлежат на обжалване пред ВАС по реда посочен в АПК. В чл. 60 от

закона се откроява обвързаната компетентност на министъра, който само подписва приетите от Министерския съвет планове за управление. Но все пак законът предоставя и министърът да действа в оперативна самостоятелност, като той възлага проекта, както и утвърждава заданията по проекта.

В Глава шеста от Закона са уредени административнонаказателните разпоредби- принудителните административни мерки и административните наказания. Компетентни да налагат принудителни административни мерки са министърът на околната среда и водите и директорите на регионалните дирекции на министерството на околната среда и водите при констатирано нарушение по чл. 79 от закона. Чл. 80 от закона препраща към АПК, като посочва, че принудителните административни мерки се обжалват по реда, установен в кодекса.

В чл. 79 (1) са изброени принудителните административни мерки, които се налагат от министъра на околната среда и водите. От друга страна в чл. 79 (2) са изброени принудителните административни мерки, които се налагат от директорите на регионалните органи на Министерството на околната среда и водите. Третата група органи, които налагат принудителни административни мерки са изброени в чл. 79 (3) от ЗЗТ. Това са директорите на регионалните управления на горите, държавните горски стопанства и дирекциите на природни паркове, както и кметовете на общини. Според чл. 80 от ЗЗТ, актовете на горепосочените държавни органи по налагане на принудителни административни мерки могат да се обжалват по Общата клауза, посочена в АПК.

Последният вид административни актове, които са посочени в закона, издавани от органите на администрацията, това са наказателните постановления. Наказателните постановления са санкционни индивидуални административни актове, които се издават на определени физически и юридически лица при нарушение от тяхна страна от компетентните държавни органи.

Законът изрично посочва и видовете административни наказания при различните нарушения, както и компетентните органи, които ги налагат. Те са предвидени в чл. 81, чл. 82, чл. 83 и чл. 84. Законът предвижда три вида административни наказания – глоба, имуществена санкция за юридическите лица и отнемане на вещи в полза на държавата, послужили за извършването на нарушението. В чл. 81 са предвидени глоби, които се налагат на физическите лица при нарушения от тяхна страна. Според чл. 85 горепосочените глоби на физическите и юридическите лица се налагат с актове на длъжностни органи. Тези длъжностни лица се определят от министъра на околната среда и водите или от министъра на земеделието и храните, или от изпълнителния директор на Изпълнителната агенция по горите, или от кмета на общината. Наказателните постановления се издават съответно от министъра на околната среда и водите, от министъра на земеделието и храните, или от кмета на общината, или от упълномощени от тях лица. В чл. 82 също така са установени глоби за длъжностните лица, извършили нарушения. Нарушенията, по силата на чл. 85 се установяват с акт на длъжностно лице, определено от министъра на околната среда и водите, а наказателните постановления се издават от министъра на околната среда и водите или от упълномощени от него лица. Последният вид административни наказания са отнемане на вещи в полза на държавата. Редът за продажба на вещите по ал. 1 се определя с наредба на Министерския съвет.

В закона не са посочени специални клаузи по издаване, обжалване и налагане на административните нарушения, а чл. 85 (3) директно препраща към ЗАНН. Според горепосочената разпоредба установяването на нарушенията, издаването, обжалването и изпълнението на наказателните постановления по ЗЗТ се извършват по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

АПК и ЗАНН са общи закони, имащи отношение към административните актове, тяхното издаване, обжалване, изпълнение, установяване на различните нарушения, постановяване на наказания и други административни производства. Обаче в нашето законодателство има редица специални закони, постановяващи специални клаузи за различните производства. С оглед, законосъобразността и целесъобразността на всеки административен акт, действие или бездействие от страна на административни органи или длъжностни лица, следва да се познава както общия така и специалния закон – и то в материален и процесуален аспект.

Литература:

[1] Костов Д., Хрусанов Д. Административен процес на РБ, изд. Сиби, 2011

За контакти:

Гюлдан Сердарова Еркянова, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. : 0897575685, e-mail: guldenkata@abv. bg

Материалноправни аспекти от Закон за опазване на общественя ред при провеждането на спортни мероприятия

автор: Мария Драганова
научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов

The paper draws on the substantive aspects of the Law for Protecting the Public Order During Sport Events - its main subjects and goals, as well as the principles and the motives for its adoption. Attention is paid to the violations of the corresponding normative act and their respective punishments. The implementation of the law and the authorities acts are presented using texts from the additional, past and final provisions.

Въведение

Организирането на спортни мероприятия бележи началото си от преди хилядолетия, като основни занимания на обществото. Този вид дейност в днешно време подлежи на контрол и има нормативна уредба. Проблемът с опазване на общественя ред е актуален в редица страни. На международно и европейско ниво нормативната уредба на спорта се съдържа в актове на Съвета на Европа и Европейския съюз.

Законопроектът за опазване на общественя ред при провеждането на спортни мероприятия е внесен за разглеждане от Народното събрание на 6 август 2003г. Той извежда на преден план противообществените прояви по време на спортни мероприятия и по-специално футболни такива, поради зачестилите случаи. Законодателят предвижда приемането на такъв закон, който най-точно да ги регламентира и смята, че действащите в момента закони (Указ №904 за борба с дребното хулиганство, Закон за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, отчасти Наказателния кодекс относно хулиганството) не са достатъчно конкретизиращи.

Мотиви за приемане на закона

Един от основните мотиви за приемането на закона е нарасналата агресия, насилието и лошото поведение на зрителите по време на провеждането на спортни мероприятия и в частност на футболни срещи. Нормативните актове, действащи до момента на приемането на Закона за опазване на общественя ред при провеждането на спортни мероприятия, не са достатъчно добре регламентирани. Липсата на бързи и ефикасни процедури за установяване и наказване на нарушителите, занижените санкции и липсата на такива - изрично свързани с противообществените прояви преди, по време и след провеждането на спортни мероприятия, препятства противодействието на този вид нарушения на общественя ред, както и провеждането на превенция. Важен мотив за приемането на закона е доказването на проявите на спортно хулиганство, както и идентифицирането на нарушителите. Законопроектът за приемането на закона предвижда и налагането на мерки за административна принуда.

Предмет, цели и принципи на закона

Предмет на закона е уреждане на мерките за опазване на общественя ред, както и мерките срещу противообществени прояви, извършени при провеждането на спортни мероприятия. Той се прилага за български граждани извършили нарушения в и извън страната, за които не им е наложено наказание.

Целите на Закона за опазване на общественя ред при провеждането на спортни мероприятия са посочени отчетливо в самия закон и се осъществяват от самите правни норми. Една от основните е опазване на общественя ред при провеждането

на спортни мероприятия, която е свързана с предотвратяване, преустановяване, разкриване и наказване на противообществени прояви, както и установяване на причините и условията за тяхното извършване. С този закон законодателят цели да се осигури сътрудничество между държавните органи и обществени организации за предотвратяването на такъв вид прояви, както и взаимодействие и координация между държавните органи и чуждестранни или международни полицейски служби във връзка с организирането и провеждането на спортни мероприятия.

Основополагащи идеи, на които е наблегнал законодателят, са принципът на законността, принципът на равнопоставеността, според който законът не предвижда изключения, що се отнася до лицата, спрямо които ще се прилага.

Структури, които се създават по силата на закона

Структурите, които се създават специално във връзка с прилагане на съответния закон са: Национален информационен център и Единен автоматизиран регистър.

Национален информационен център се създава в Министерството на вътрешните работи. Неговата дейност е свързана с това да оказва съдействие на органи и лица, които се занимават с организирането и провеждането на спортни мероприятия, опазването на обществения ред и обезпечаването на сигурността на спортните обекти. Центърът изготвя информация със справочен, аналитичен или прогностичен характер, осъществява взаимодействие с чуждестранни или международни органи, които имат правомощия по организиране и провеждане на спортни мероприятия, както и за борба с противообществените прояви по време на спортни мероприятия. Този център организира и координира международно полицейско сътрудничество. Той предоставя информация: лични данни на лица с поведение, което заплашва обществения ред по време на спортни мероприятия; за привърженици на спортни клубове и национални отбори, включително и във връзка с пътуването и престоя им в дадена страна; за български граждани с наложени наказания и принудителни административни мерки.

Единен автоматизиран регистър се създава отново в Министерството на вътрешните работи. Той, както и Националният информационен център, са носители на информация. Този регистър има друг информационен характер: той съдържа данни за физически и юридически лица с наложени наказания, принудителни мерки или санкции по този закон; лица, срещу които е започнало наказателно преследване или осъдени такива с вече влезли в сила присъди за извършени престъпления от общ характер при провеждане на спортни мероприятия. Този орган си служи и с информация за противообществени прояви по време на спортни мероприятия, която е предоставена от международни организации по силата на международни договори и споразумения, по които Република България е страна. Според чл. 6 (5) информацията от Единния автоматизиран регистър се използва само за осъществяване на целите по този закон и за предотвратяване, преустановяване, разкриване и разследване на престъпления.

Освен това, законът предвижда длъжностното лице **отговорник по сигурността на спортния обект**. Той предприема всички необходими действия за гарантиране на сигурността при провеждането на мероприятия и осигуряване на охрана като уведомява органите на съответната областна дирекция на МВР както за провеждането и така и за установени нарушения. Той си взаимодейства с полицейските органи.

В професионалните спортни клубове се определя **координатор по сигурността**. Основната му функция е осъществяването на взаимодействие между организаторите на спортното мероприятие, отговорника по сигурността и органите на съответната областна дирекция на МВР. Координаторът по сигурността на клуба предоставя информация на съответната областна дирекция на МВР нужна за опазването на обществения ред и сигурността при провеждане на спортно мероприятие.

Друга негова функция е и ръководната при провеждане на такъв тип мероприятие, при което въпросният клуб е домакин.

Контрол по прилагането на закона

Контролът по осъществяване на задълженията, произтичащи от закона се съдържа в глава трета, раздел втори. Този закон категоризира забраната на достъп на лица, на които им е отнето правото да посещават спортна зона. С цел предварително да се гарантира опазване на обществения ред е предвидена забраната за внасяне на забранени предмети. Законът предвижда и проверка на лицата с помощта на технически средства. Такива забранени предмети са подробно описани в чл. 20.

Според закона на посетителите се налагат и забрани за поведение, с които да се гарантира сигурността и опазване на обществения ред по време на спорните мероприятия като паленето на огън, запалване и изстрелване на сигнални ракети; употреба на алкохолни напитки, наркотици и други упойващи средства и др. Право на достъп до спортната зона по време на провеждането на спортни мероприятия, законодателят предвижда ограничения, изразяващи се в това дали едно лице притежава такова право. То се изразява в притежание и представяне пред компетентен орган билет, служебен пропуск или покана, в които да е посочено мястото, блокът, секторът и други подробности относно провеждането на спортното мероприятие. Взимат се мерки и срещу подправяне или повторно използване на документите за достъп до съоръженията за провеждане на мероприятието.

Административни нарушения и наказания

В чл. 21 от ЗООРПСМ се дава точна дефиниция на понятието „противообществена проява“. Това е „непристойна проява, изразяваща се в отправяне на ругатни и други неприлични изрази и жестове, които са особено вулгарни, предизвикване или участие в сбивания, нахлуване на спортния терен, унищожаване или повреждане на чуждо имущество, използване на забранени предмети, отказ да се изпълнят разпоредженията на отговорните за спортната проява лица или на полицейските органи, или друга подобна проява, нарушаваща обществения ред, която не съставлява престъпление по смисъла на Наказателния кодекс, и е извършена умишлено в спортния обект или в зоната около него преди, по време и непосредствено след спортното мероприятие, както и на отиване или на връщане от спортния обект във връзка със спортното мероприятие“. Подобно определение се съдържа и в текста на чл. 1 (2) на Указ № 904 за борба с дребното хулиганство. Там е посочена дефиницията на „дребно хулиганство“, която до известна степен се доближава до тази на „спортното хулиганство“. Текстът в ЗООРПСМ и този в УБДХ са сходни. И в двата закона за хулиганство е посочена непристойна проява, изразяваща се в употребата на ругатни, неприлични изрази и жестове, предизвикване или участие в сбивания, скарване, но тези противообществени прояви изрично е посочено, че не трябва да съставляват престъпление по смисъла на НК или да бъдат по-ниска степен на обществена опасност. Основния разграничител тук е мястото на извършване на проявата. В допълнителните разпоредби на ЗООРПСМ законодателят дава определение на „спортен обект“ – „това е обект и съоръжения, които служат за осъществяване на спортни дейности.“, а УБДХ посочва „публично място пред повече хора“.

Компетентните органи трябва да могат да разграничават „спортно хулиганство“ от „дребно хулиганство“, както и да преценяват в дадената ситуация дали е налице противообществена проява по тези закони или извършителят подлежи на наказание по НК.

Противообществена проява по силата на този закон не е престъпление. Тя е *административно нарушение!*

При установяване на нарушение по ЗОРПСМ се предвижда носене на юридическа отговорност: *наказателна или административнонаказателна.*

Наказателна отговорност – наказанията, предвидени за нарушителите по ЗООРПСМ са задържане в териториалната структура на МВР, глоба, полагаане на труд без възнаграждение в обществен интерес е по ред и начин, определен с този закон. В чл. 23 от закона за посочени лицата, които носят наказателна отговорност. Тази разпоредба препраща към Закон за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните. Това показва връзката между двата закона и необходимостта да се допълнят.

Административно-наказателната отговорност е отразена в глава пета, раздел трети. Административнонаказателните разпоредби, посочени в закона, са насочени пряко към организаторът на спортното мероприятие, собственик или ползвател на спортния обект, професионален клуб, отговорник по сигурността, посетител или ръководител на спортно мероприятие. Нарушенията се изразяват в неизпълнение на задълженията посочени подробно в закона. Наказанията са парични глоби.

С този закон се предвижда и особен вид административно наказание за извършена противообществена проява – задържане в териториална структура на МВР за срок до 25 денонощия.

По-сериозни санкции са предвидени за повторно изпълнение на нарушенията. Според закона „повторно“ е нарушението, извършено в едногодишен срок от влизането в сила на акта, с който на нарушителя е наложено наказание или принудителна административна мярка за същото по вид нарушение.

ЗООРПСМ предвижда прилагането на принудителни административни мерки. Те се изразяват в забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина за определен от закона срок, както и спиране използването на спортния обект за провеждане на спортни мероприятия също за определен срок.

Органите на Министерството на вътрешните работи с полицейски правомощия съставят актове за установяване на нарушението. Тук законът отново препраща към друг нормативен акт – Закон за административните нарушения и наказания. Актовете, които издават властените органи, са съобразени с изискванията по него.

След разглеждане на повдигнато обвинение, районният съдия постановява решение, с което налага наказание и принудителна административна мярка. Ако са налице достатъчно доказателства, че извършеното нарушение е престъпление от общ характер, съответният съдия изпраща материалите на прокурор за образуване на наказателно производство.

Решението на съдията е *окончателно*, а наказанието, което е наложено не се вписва в бюрата за съдимост, тъй като *не се смята за осъждане*.

Заклучение

Законът за опазване на обществения ред при провеждане на спортни мероприятия е сравнително нов в българското законодателство. Въпреки измененията му, той има редица недостатъци, които трябва да бъдат преодолени. Насилие по българските съоръжения, пригодени за такъв тип дейност (спорт), все още е налице и начините на преодоляването му (чрез прилагането на закона) не се използват масово. Трябва да има строг контрол, който трябва да се осъществява относно прилагането на закона. Тогава общественият ред при провеждането на спортни мероприятия би бил в сравнително по-добро състояние, което би могло да предразположи по-голям брой хора от населението да обърне поглед към спорта, било то като зрители.

За контакти:

Мария Атанасова Драганова, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. : 0896355269, e-mail: m. draganova. 94@abv. bg

Материалноправни аспекти от Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България.

автор: Димитрин Димитров
научен ръководител: доц. д-р Е. Коларов

Part of the substantive aspects of the law on defense and armed forces of the Republic of Bulgaria are presented in the report. In relation to this, the aims of the law are noted, along with its main principle. It is paid attention to the bodies, affected by the law, their competences and powers, including the acts with which they realize them. The types of responsibility, control by law and respectively sanctions under the form of administrative penalties, administrative compulsions and administrative violations are also exposed.

Key words: *The law on defense and armed forces of the Republic of Bulgaria, law, acts, administrative.*

Въведение

Човешкият живот, независимо в кой етап от развитието си се намира, винаги е обусловен от няколко фундаментални фактора – препитанието, чрез което се осигурява храна и благоприятна среда за осъществяването на това. Тоест нужна е територия, на която да се извършат тези процеси. Значимостта на територията се определя от това, че тя очертава държавните граници, чрез които се обособяват държавите. Няма как едно общество да функционира пълноценно и да отстоява независимостта си, без да има армия и преки възможности за отбранителна дейност. Повечето от съвременните модерни европейски Конституции уреждат въпроса за въоръжените сили, посредством обособени закони в рамките на конкретната държава, които изчерпателно уреждат обществените отношения, свързани с отбраната и въоръжените сили в нея.

Въоръжените сили са регламентирани най-напред в Конституцията на страната – чл. 9. В нашата страна има актуален закон, уреждащ отношенията със защитата на територията на държавата, състава на армията, както и компетентните органи, правата и задълженията на предвидените в него правни субекти. Това е Законът за отбраната и въоръжените сили на Република България, влязъл в сила от 12. 05. 2009г., а от 30. 03. 2010г. влиза в сила и Правилник за прилагането на закона. Предметът на закона е уреждането на обществените отношения, свързани с отбраната и с въоръжените сили на Република България. Относно структурата на закона, той се състои от четиринадесет глави, които са съставени от раздели, допълнителна разпоредба, както и преходни и заключителни разпоредби. Във върховния закон на страната – Конституцията – са предвидени разпоредби, които засягат правомощия на основните държавни органи във връзка с отбраната и въоръжените сили. В този аспект най-важно отношение имат Народното събрание и Президентът на Република България, но също и Министерският съвет – в някои случаи именно по негови предложения могат да се реализират част от правомощията на другите органи.

Интересно е да се спомене за Бялата книга на отбраната. Тя представлява основен програмен документ на отбранителната политика. Документът е приет с решение на Народното събрание от 28. 10. 2010г. Нейн предшественик е Бялата книга от 2002г. Приемането на по-новата от 2010г. трябва да бъде се оценява като правилна стъпка от страна на Министерството на отбраната, тъй като подобни прегледи на отбраната и въоръжените сили на една демократична държава би трябвало да се правят на всеки 3 – 4 години. Опитът на другите държави показва, че те имат основно за цел да запознаят обществеността с проблемите в сектора, тоест да допринесат за неговата прозрачност.

Цели на закона.

Целите на Закона за отбраната и въоръжените сили съставляват основа на самия нормативен акт, подкрепени с всички условия и обстоятелства, като по този начин се цели изчерпателността и максималната яснота, предвидени от законодателя. Като основна негова цел, личаща и подчертана в закона е именно отбраната, военният състав и националната сигурност на държавата. По-конкретно това е система от политически, икономически, военни, социални и други дейности за осигуряване на стабилна среда на сигурност и за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на териториалната цялост и независимостта на страната. Отбраната, регламентирана в ЗОВСРБ, не засяга само вътрешната рамка на страната, простираща се до териториалните ѝ граници, а и възможност за осъществяване на колективна отбрана на съюзниците от Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), както и в рамките на европейската политика за сигурност и отбрана.

Принципи.

Основният принцип в ЗОВСРБ, който се наблюдава при регламентирането на обществените отношения, свързани с отбраната и въоръжените сили на Република България, е принципът на субординация, тоест на власт и подчинение/съподчиненост. В тази връзка може да се даде пример с чл. 178 от закона, който задължава военнослужещите да изпълняват уставите, нормативните и административните актове на органите на ръководство на отбраната, заповедите на командирите или началниците и др.

Органи, които се създават или функционират по прилагане на ЗОВСРБ.

В началото е добре да се спомене спрямо кого се прилага законът – това са българските граждани, държавните органи, органите на местното самоуправление и местната администрация и юридическите лица, регистрирани по българското законодателство. Но нека преминем към главната задача в тази точка, а именно да изясним органите, които се създават и функционират по закона. Основните органи, които осъществяват ръководството на отбраната на Република България са:

- Народното събрание;
- Президентът на Републиката;
- Министерският съвет;
- Министърът на отбраната.

Относно министъра, той е представен като едноличен орган. Министерството е администрация за подпомагане дейността на едноличния орган. Други важни органи са началник на Генералния щаб – понастоящем началник на отбраната, Съвет по отбраната към министъра на отбраната, в тази връзка могат да се причислят министрите на вътрешните, съответно и външните работи, защото и те имат важни компетенции, свързани с прилагането на закона, Съвета по отбраната, въоръжените сили включително военнослужещите и началника на отбраната.

Министърът на отбраната ръководи и отговаря за осъществяването на държавната политика в областта на отбраната на страната. В зависимост от правомощията, с които разполага, министърът се подпомага от редица органи. Например министърът на отбраната се подпомага от Министерството на отбраната при изпълнение на правомощията му като централен едноличен орган на изпълнителната власт и в дейността му по ръководство и командване на въоръжените сили.

Съветът на отбраната е създаден към министъра на отбраната и е колегиален съветателен орган. От своя страна началникът на отбраната е най-висшата военна длъжност в Българската армия.

Характеристиката на въоръжените сили като цяло е доста обширна, но най-

важното което може да се каже за тях е, че те са създадени от държавата военни и специализирани военни формирования и техни обединения, подчинени на специфична организация и ред на функциониране, които притежават и прилагат военни и специални средства за действие за осигуряване целите на отбраната в страната. Специална глава регламентира въоръжените сили – това е Глава III от закона. Въоръжените сили на Република България гарантират суверенитета и независимостта на страната и защитават нейната териториална цялост. Военнослужещите се разделят на офицери, офицерски кандидати, сержанти (старшини), войници (матроси). Основните структури, съставляващи въоръжените сили на Република България са: Българската армия; служба „Военна полиция“; служба „Военна информация“; военните академии и висшите военни училища; Военномедицинска академия и Национална гвардейска част.

Компетентност и правомощия на органите.

Най-напред е удачно да се обърне внимание на Народното събрание. Неговите правомощия и компетенции са многобройни, особено в ЗОВСРБ, но има и някои, произтичащи от върховния закон на страната – Конституцията. Конституцията регламентира основните правомощия на НС в тази област, а те според чл. 84 от нея точки 10, 11 и 12 засягат решаването на въпросите за обявяване на война и за сключване на мир. В чл. 16 от ЗОВСРБ, Народното събрание решава въпросите за обявяване на война и за сключване на мир. Също така обявява военно или друго извънредно положение върху цялата територия на страната или върху част от нея по предложение на президента на републиката или на Министерския съвет.

Следващият основен орган е Президентът на Републиката, който е върховен главнокомандващ на Въоръжените сили на страната, както в мирно. Това е предвидено чл. 100 (1) от Конституцията, но се споменава и в ЗОВСРБ – в чл. 18. Президентът обявява положение на война при въоръжено нападение срещу страната или при необходимост от неотложно изпълнение на международни задължения, военно или друго извънредно положение, когато НС не заседава. Президентът на Републиката в качеството си на държавен глава и във взаимодействие с другите държавни органи осъществява дейност за създаване на стабилна среда за сигурност и за развитие на Република България като демократична държава.

Министерският съвет осъществява общото ръководство на отбраната и на въоръжените сили. В чл. 22 от ЗОВСРБ са регламентирани редица правомощия на МС в тази област.

Министърът на отбраната ръководи и отговаря за провеждането на държавна политика в областта на отбраната. По-голяма част от тях са включени в чл. 26 от ЗОВСРБ. Към органите с компетенции и правомощия могат да се посочат също така и началникът на отбраната и постоянният секретар на отбраната. В закона са предвидени и правомощия, които могат да осъществяват министъра на външните работи, както и от министъра на вътрешните работи.

Законът възлага функции и на общата и специализирана администрация. Първата осъществява административното, информационното и организационно-техническото осигуряване на Министерството на отбраната, а втората заедно с Щаба на отбраната подпомагат министъра на отбраната при осъществяване на правомощията му.

Актове, с които органите реализират своите правомощия.

Президентът издава актове за подготовката на страната и въоръжените сили за война и за водене на военни действия, както и внася предложение в Народното събрание за сключване на мир. Като в това отношение при положение на война и военно положение се обявяват с решение на Народното събрание или с указ на

Президента на Републиката по установения в Конституцията ред и се оповестяват по всички средства за масово осведомяване.

Народното събрание може да ратифицира и денонсира със закон международните договори с военен характер, също с решение на НС се създават военни академии и висши военни училища. НС с решение може да обяви положение на война или военно положение. Същото се отнася и за чл. 122 (2) за обявяване на извънредно положение.

Министерският съвет основно осъществява пълномощията си с актове. Например, свързаните с финансовото осигуряване на дейностите в областта на отбраната – то се извършва от държавния бюджет и от други източници, предвидени в закон или в акт на МС.

Министърът на отбраната пък от своя страна внася в МС проекти, предложения или програми по чл. 27 относно различни дейности в областта на отбраната. При осъществяване на правомощията си той издава правилници, наредби, инструкции и заповеди.

Инспекторатът към МО осъществява контрол за спазването на нормативните актове и заповедите на министъра и за законосъобразното изпълнение на административните дейности в министерството, в структурите на пряко подчинение на министъра и Българската армия. Именно чрез инспектората министърът на отбраната осъществява контролните си функции в областта на отбраната.

Административна принуда и административна отговорност

В закона са предвидени няколко вида отговорност, които са вследствие на определени условия и обстоятелства. Отговорностите са обобщени и обединени в Глава 7, раздели 11, 12 и 13 – дисциплинарна, имуществена и отговорност на държавата за вреди, причинени от военнослужещия.

Административните нарушения и административните наказания са обединени в Глава тринадесета, озаглавена Административнонаказателни разпоредби. Най-общо може да се отбележи, че наказанията са свързани с парични глоби, които в зависимост от повторемостта могат и да се увеличават.

За административна принуда става въпрос в Глава 14 на ЗОВСРБ, под названието Принудителни административни мерки. Това са задължителни предписания на държавните органи, органите на местното самоуправление и местната администрация и на ръководителите на юридическите лица при съставянето на военновременни планове и за изпълнение на задачи по поддържане на мобилизационната им готовност.

Заклучение

Законът има редица изменения и допълнения за краткото си едва 5 годишно и малко повече съществуване. Това означава, че доста неща не са оформени както трябва и всяко ново правителство предлага известни промени в Закона за отбраната и въоръжените сили. Това показва, че липсва стабилитет, който да гарантира една устойчивост на разпоредбите на закона. Трябва да се обърне внимание на членството на Република България в НАТО, с което основно се извършва мащабно реформиране на Българската армия, което освен положителни, може да донесе и отрицателни последици относно капацитета на военнослужещите, командния състав, военните съоръжения и оборудване. Голяма част от военните структури и техника са закрити и унищожени, а преоборудването и превъоръжаването изискват много средства. Цитатът на великия флорентински държавник Николо Макиавели е точен и подходящ пример, както описващ нуждата от промени в страната спрямо тази сфера, така и обобщаващ всичко казано дотук: „Вече казах колко е важно за всеки владетел да положи държавата си на добри основи, защото в противен случай тя е обречена на гибел. Главните основи, на които се крепят всички стари, нови и

смесени държави, са добри закони и добри войски. “ Нужно е да се отдели достатъчно внимание на нашата армия, защото тя се е доказала през историческите етапи, като има стотици примери за това, представящи доблестта и силата на българския войник. Заветът на дедите ни и репутацията на войската ни като непреодолима сила трябва да се запазят и за в бъдеще, в борба за постигане и реализиране амбициите на Апостола на свободата „За чиста и свята република“. Нека докажем, че сме достойни да се наречем българи и да прославяме родината си по света.

За контакти:

Димитрин Панчев Димитров, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев“, тел. : 0887196181, e-mail: dimitrin1914@abv. bg

Доказване при съдебните производства по оспорване на административни актове

автор: Александра Нанова
научен ръководител: ас. Д. Калинова

Proof in the administrative procedure is an activity of searching and establishing the significant legal facts and circumstances that would contribute to clarification of the dispute – the subject of the procedure. The proof reveals the objective truth and it includes designation, provision, collection and discussion of the evidence and evidence methods. The evidence is the facts that contribute to resolving the issue, which is the subject of the procedure and have been established by a regulatory order. The proof is directly related to the principle of truthfulness. The judicial challenging of the administrative acts can be done before two instances. When challenging administrative acts before a court of first instance, both written and oral evidence is admissible. In the cassation proceeding for establishing the cassation grounds, written evidence is admitted.

Keywords: proof, evidence methods, administrative act, cassation proceeding, challenging.

Доказването в административния процес е дейност по издирване и установяване на правнозначимите факти и обстоятелства, които биха допринесли за изясняване на спора- предмет на процеса⁵¹. „Предмет на доказване в процеса са определени факти и обстоятелства, конкретизирани по време и място, по-точно – факти и обстоятелства, релевантни за разглеждания случай, имащи значение за решаването на въпроса“⁵². Доказването разкрива обективната истина и то включва посочването, представянето, събирането и обсъждането на доказателствата и доказателствените средства. Доказателствата са факти и обстоятелства от обективната действителност, които са релевантни към спора. Доказателствените средства са предвидени в закона източници на сведения за подлежащи на доказване факти⁵³.

Доказателствата „могат да бъдат данни, които са свързани с факти и обстоятелства от значение за правата или задълженията или законните интереси на заинтересованите граждани или организации“ (чл. 37, ал. 1 АПК). Доказателствата са всъщност фактите, които допринасят за решаването на въпроса, който е предмет на процеса и са установени по предвидения нормативен ред. Те „са факти от обективната действителност (предмети, явления, действия), съществуващи във и независимо от съзнанието и преценката на лицата, участващи в процеса“⁵⁴. Доказателствата, според предметния си критерий, в зависимост от това дали директно или индиректно изясняват фактите и обстоятелствата, до които се отнасят, се делят на преки и косвени; според характера на източника, от който постъпват, са първични или производни; в зависимост от това дали доказват наличието на подлежащите на доказване факти и обстоятелства или тяхната липса, се делят на положителни и отрицателни; доказателствата могат да бъдат веществени и невеществени⁵⁵.

„От доказването са изключени определени категории факти, за които законодателят предполага, че са известни на органа. Те биват: общоизвестни- достойние на неопределен и широк кръг лица; презюмирани- законът ги определя, като резултат

⁵¹ Пазаров К., *Административен процес*, С., 2001 г., с. 33; Георгиев Б., дисертац. труд на тема „Касационно производство пред Върховния административен съд“, с. 207, web. uniplovdiv.bg/paolov/B.Georgiev_disertacia.doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

⁵² Костов Д, Д. Хрусанов, *Административен процес на Република България*, С., Сиби, 2011 г., с. 89.

⁵³ Цит. съч., с. 93.

⁵⁴ Цит. съч., с. 89.

⁵⁵ Костов Д, Д. Хрусанов, *Административен процес на Република България*, С., Сиби, 2011 г., с. 91 - 92.

от настъпването на дадена предпоставка, която подлежи на доказване на общо основание; служебно известни- състоят се в действия на служебен орган"⁵⁶.

Доказателствените средства представляват допустими от закона процесуални средства, с които се установяват доказателствата в административния процес. С тях се удостоверява дали съответното доказателство съществува реално. Фактите придобиват процесуално значение на доказателства, само ако са събрани и представени в процеса чрез доказателствени средства⁵⁷. Доказателствата за касационното производство трябва да са относими към предявените касационни основания, да са допустими по закон и да са необходими по преценка на съда. Те трябва да имат доказателствена сила и да са достоверни⁵⁸.

Доказването е пряко свързано с принципа на истинност. Чрез прилагането на това ръководно начало водещия процесуален орган достига до обективната истина относно всички факти, които имат значение за случая в цялата им пълнота. Тези факти могат да се отнасят и за миналото, и за настоящето. Истината за фактите се установява само по реда и със средствата, предвидени в АПК. Този принцип спомага за правилното и законосъобразно решаване на делата⁵⁹.

За оспорване на административните актове по съдебен ред са предвидени две инстанции – първа инстанция и касация. Двуйнстанционността на съдебните производства се установява в Административнопроцесуалния кодекс⁶⁰ и в Закона за съдебната власт⁶¹.

На оспорване пред първа съдебна инстанция подлежат и трите вида административни актове – индивидуални, общи и нормативни. Основанията за оспорване пред първоинстанционен съд се съдържат в разпоредбата на чл. 146 АПК и те представляват неспазване на петте условия за законосъобразност на административните актове. Предмет на съдебното оспорване пред първа инстанция е незаконосъобразността на издадения административен акт.

При съдебното оспорване на административния акт пред първа инстанция могат да се използват всички доказателства и доказателствени средства, които законът предвижда. До този извод стигаме чрез тълкуване на нормативния текст на чл. 171, ал. 1 АПК⁶². Съгласно цитираната разпоредба в първоинстанционното производство са допустими всички редовно събрани доказателства в производството пред административния орган. Според АПК и субсидиарно прилагания ГПК доказателствата могат да бъдат както писмени, така и свидетелски показания и заключения на вещи лица⁶³. Това означава, че са допустими, както писмени, така и устни доказателства. Устни доказателства са свидетелските показания и заключенията на вещите лица.

⁵⁶ Лазаров К., *Административен процес*, С., Сиела, 2013 г., с. 146; вж. чл. 37, ал. 2 АПК – „Общозвестните факти, фактите, за които законът формулира презумпция, както и фактите, които са известни на органа служебно, не подлежат на доказване.“

⁵⁷ Къндева Е., *Съвременна административно правосъдие*, С., 2003, с. 204. ; Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд“, с. 209, 210 web. uniplovdiv. bg/paunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

⁵⁸ Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд“, с. 209, 210, web. uniplovdiv. bg/paunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

⁵⁹ Костов Д., Д. Хрусанов, *Административен процес на Република България*, С., Сиби, 2011 г., с. 47- 48.

⁶⁰ Чл. 131 АПК „Съдебните производства по този кодекс са двуйнстанционни, освен когато в него или в друг закон е установено друго.“

⁶¹ Чл. 10, ал. 2 ЗСВ „Съдебното производство по административни дела е двуйнстанционно – първоинстанционно и касационно.“

⁶² Чл. 171, ал. 1 АПК „Доказателствата, събрани редовно в производството пред административния орган, имат сила и пред съда. Съдът може да разпита като свидетели лица, дали сведения пред административния орган, и вещите лица само ако намери за необходимо да ги изслуша непосредствено.“

⁶³ Костов Д., Д. Хрусанов, *Административен процес на Република България*, С., Сиби, 2011 г., с. 97.

Свидетелските показания се събират чрез разпит на свидетелите, като е недопустимо същите да бъдат представени в писмен вид. Всички процесуални действия на съда и страните по време на съдебното заседание се извършват в устна форма. Свидетелите и вещите лица дават своите показания, съответно заключения, в устна форма. Процесуалните действия, които се извършват във от съдебното заседание, се извършват в писмена форма. Вещи лица се назначават от съда, за да дадат своето заключение по въпроси, касаещи предмета на делото, за чийто отговор са нужни специални знания, за изясняване и преценяване на подлежащите на доказване факти и обстоятелства, с които съдът не разполага. Следователно фактите и обстоятелствата, относими към предмета на спора при обжалване на административните актове пред първа инстанция, могат да се установяват чрез обяснения, писмени декларации, документи, сведения и др. АПК допуска, че може да се използват и други доказателствени средства, стига те да не са забранени със закон.

Думата „касация“ идва от лат. cassatio, което означава "отмяна", "унищожаване" - отмяна на издадено решение от първоинстанционен съд.

Върховния административен съд е касационна инстанция за определените със закон съдебни решения (чл. 63, ал. 7 от ЗСВ). Според чл. 132, ал. 2, т. 5 от АПК ВАС разглежда „ касационни жалби и протести срещу първоинстанционни съдебни решения”.

Според разпоредбата на чл. 219, ал. 1 от АПК: „За установяване на касационните основания се допускат писмени доказателства. ” Писмените доказателства са с приоритетно значение в административния процес, с оглед на принципа на удостоверение в писмена форма на актовете и действията на участниците в него. „Най-често употребявани в административното правосъдие писмени доказателствени средства са: удостоверения, свидетелства, ревизионни актове, протоколи от съдебни заседания, медицински документи, нотариални актове, декларации, възражения, заключения на вещо лице, експертна оценка и др.”⁶⁴.

Съществуват различни становища, относно въпроса за допустимостта на други доказателства в касационното производство освен писмените.

Според едно от мненията, освен писмени, други доказателства в касационното производство не се допускат (например, свидетелски показания, веществени доказателства и др). Следователно според това становище е неоснователно да се допускат свидетели, вещи лица и др. В този случай авторът приема, че нормата не поражда двусмислие, въпреки че е изпусната думата „само” (само писмени доказателства), използвана във вече отменения ЗВАС (отм. ДВ, бр. 30 от 11. 04. 2006 г.)⁶⁵ и че изразът „допуска” е в ограничителен смисъл, т. е. отнася се само за писмени доказателства⁶⁶.

Друг автор „обръща внимание, че и в процеса на насрещното доказване при оспорване истинността на представените в касационното производство пред ВАС писмени доказателства недопускането на всички предвидени в ГПК доказателства и доказателствени средства, по аналогия на чл. 155 ГПК (вр. чл. 144 АПК) ще лиши отводника от възможността ефективно да се противопостави на твърденията на касатора”⁶⁷.

⁶⁴ Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд”, с. 210, web. uniplovdiv. bg/raunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

⁶⁵ Чл. 38 от ЗВАС (отм. ДВ, бр. 30/11. 04. 2006 г.): „В касационното производство се допускат само писмени доказателства.”

⁶⁶ Костов Д, Д. Хрусанов, *Административен процес на Република България*, С., Сиби, 2011 г., с. 241-243.

⁶⁷ Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд”, с. 213, web. uniplovdiv. bg/raunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г. ; вж. белж. 1 на с. 213 от Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд”.

Пропускът на думата „само“ в новия Кодекс, обаче дава основание да се разшири тълкуванието на новосъздадената норма, като например допускане в касационното производство пред ВАС на всички доказателства, предвидени в ГПК, които са необходими за установяване на касационните основания. Премахването на думата „само“, означава че се премахват единствено възможните писмени доказателства, като такива. Следователно, може да се заключи, че допускането единствено на писмени доказателства в касационното производство пред ВАС, обективно може да противоречи на нуждите от касационно доказване. „Новоформулираната разпоредба в чл. 219, ал. 1 от АПК негласно позволява да се използват всички предвидени в ГПК доказателства в случаите, когато писмените доказателства се окажат недостатъчни, за да бъде установена обективната истина в конкретния процес“⁶⁸.

От разпоредбата на чл. 219, ал. 2 АПК се заключава, че има още едно ограничение, въведено по отношение на доказателствата в касационното производство, „а именно че не се допускат такива за установяване на обстоятелства, които не са свързани с установените от кодекса касационни основания“⁶⁹.

В заключение може да се обобщи, че извършването на дейност по доказване е важен етап от съдебните производства по оспорване на административните актове. Чрез събирането и оценката на доказателствата се установява обективната действителност за всеки конкретен процесен случай. А нейното установяване кореспондира с прилагането на принципа на истинност, закрепен в Административнопроцесуалния кодекс. Различната специфика на доказателствата и доказателствените средства, които са допустими в първоинстанционното и в касационното производство, е продиктувана от различния обем на проверката, осъществявана от съда - първоинстанционният съд е длъжен да провери и петте основания за оспорване (чл. 146 АПК), докато касационният съд е строго обвързан с основаниято, посочено в касационната жалба. От тук и различния обем доказателства - пред първата съдебна инстанция са допустими всички, позволени от закона доказателства, докато пред касационната инстанция са допустими само писмени доказателства, пряко свързани с посоченото касационно основание.

Източници:

[1] Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд“, 2007 г., web. uniplovdiv. bg/paunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

[2] Георгиев Б., „Из историята на касационното производство пред ВАС: Първият закон за административно правосъдие от 1912 г. “, Научни трудове на Русенски университет, серия 7, том 47, 2008 г.

[3] Еленков А., К. Лазаров, Е. Къндева, Коментар на Административнопроцесуалния кодекс, С., Сиби, 2007 г.

[4] Костов Д., Д. Хрусанов, Административен процес на Република България, С., Сиби, 2011 г.

[5] Лазаров К., И. Тодоров, Административен процес, С., Сиела, 2013 г.

Нормативни актове:

[1] Административнопроцесуален кодекс (АПК; обн. ДВ, бр. 30 от 11 Април 2006г., посл. изм. и доп. ДВ. бр. 27 от 25 Март 2014г.)

[2] Гражданскопроцесуален кодекс (ГПК; обн. ДВ, бр. 59 от 20 Юли 2007г., посл. изм. ДВ. бр. 98 от 28 Ноември 2014г.)

⁶⁸ Георгиев Б., Дисертация „Касационно производство пред Върховния административен съд“, с. 213, web. uniplovdiv. bg/paunov/B. Georgiev_disertacia. doc, последно посетен на 10. 04. 2015 г.

⁶⁹ Костов Д., Д. Хрусанов, Административен процес на Република България, С., Сиби, 2011 г., с. 242.

[3] Закон за съдебната власт (Обн. ДВ. бр. 64 от 7 Август 2007г., посл. изм. ДВ. бр. 107 от 24 Декември 2014г.)

За контакти:

Александра Красимова Нанова, студент втори курс, специалност „Право”, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев”.

Процесуалноправни аспекти в Закона за народната просвета

автор: Наталия Бачийска
научен ръководител доц. д-р К. Раянова

Законът за народната просвета предвижда издаването на индивидуални и общи административни актове. Според чл. 21 АПК Индивидуален административен акт е - изричното волеизявление или изразеното с действие или бездействие волеизявление на административен орган или на друг овластен със закон за това орган или организация, с което се създават права или задължения или непосредствено се засягат права, свободи или законни интереси на отделни граждани или организации, както и отказът да се издаде такъв акт. Общи са административните актове с еднократно правно действие, с които се създават права или задължения или непосредствено се засягат права, свободи или законни интереси на неопределен брой лица, както и отказите да се издадат такива актове – чл. 65 АПК. Тези два вида административни актове са посочени в различните процесуални разпоредби на самия закон и включват инициатива за издаването, ход на производството и приключване на производството. В следващото изложение ще става въпрос за производството по издаване на административните актове по Закона за народната просвета във връзка с откриването, преобразуването и прекратяването на съществуване на детски градини и училища на територията на Република България.

Ал. 7 на чл. 10 предвижда, че по предложение на общинския съвет и след съгласуване с министъра на младежта и спорта със заповед на министъра на образованието и науката се откриват, преобразуват и закриват държавни спортни училища. Законът не посочва специална клауза за издаването на заповедта, за това следва да се приложи общата клауза по издаване на общи административни актове. При липса на детайлна уредба на производството по издаване на съответните административни актове в ЗНП, тя се намира или в правилника за прилагането му, или в наредба за прилагането на отделни негови разпоредби, или би намерил приложение общия производствен закон - АПК.

Ал. 8 на същия член постановява, че с решение на общинския съвет и със заповед на кмета общинските детски градини се откриват, преобразуват и закриват. А държавните детски градини, които са към министерството на отбраната, предназначени за обучение, възпитание и отглеждане на деца на военнослужещи и на цивилни служители на Министерството на отбраната се откриват, преобразуват и закриват със заповед на министъра на отбраната, съгласувана с министъра на образованието и науката. И тук законът не е предвидил специална клауза затова следва препращане към общата.

По чл. 10 ал. 6 от Закона за народната просвета инициатива, направена от общинския съвет за откриване, преобразуване и закриване на държавните детски градини, държавните и общинските училища и обслужващи звена, министърът на образованието и науката издава заповед. Законът не посочва специална клауза за издаването на заповедта от страна на министъра на образованието и науката, което означава, че ще се приложи общата клауза по издаване на общи административни актове по АПК.

Чл. 11 ал. 1 от Закона за народната просвета посочва, че по предложение на физически или юридически лица могат да се открият и преобразуват частни детски градини и училища, които не са на бюджетна издръжка. Лицата по ал. 1 представят в Министерството на образованието и науката определените с правилника за прилагането на закона документи. Частните детски градини и училища се откриват или преобразуват със заповед на министъра на образованието и науката и придобиват

качество на юридически лица от деня на обнародването на заповедта в "Държавен вестник".

§ 3 ал. 1 от допълнителните разпоредби посочва, че министърът на образованието и науката издава заповедта по § 1, ал. 1 от допълнителните разпоредби в шестмесечен срок от влизането в сила на този закон. Според § 1, ал. 1 министърът на образованието и науката определя със заповед детските градини, училищата и обслужващите звена, които по смисъла на чл. 10, ал. 2 са държавни, в съответствие с критерии, посочени в правилника за прилагане на закона.

Според § 39. министърът на образованието и науката издава нов Правилник за прилагане на Закона за народната просвета до една година от влизане в сила на този закон. Правилникът за прилагане на Закона за народната просвета е подзаконов нормативен акт. Той се приема от Министерския съвет по реда по АПК.

Другият вид административни актове, които са посочени в закона са диплома, свидетелство за професионална квалификация, свидетелство за правоспособност, свидетелство за завършено основно образование, които са индивидуални административни актове. Тяхното производство е по реда на издаване на индивидуални административни актове по АПК.

Законът предвижда административно наказателни разпоредби за родители, които не осигуряват присъствие на децата си в детските градини и в училищата за времето, през което те подлежат на задължителна подготовка. Това са индивидуални административни актове по реда определен в ЗАНН.

Следва да се представи съдебна практика по Закона за народната просвета в рамките на едно дело, разгледано от тричленен състав на ВАС като първа инстанция и обжалването им впоследствие пред петчленен състав на ВАС.

Това производство е по реда на чл. 145 и сл. във връзка с чл. 132, ал. 2, т. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и е образувано по жалба на председателя на синдикалната организация на "Съюз на българските учители" при СОУ "М. Райкович" - гр. Дряново, срещу заповед № РД - 14-158 от 12. 06. 2007 г. на министъра на образованието и науката, с която се закрива училище СОУ „М. Райкович“. В жалбата се съдържат оплаквания за неправилност на заповедта, като е издадена в нарушение на материалния закон и неговата цел.

Жалбоподателят е Мария Лазарова Йорданова, председател на синдикалната организация при СОУ "М. Райкович", като на нейно място е конституирана новоизбраната за председател Елеонора Станчева Минчева

Ответник е министърът на образованието и науката - редовно призван се представлява от юрк. Христова. Ответната страна е изразила писмено становище за недопустимост на жалбата, поради липсата на правен интерес от оспорването.

Жалбоподателят не се явява на делото, поради неотложен служебен ангажимент и моли да се даде ход на делото.

Ответникът оспорва жалбата. Според него доказателствата не доказват наличието на правен интерес, поради което поддържа възражението за недопустимост на жалбата и моли тя да бъде оставена без разглеждане, а производството по делото да се прекрати.

В това дело не участва представител на Върховна административна прокуратура.

Представените писмени доказателствата са: удостоверения, протоколи от синдикално събрание, кореспонденция между синдикалната организация, СБУ и МОН. У

Съставът на Върховният административен съд намира, че жалбата е процесуално допустима. Подадена е от законен представител на синдикална организация, в която членува персоналет на СОУ "М. Райкович", в срока по чл. 149, ал. 1 АПК. Направеното възражение от процесуалния представител на ответната страна за недопустимост на жалбата поради липсата на правен интерес е неоснователно. Работещите в СОУ "М. Райкович" имат правен интерес от оспорването, който е пряк и ли-

чен. Разгледана по същество жалбата е неоснователна, по следните съображения: Предмет на жалбата е заповед № РД - 14-158 от 12. 07. 2007 г. на министъра на образованието и науката, обн. в ДВ, бр. 51 от 26. 06. 2007 г. Със заповедта министърът на образованието и науката, на основание чл. 10, ал. 5 ЗНП, чл. 12, ал. 2 и 3 ППЗНП, и описаните фактически основания е наредил, преобразуването на ОУ “Св. св. Кирил и Методий”-гр. Дряново и СОУ “Максим Райкович” - гр. Дряново, в СОУ “Максим Райкович” - гр. Дряново. С т. 1 от заповедта е указал начина на уреждане на трудовите правоотношения по чл. 123 и чл. 328, ал. 1, т. 2 КТ; с т. 2 е определил компетентният орган за уреждане имуществото на двете училища; с т. 3 - съхраняването на задължителната документация и с т. 4 - съхраняването на фонда от учебници. Към заповедта е приложена цялата административна преписка по извършеното преобразуване на двете училища.

Тук са посочени всички писмени доказателства: предложението на кмета на община Дряново до министъра на образованието и науката с предписаното по чл. 12, ал. 3 ППЗНП съдържание. Към него са приложени приложение № 1, решение на Общинския съвет - Дряново № 531, взето по протокол № 64 от 28. 03. 2007 г. Към преписката е приложено и изискващото се по чл. 12, ал. 2 ППЗНП становище с вх. № 0507-57 от 4. 04. 2007 г. на Регионалния инспекторат по образованието - Габрово, съдържащо заповед № РД-06-49 от 29. 03. 2007 г. за определяне състав на комисия, която да извърши проверка на двете училища по стартираната процедура по преобразуване и изготви доклад. Към нея са приложени два констативни протокола с един и същи номер № 536-РД-21-04 от 2. 04. 2007 г., но с различни входящи номера, съдържащи констатациите на назначената комисия при проверките в двете училища и доклад на комисията за тях и много други. Приложено е и експертното становище, изискващо се по чл. 12, ал. 7 ППЗНП, за промени в мрежата на общинските училища, което в раздел III за област Габрово, община Дряново, съдържа мнение за преобразуване на двете училища, след пълното описание на всичките фактически основания по чл. 12, ал. 3 ППЗНП.

От данните по делото се установява по несъмнен начин, че се касае за преобразуване на две общински училища, което правомощие е в компетентността на министъра на образованието и науката според чл. 10, ал. 5, изречение второ ЗНП. Процедурата за него е спазена преди издаването на заповедта, видно от описаните писмени доказателства, приложени от административния орган. Първият довод в жалбата за нарушение на материалния закон е неоснователен. Направеното позоваване в чл. 26, ал. 1 ЗНП не води до извод за материална незаконосъобразност. Вторият довод за несъответствие с целта на закона е също неоснователен. Цялата проведена административна процедура по проверките на двете училища и констатациите от тях, несъмнено доказват намаляване броя на учащите се в ОУ” Св. св. Кирил и Методий”, факт, който не се оспорва и в жалбата. Това са и част от мотивите на предложението на кмета до общинския съвет и до министъра на образованието и науката. Неоснователни са и твърденията в писмените бележки на жалбоподателя, че в предложението на кмета липсват санитарно разрешение и документ за противопожарна безопасност. Те са описани и е изпълнено изискването на чл. 12, ал. 3, т. 6 и 7 ППЗНП. По довода за липса на достъпна архитектурна среда, в предложението на кмета е записано, че в СОУ “М. Райкович” е изградена достъпна архитектурна среда за деца със специални образователни потребности. Това изискване по-подробно е отразено в т. 8 от становището на РИО - Габрово. Поради това и този довод е неоснователен. Направеното искане в жалбата, съдът да даде указания на административния орган за закриване на ОУ “Св. св. Кирил и Методий” е неоснователно и извън компетентността на съда. Според чл. 10, ал. 5 ЗНП министърът на образованието и науката има две възможности при упражняване на оперативната си самостоятелност, след като има открити общински училища: да ги преобразува и да ги закрива. Първата възможност - преобразуване е законово определена, а при уп-

ражняване на това си публично правомощие, министърът е спазил законовия ред. При извършената служебна проверка, според чл. 168, ал. 1 АПК, настоящият състав констатира законосъобразност при издаването на заповедта, според основанията по чл. 146 АПК. Жалбата като неоснователна следва да бъде отхвърлена.

Образувано е касационно производство на основание чл. 208 и сл. от Административнопроцесуалния кодекс по касационна жалба на Синдикалната организация при СОУ "Максим Райкович" град Дряново, представлявана от председателя ѝ Елеонора Станчева Минчева против решение от 27.12.2007 година, постановено по адм. дело № 5382/2007 година на Върховния административен съд, четвърто отделение.

Жалбоподателят смята, че решението на първата инстанция е неправилно, поради допуснати нарушения по чл. 209, т. 3 от АПК.

Ответникът - министърът на образованието и науката, чрез процесуалния си представител, оспорва касационната жалба и поддържа становище за нейната неоснователност.

Мотивите на съда са, че разгледаната по същество касационна жалба е неоснователна. С обжалваното решение, тричленен състав на Върховния административен съд е отхвърлил жалбата на Синдикалната организация при СОУ "Максим Райкович" гр. Дряново срещу заповед на министъра на образованието и науката. Първоинстанционният съд е обосновал правни изводи за законосъобразност на оспорената пред него заповед, като е приел, че се касае за преобразуване на две общински училища, което правомощие е в компетентността на министъра на образованието и науката според чл. 10, ал. 5, изречение второ от ЗНП. Спазена е процедурата по чл. 12 от ППЗНП, което е установено от писмените доказателства, приложени от административния орган. Касационната инстанция счита така постановеното решение за правилно, като изцяло споделя правните изводи в него.

При извършената касационна проверка на обжалваното решение, касационният състав констатира, че същото е обосновано, постановено при спазване разпоредбите на материалния закон и при липса на съществени нарушения на съдопроизводствените правила, и следва да бъде оставено в сила. Разноски от ответника не са претендирани, поради което такива не следва да бъдат присъждани. Воден от горното и на основание чл. 221, ал. 2 от АПК, Върховният административен съд - петчленен състав дава своето решение: „оставя в сила решение от 27.12.2007 година, постановено по адм. дело №7132/2007 година на Върховния административен съд, четвърто отделение. РЕШЕНИЕТО не подлежи на обжалване.“

Дейността на органите на изпълнителната власт е подзаконова и трябва да се извършва въз основа на изпълнението на законите. Изпълнително-разпоредителната им дейност се нуждае от обезпечаване на законността, защото чрез осъществяването и се пораждат определени правни последици. Най-честият юридически израз на тази дейност е издаването на административни актове, които биват индивидуални, общи и нормативни. Те трябва да бъдат законосъобразни и чл. 146 АПК дава основанията, поради които един административен акт може да се оспори: 1. липса на компетентност; 2. неспазване на установената форма; 3. съществено нарушение на административнопроизводствени правила; 4. противоречие с материалноправни разпоредби; 5. несъответствие с целта на закона.

ЛИТЕРАТУРА:

[1] Дерменджиев, И., Д. Костов, Д. Хрусанов, Административно право на Република България. Обща част, изд. Сиби, С. 2012;

[2] Костов, Д., Д. Хрусанов, Административен процес на Република България, изд. Сиби, С. 2011.

За контакти:

Наталия Бачийска, студент втори курс, специалност „Право”, Юридически факултет, Русенски университет „Ангел Кънчев”, e-mail: natalia0203@mail.bg

Придобивните способности на субективни вещни права по законодателствата на Република България, Руската Федерация и Република Молдова

автор: Деница Айнаджийска
научен ръководител: ас. Сергей Калинков

Acquisition methods of the subjective rights in rem under the laws of Bulgaria, Russia and Moldova: This report covers the entitlement of subjective property rights. The aim of the report is to explain what are the acquisition methods and the ways in which they arise and develop under the three different jurisdictions. Key words: law, property law, acquisition methods, subjective property rights

I. Юридически факти като способности за придобиване на субективни права.

Терминът юридически факт е теоретичен, той не се използва в законодателството и произхожда от латинския термин *factum*. Както пише професор В. Таджер в своя учебник по гражданско право - факт е нещо, което е станало, случило или извършено в действителността, без оглед на това кой го върши. Но за да бъде това, което се случва правно релевантно (правно значимо), следва да е инкорпорирано в хипотезиса на гражданскоправната норма. Следователно юридическият факт е източник на гражданските правоотношения, които са негов "плод". Юридическият факт е свързващо звено между общественото отношение и правоотношение, респективно субективните права и правни задължения.

Отново ще се позова на сравнението, което прави професор В. Таджер - гражданскоправната норма е моторът, но той произвежда действието си, ако има гориво (енергия), която да го постави в движение. Това гориво е юридически факт, който задвижва мотора и изважда нормата от неподвижно състояние. Или още се нарича лост, който повдига камъка!!!

Само законодателят установява връзката между юридическите факти и правните им резултати (последници), затова правната норма не може да породи "нещо" без реализиран юридически факт. В преобладаващия брой случаи юридическите факти са волеизявления на гражданскоправни субекти или резултати от поведение на такива субекти. Те никога не са властнически актове на държавни органи, но от другата страна акт на държавен орган може да е елемент от смесения фактически състав - примерно заповед на кмета, на областния управител за продажба на имот частна държавна собственост.

Гражданското право признава за юридически факти и определени психически преживявания и душевни състояния на физически лица - примерно намерението да се третира вещта като своя при владението по чл. 68 ЗС, незнанието на определени факти и права като добросъвестност по смисъла на чл. 78, ал. 1 ЗС, вината при неправомерните правни действия, мотивите при договора за дарение или при завещанието и други. Тъй като тези факти трудно се доказват, законодателят установява за някои от тях оборими презумпции, въз основа, на които те се считат за установени при наличие на определени факти до доказване на противното от заинтересованата страна.

Българското вещно законодателство съдържа богата колекция от възможности за гражданскоправния субект да придобие субективно вещно право. В повечето случаи тези правопораждащи юридически факти са сложни или още се наричат фактически състави, инкорпориратщи в съдържанието си (в своя каталог) два и повече единични факта, които сами по себе си не могат да доведат до придобиване на право, а единствено в своята единност и съвкупност. Примерно - договори, които за-

емат огромно място сред способите; придобивна давност; придобиване на право на собственост върху движима вещь чрез добросъвестно владение по чл. 78 ЗС; преработване; приращение; наследяване; намиране на съкровище; придобиване на право на собственост чрез ЖСК и прочее. В настоящото изложение ще обхрнем внимание на основните способи, които се намират у нас и в законодателството на Руската Федерация, а също така и в Република Молдова.

Както посочихме преди малко, голямо място сред придобивните способи заемат договори, които са сложни юридически факти, за да може да се получи право върху материално благо. Та следва да се направи акцент, че такъв факт трябва да бъде "изчистен" от всякакви пороци, които или могат да създадат пречка за настъпване на последиците, или впоследствие действието му да бъде анулирано с обратна сила (*ex tunc*). Разбира се и титулярят трябва да бъде собственик, но това ще кажем по - долу, когато стигнем до производните способи за придобиване на субективни вещни права.

В руското право придобивните основания се наричат още титули на правото, а титулно владение е владение на вещта, което се крепи на някакво правно основание - например договор или наследяване. В българското право се говори за правомощие владение, което може да постави знак на равенството с така нареченото в руската доктрина титулно владение. Говорейки за право на собственост, следва да се вземе предвид както връзката между собственика и неговия материалния предмет, така и връзката между него и останалите лица. Именно с това се обяснява неговата "еластичност", както пише А. В. Венедиков: "собственикът, лишен от своите правомощия, продължава да остава такъв". Това има значение особено за института на владението, понеже фактическия владелец не е собственик, въпреки, че фактически упражнява правомощията на собственика - юридически субективното вещно право не се е прехвърлило в неговия патримониум.

Още от частното римско право начините за придобиване на право на собственост са били окупацията, узукапията, откриване на съкровище и преработването и сливането. Окупацията е установяване на владение върху една безстопанствена вещь в момента на завладяването ѝ. Узукапията е: притежаваната в момента от друго лице вещь, върху която правният субект установява владение с цел да я присвои. Откриването на съкровище: по онова време за съкровище се е считала всяка вещь или ценност, скрита толкова отдавна, че собственикът ѝ по никакъв начин не може да бъде открит. Преработването и сливането възникват в следствие на прилагането на определен труд върху вещта и чрез прибавяне на вещи. В тези случаи собственикът извеждал своето право въз основа на действие върху вещта. Тези способ още оттогава се наричали първични или оригинални.

В другите случаи собственикът придобивал право въз основа на правоотношенията с друг правен субект, който е бил собственик преди реализацията на отчуждителната сделка при които правото на приобретателя се основава върху правото на собственост на отчуждителя. Действал е основният принцип, възпроизведен в съвременното наше законодателство, че никой не може да прехвърли на друг повече права от колкото сам има. Съществували са три основни вторични способа за прехвърляне на собственост. Това били манципацията, *in iure cessio* и традицията. Манципацията е ритуал осъществяващ се пред петима свидетели и един възноморец. При нея се прехвърляло правото на собственост от отчуждителя върху приобретателя, но първият трябвало да бъде собственик на вещта. При *in iure cessio* задължително участва съдебен магистрат, страните по сделката се явяват пред съдията и разигравали сценка, в която приобретателят упоменавал, че вече е собственик на вещта, а отчуждителят се съгласявал. Традицията е простото предаване на вещта. Правото на собственост се прехвърля чрез прехвърляне на защитеното с интердикт владение. Предаването трябвало да стане на законно основание. А тези способи са били деривативни или производни.

Извод: Придобивните способности представляват правопораждащи юридически факти, предвидени в хипотезиса на гражданскоправната норма, сред които лидиращо място заемат сложните, създаващи връзка между правото и гражданскоправния субект (физическо, юридическо лице или държавата), изчистени от всякакви пороци (дефекти) и при които лицето черпи правата си или от закона директно или от своя праводател.

II. Първични способности за придобиване на права съгласно българското, руското и молдовското законодателство.

В наше време способите за придобиване на вещни права са законоустановени и се делят на две основни категории, а именно:

1) **Първично придобиване на право** имаме тогава, когато във фактическия състав, който е нужен, за да се придобие правото, не влиза като елемент съществуването на едно право у определено лице. Така е при завладяването, за да се придобие собствеността е достатъчно само да се придобие владението при намерение у владелеца да присвои вещта; при придобиването на собственост по давност правото на приобретателя възниква вследствие на това, че е владял един чужд имот добросъвестно пет години или недобросъвестно десет години: няма значение въпросът на кого е принадлежал този имот. Освен горе посочените два оригинални способа има и още няколко. Това са приращение, преработване и присъединяване. Придобивната давност е способ за придобиване право на собственост или вещно право върху чужда вещь чрез фактическо упражняване съдържанието на тези права, от неособственик в продължение на определен от закона период от време. Правилото на чл. 78 ЗС за придобиване собствеността върху чужда движима вещь чрез добросъвестно владение на възмездно правно основание е изключение от класическия принцип *Nemo dat quod non habet*. Това представлява самостоятелен първичен способ за придобиване право на собственост. Общо казано, при тези способности гражданскоправния субект черпи правата си от нормата на закона, без оглед на това, дали някой го е притежавал.

Предлагам да пристъпим към разглеждането на определени първични способности, които предлагат законодателствата на Република Молдова и Руската Федерация, като направим съпоставка с нашето законодателство:

а) Съгласно чл. 92 от българския ЗС - приращението е придобивен способ, по силата на което "Собственикът на земята е собственик на постройките и насажденията върху нея, освен ако е установено друго". Нашият законодател е възприел, че приращението като сложен юридически факт трябва да включва следните елементи (условия) : първо - трайно прикрепване; второ - към земята; трето на движими вещи; четвърто - под формата на постройките или трайни насажденията. Молдовския законодател обедини приращението и присъединяването в едно, при което при което собственикът на главната вещь става собственик на присъединената. Разпоредбата на чл. 329 от ГК на РМ урежда изкуствено присъединяване в резултат на построяване, което става част от парцела на собственика. Ако собственикът на парцела е използвал чужди материали, той трябва да обезщети собственика на материалите. Ако постройките са били направени от чужди материали недобросъвестно, собственикът на парцела трябва да плати обезщетение и за пропуснатите ползи. Ако постройките обаче са били извършени от трето лице, без право или съгласие на собственика на парцела, последния има право да ги запази за себе си, или да задължи третото лице да ги премахне.

Руският законодател обаче не е уредил приращението като отделен способ за придобиване на правото на собственост, но признаците на този способ явно проличават в другите начини за придобиване на субективни вещни права.

б) Следващия способ, възприет от трите законодателства е **преработването**. У нас този оригинален начин за придобиване на право на собственост е уреден в чл. 95 - 97 ЗС. Като сложен юридически факт той включва следното: да е налице трудов резултат, довел до създаване на вещь; второ - тази вещь да е нова; трето - стойността на вещта да надвиша стойността на чуждите материали; четвърто - изработващия да е добросъвестен, тоест да не знае, че те са чужди. И за да се избегне неоснователното обогатяване, собственикът на новата вещь, трябва да изплати парична сума на собственика на материалите.

В руското и молдовското законодателство този способ е уреден в чл. 220 ГК РФ, чл. 330 ГК РМ. За преработване се счита също така извършване на надписи, рисунки, гравировка или друго преобразуване на повърхността на вещта - чл. 330, част 4 от ГК на РМ. Интересно е тука, че разпоредбите на Молдова и Русия за разлика от нашия ЗС уреждат случаите, когато между изработващия и собственика има договорно правоотношение и когато няма такова. Правото на собственост върху изработената вещь ще принадлежи на собственика на материала, освен ако друго не е уредено с договор, тоест че собственикът на материалите ще бъде изработващия, но собственикът на материалите ще трябва да изплати обезщетение на лицето, изработило вещта. Ако липсва договорна връзка, изработващия става собственик на новата вещь при наличие на три предпоставки, а именно: стойността на труда съществено да надвишава стойността на материалите; той да е добросъвестен и тази нова вещь да той да е изработил за себе си, а не с търговска цел - чл. 220, т. 1 ГК РФ; чл. 330, част 5 ГК РМ. Ако липсва макар един елемент на фактическия състав, собственик на вещта става собственикът на материалите.

в) Руското и молдовското законодателство уреждат специфичен способ за придобиване на право на собственост върху намерени вещи - чл. 227 ГК РФ и чл. 324 ГК РМ. Това са вещи, които са изгубени, но имат собственик. Лицето, което е намерило такава вещь не става неин собственик. Както и у нас, то е длъжно да върне вещта на собственика или предишния владеец. Ако собственика не е известен, то е длъжно да предаде в службите на местното самоуправление - у нас това е службата "Общинска собственост". Съответния орган публикува обява за намерената вещь. Той трябва да я пази в продължение на 6 месеца. Ако собственикът се открие и вещта му е върната, той трябва да плати разходите по нейното запазване. Плюс към всичко той дължи и възнаграждение на лицето, намерило вещта, което е 10 процента от стойността ѝ, както и у нас. Лицето не получава възнаграждението, ако не е заявил за намирането на вещта или се опитало да я укрие.

Ако в продължение на шест месеца собственикът не заяви за своите права върху вещта, лицето става неин собственик. В този случай правото на собственост, получено при намиране на вещта се утвърждава чрез протокол, удостоверяващ това право, тоест то има констативен характер и служи за противопоставяне пред предишния собственик. Ако лицето се отказва от правата в/у вещта, тя преминава в собственост на държавата.

Съгласно българския ЗС, лицето, намерило вещта, трябва да сигнализира в едноседмичен срок общинската служба, в противен случай носи наказателна отговорност. Ако собственикът не заяви своите права в едногодишен срок, общината става собственик на вещта, а не лицето, намерило вещта. Така че руското и молдовското законодателство, дават повече закрила на лицето, намерило вещта, за разлика от българското.

г) В учебника си по "Гражданското право на Русия", авторите Егоров, Елисеев, Сергеев и Толстой изброяват още няколко вида първични начини за придобиване право на собственост, които липсват в българското законодателство. Това са трансформирането в собственост на общодостъпни вещи, право на собственост върху безнадзорни животни, придобиване право на собственост върху самоволна постройка, придобиване на право на собственост от неупълномощен отчуждител.

- Трансформиране в собственост на общодостъпни вещи е например събиране на плодове, ловене на риба. Такова събиране може да се осъществи, когато то се допуска от закона, с разрешение на собственика или местните обичаи. Собственик става лицето, което осъществило събиране на тези вещи.

- **Съгласно чл. 222, точка 1 ГК РФ** - "Самоволна постройка е жилищен дом, или друг строеж, създаден върху парцел, върху който не се предвижда строителство, или строителството е било извършено без разрешение или с нарушение на строителните правила." Лицето, което е извършило такъв строеж не придобива право на собственост върху строежа, респективно то няма право и да се разпорежда с него. Самоволната постройка подлежи на премахване от лицето, което я извършило - съгласно точка на чл. 222 ГК РФ. На това лице се връчва предписание за премахване на постройката и възстановяване на имота в предишното състояние в посочения срок. В същото време това не лишава лицето да иска от съда да му се признае правото върху такава постройка по съдебен ред. Искането може да се удовлетвори само ако дадения парцел ще бъде предоставен на посоченото лице под направената постройка. Но съдът може да признае правото и на лицето в собственост, пожизнено наследено владение или постоянно ползване на който се намира този парцел, в/у който е извършена постройката. В такъв случай последното трябва да изплати обезщетение на лицето, извършило строежа.

д) Придобивна давност.

Не можем да не отбележим типичния класическия оригинерен способ за придобиване на право - придобивната давност, която е безусловно сложен юридически факт, от категорията на правопораждащите. Принципът, върху който се основава този институт е, че правото може да възникне, в резултат на фактическото упражняване на съдържанието му през определен период от време. Дадената правна ситуация по определението на Г. Дернбург, се характеризира с това, че самото "време трансформира владението в правото". По такъв начин се отстранява всяка неопределеност и се внася сигурност в гражданския оборот. Освен това придобивната давност е уредена като вид санкция за собственика, понеже той в продължение на определен период от време бездейства.

Следва да посочим приликите и разликите между нашето, молдовско и руското законодателство по отношение на този институт, които би могло да представи интерес. Възщност те обхващат някои от елементите на фактическия състав, уредени в чл. 234 ГК РФ, респективно чл. 331 ГК РФ, а именно:

а) Първо - следва да се постави знак на равенство между първия елемент - това е владението, което е упражняване на фактическата власт с намерение да се свои вещта;

б) Второ - следва да е изтекъл законоустановеният срок - у нас това е 5 години за движими вещи, и по отношение на недвижимите в случай на недобросъвестно владение, а при добросъвестно - също 5 години. Съгласно, обаче законодателствата на Молдова и Русия, сроковете са 5 години за движимите вещи, а за недвижимите е 15 години. Както и у нас давностния владелец може да присъедини към своето владение и това на праводателя си.

в) Трето - докато у нас придобивната давност се разпростира върху добросъвестното и недобросъвестното владение, в Русия и Молдова задължително владелецът трябва да е бил добросъвестен, тоест да не е знаел, че праводателят му не е бил собственик. По такъв начин се санкционира недобросъвестния владелец, което, според мен е по - приемливо отколкото да се дава закрила и на лицето, което е купило вещта знаейки за порока.

г) Четвърто - според молдовското и руското законодателство, владението трябва да е открито, и непрекъснато в противен се поставя под съмнение добросъвестността да е останалите реквизити от фактическия състав. У нас тези елементи се отнасят към белезите на владението.

Съгласно чл. 234 ГК РФ, точка 4, придобивната давност за почва да тече не по-рано от като изтече срока на исковата давност на собственика (респективно чл. 334, част 1 ГК РМ). Излиза че трябва първо да изтече срока на защитата на собственика, а той е общ давностен - 3 години. След това вече владелецът може да се си владее спокойно вещта и да изчака да изтече давностния срок. Това е още една разлика между нашето законодателство и тези на Русия и Молдова.

Плюс към всичко съгласно чл. 234, абзац 2 ГК РФ, правото на собственост по отношение на вещи, подлежащи на регистрация, възниква от момента на извършването ѝ. Това означава, че трябва владелецът да се позове на придобивната давност. У нас този въпрос е спорен, дали трябва или не трябва да имаме позоваване на придобивната давност. С ТР № 2 от 2012, ВКС е приел, че позоваване на придобивната давност не е елемент от фактическия състав, а е процесуално правно средство за защита.

III. Производните способности за придобиване на субективни вещни права.

Производно придобиване имаме тогава, когато едно лице черпи правото у другото и е налице правоприемство. Така, когато един имот се прехвърля чрез продажба, за да възникне правото на приобретателя, необходимо е продавачът да е собственик: ако той не е собственик, не става собственик и купувачът. Деривативните способности за прехвърляне на субективни вещни права са - продажба, замяна, дарение, договор за издръжка и гледане, наследяване.

При производното придобиване на право можем да разграничим два вида правоприемство. Първият вид имаме, когато праводателят прехвърля цялото си право, което минава към правоприемника. Така ще бъде например при прехвърлянето на собственост или. Налице е прехвърлително правоприемство (транслативна сукцесия). Възможно е обаче праводателят да не прехвърля правото си, а да изведе от него възможността да се създаде в полза на правоприемника едно ново, несъществуващо дотогава право. Това е, когато например собственикът на един имот учреди право на ползване, право на строеж, право на преминаване или каквото и да е право върху чужда вещь в полза на едно друго лице. В този случай собственикът запазва своята собственост напълно. Това правоприемство се нарича учредително (конститутивна сукцесия). Придобиването на собственост или други вещни права се извършва въз основата на съгласие, т. е. по договор между две лица. Придобиването по договор е производно, то създава правоприемство между двете лица.

Нашата система възприема френската система на договорно прехвърляне. В нея съгласието между страните, с което се обещава прехвърлянето на собствеността, е достатъчно, за да се прехвърли тя. Щом между продавача и купувача е постигнато съгласие, че се продава една определена вещь срещу определена цена, то собствеността се прехвърля с това съгласие. Нашата система се различава от тази на римското и на германското право, в които облигационният договор, който поражда задължение за прехвърляне на собствеността, е отделен от вещния договор, със сключването на който това задължение се изпълнява.

Действащото руско законодателство и молдовско законодателство възприели системата на съглашение към момента на предаването на вещи. Правото на собственост върху преобретателя по договора преминава от момента на предаването на вещи, ако друго не е уговорено в закона. В случаите, когато правото на собственост подлежи на регистрация, правото на собственост у правоприемника възниква от момента на регистрацията на това право. Към предаването на вещи се приравнява и връчването на разпоредителния документ върху стоките. Връчването на такъв документ означава предаване на приобретателя на всички правомощия по разпоредането на вещи. Ако към момента на сключване на договора за отчуждаване на вещи, тя вече се намира във владението на приобретателя, вещи се счита за предадена му от този момента - момента на сключване на договора.

При деривативното придобиване на права освен, че правоприемникът (купувачът) черпи правото от праводателя (продавача), следва прехвърлителния акт (договора) да е валиден, както казахме по - горе, да е изчистен от пороци, защото, той е юридическият факт, който осигурява правото действие на сделката. Затова, ако сделката е нищожна, правоприемникът получава вещта, но не и правото, той става недобросъвестен владелец, и ще може да придобие правото само след 10 години. Ако е унищожавем договорът, тогава, ако праводателят е бил собственик, правото на собственост се прехвърля, но има вероятност, да се анулира сделката с обратното действие, чрез упражняване на субективното потестативно право с конститутивния иск. Така, че не е достатъчно праводателят да е бил собственик, необходимо и сделката да е била действителна - примерно, ако се изисква форма, тя трябва да е спазена (аргумент чл. 18 ЗЗД).

Когато се уговаря прехвърлянето на вещи, които са определени само родово или пък алтернативно, собствеността няма да се прехвърли в момента на сключването на договора, това ще стане в по-късен момент. Такива са случаите, при които се уговарят алтернативно определени вещи. При тях е необходимо волеизявление на длъжника, с което упражнява правото си на избор. Прехвърлянето ще стане само след като задължението се превърне от алтернативно в просто. Това се извършва когато на кредитора се съобщи волеизявлението на длъжника, от него момент се прехвърля собствеността. Същият принцип е възприет в молдовското и руското законодателство - чл. 223 ГК РФ; чл. 322 ГК РМ;

При договора за прехвърляне на бъдещи вещи собствеността се прехвърля не със самото сключване на договора. Договорите, с които се уговаря прехвърлянето на собственост върху вещи, които не съществуват още, но чието възникване се очаква, са напълно действителни. Едно лице може следователно да продаде плодовете на градината си, които тя ще даде през идващото лято. Такава продажба, колкото се отнася до прехвърлянето на собствеността, е обусловена винаги от възникването на вещите.

По отношение на плодовете, може да се постави знак на равенство между законодателствата на тези три държави - те се придобиват по първичен начин и принадлежат на собственика на вещта, освен, ако е уговорено друго.

От горе изложеното може да се направи изводът, че за способите за придобиване на вещи права е характерно това, че те са установени от закона. Правните субекти нямат свободата да уговарят други юридически факти или фактически състави, с които да придобиват или изгубват вещи права. Това се налага с оглед правната сигурност в граждански обмен, където непрекъснато се придобиват или изгубват вещи права.

В заключение може да се каже, че българското и руското законодателство са възприели една и съща правна система, но различията идват от факта на създаването на законите, които уреждат придобивните способности. Съществената разлика е, че в руското законодателство придобивните способности са уредени много по подробно, а в българското законодателство законът трябва да се тълкува много подробно и задълбочено. Поради този факт в България има много тълкувателни решения на ВКС, свързани с придобивните способности.

Използвана литература:

1. Андреев. М. - „ Римско частно право“
2. Боянов Г. - "Вещно право";
3. Венедиков П. - "Ново вещно право";
4. Егоров Н. Д., И. В. Елисеев под редакцията на А. П. Сергеева и Ю. К. Толстого; "Гражданско право", том първий, 6 издание; Вл. Петров и М. Марков - "Вещно право";
5. Павлова М. -"Гражданско право" - обща част;
6. Петров Вл. и Марков М. - "Вещно право";

7. Стефанов Г. - "Основи на гражданското право";
8. Смоленский М. Б. - "Гражданское право", часть первая;
9. Суханов Е. А. - "Гражданское право", том второй;
10. Таджер В. - "Владение";
11. Таджер В. - "Гражданско право на НРБ", дял втори;
12. Халабуденко О. - "Вещное право республики Молдова"

Използвана нормативна уредба:

1. Закон за собствеността;
2. Закон за задълженията и договорите;
3. Гражданский кодекс Российской Федерации;
4. Гражданский кодекс Республики Молдова.

За контакт:

Деница Евгениева Айнаджийска
denica_ainadjiiska@abv. bg

Защита на правото на собственост с иск по чл. 109 ЗС

Деян Дунавски

The ownership right is a real right of the category of absolute rights and is enforceable and defensible against any person. The Bulgarian Legislation has regulated different ways for protection of the owner violated right. One is through the claims under art. 109 of the Ownership Act - actio negatoria. In this study I will analyze the possibilities for protection provided through the claim under art. OA 109 in view of recent court practice.

Key words: *Ownership right, co-ownership, possession, breach, claim under art. 109 of OA, actio negatoria*

Защитата на правото на собственост се изразява в гарантиране на собственика на възможността да упражнява своите правомощия по отношение на вещта, обект на правото на собственост. Тази възможност се осигурява като се задължават всички лица да съобразяват своето поведение с правото на собственост. Поведението им трябва да бъде такова, че да не лишава или да не пречи на собственика да упражнява правомощията си върху собствената му вещ. Този извод следва от абсолютния характер на правото на собственост. Правната защита на собствеността се осъществява чрез наказателноправни, административноправни и гражданскоправни спорове. Гражданскоправният способ се изразява във възможността собственикът да прибегне към използването на някой от гражданскоправните иски за защита на правото на собственост. Когато целта на собственика е да прекрати неоснователно действие, което му пречи да упражнява своето право, той си служи с иска по чл. 109 ЗС, познат като **негаторен** (*actio negatoria*⁷⁰). Отмененият ЗИСС⁷¹ не го е уреждал изрично, но в литературата и съдебната практика допустимостта му е била извън съмнение⁷².

Необходимо е да се уточни, че единна категория негаторен иск в действащото ни право не съществува. Това е така, защото нарушенията, срещу които се търси защита, са различни. Когато съществува спор относно съществуването на ограничено вещно право, без да са извършени действия, нарушаващи правото, защитата се търси чрез **отрицателен установителен иск** (чл. 124, ал. 1 ГПК). Ако нарушението се състои в неоснователни въздействия, извършвани нееднократно или недовършено въздействие, защитата е с **осъдителен иск за прекратяване на нарушението** (чл. 109 ЗС). При завършено нарушение, което е оставило трайни последици върху имота, носителят на нарушеното вещно право може да заведе **осъдителен иск за възстановяване на предишното състояние** (чл. 109 ЗС). Общото за негаторните иски е, че са вещни, а не облигационни и също така собственически – за да се произнесе съдът по тях, трябва да установи, че ищецът е собственик или носител на ограничено вещно право⁷³. Предмет на изложението ще бъдат особеностите на последните два иски.

Активно легитимиран по чл. 109 ЗС е собственикът. Той може да брани правото си от посегателства (преки или косвени въздействия), които му пречат да осъществява спокойно и в пълен обем правомощието си да ползва собствената си вещ. Маркар законодателят да използва израза „всяко неоснователно действие“, от прилож-

⁷⁰ От лат. negare – отричам, отхвърлям.

⁷¹ Закон за имуществата, собствеността и сервитутите, обн. ДВ бр. 29 от 7. 02. 1904 г., отм. ДВ бр. 92 от 16. 11. 1951 г.

⁷² Вж. *Венедиков, П.* Система на българското вещно право, София 1990 г., стр. 170 и сл.

⁷³ Василев, Л. Негаторните иски за защита на собствеността, Социалистическо право, 1960, кн. 7, стр. 8.

ното поле трябва да се изключи хипотезата, при която нарушителят отнеме владението. В този случай собственикът може да се защити с ревандикационния иск по чл. 108 ЗС.

В доктрината и съдебната практика се приема, че и носителите на ограничени вещни права могат да търсят защита (дори срещу собственика на вещта). Допустимо е и собственикът да заведе иск срещу носителя на ограничено вещно право, когато последният извършва действия, надхвърлящи обема на ограниченото вещно право. Когато един съсобственик осъществи в съсобственния имот такива действия, с които пречи на упражняването на правото на съсобственост, друг съсобственик може да използва негаторен иск. Етажен собственик също може да получи защита с този иск срещу друг етажен собственик, който е извършил преустройство на обща част или я ползва не по предназначение⁷⁴. Кредиторът на собственика или на носителя на ограничено вещно право може да предяви исковете по 109 ЗС при условията на чл. 134 ЗЗД срещу нарушителя, когато последният с действията си заплашва да намали стойността на имота.

Пасивно легитимирано по иска с правно основание чл. 109 ЗС е лицето, извършило неоснователното въздействие. Искът може да бъде насочен и към лицето, което не е извършител, но поддържа, създаденото противоправно състояние, пречещо на упражняването на правото на собственост⁷⁵. Такъв ще е случаят, когато последващ собственик (наследник/купувач) на съседния имот не премахне последиците от нарушението. Дали нарушението е извършено виновно е ирелевантно.

При **иска за прекратяване на нарушението** ищецът трябва да докаже, че ответникът е осъществил върху имота неоснователните действия или поведение. Те трябва да бъдат противоправни – да нарушават или пречат на титуляря на правото да владее и ползва вещта съгласно предназначението ѝ. Тези действия трябва да продължават и към момента на завеждането на делото. Пример за такива действия може да бъде своеволно епизодично ползване на имота без да се отнема владението; преминаване през имота от лице, без да има сервитут за преминаване. Възможно е нарушенията да се изразяват в косвено въздействие върху имота, например действия в съседен имот⁷⁶ - шум или замърсяване на сграда в режим на етажна собственост над допустимите хигиенни норми; неподдържане в изправност на водопроводна инсталация, което води до теч в съседен имот. Нарушението може да се изразява и в поддържане на състояние, от което възниква заплахата или опасност от вредно или смущаващо въздействие върху вещта на собственика. За да бъде уважен негаторния иск за прекратяване на нарушението, е необходимо, след като е било извършено действието или обективно е създадено ново състояние в имота, да е вероятно извършителят да ги извършва по-нататък или състоянието да стане трайно. Ако такава опасност не съществува, титулярят на засегнатото право ще може да търси правата си с иск за деликтно обезщетение по чл. 45 ЗЗД⁷⁷, но не и с иска по чл. 109 ЗС. Приема се в този случай, че правото не е нарушено или че нарушението е незначително.

Тежестта за доказването на авторството на нарушението и създаването на пречките за упражняване на правото е за ищеца – титуляр на вещното право. Преценката за неправомерността на действията (липсата на основание) се прави от съда⁷⁸.

⁷⁴ В този смисъл решение № 351/14. 10. 2010 г. по гр. д. № 1179 от 2010 г. на ВКС, I ГО.

⁷⁵ В този смисъл решение № 215/26. 05. 2011 по гр. д. № 874/2010 на ВКС, I ГО.

⁷⁶ Вж. ТР № 31/1984 на ВС.

⁷⁷ Василев, Л. Българско вещно право, София 1995 г., стр. 439 и сл.

⁷⁸ Според съдебната практика ищецът трябва да докаже и противоправността на действията, т. е. липсата на основание. Вж. решение № 87/23. 03. 2012 г. по гр. д. № 610/2011 на ВКС, I ГО. В литературата се застъпва обратното мнение - *Петров, В., Марков, М.*, Вещно право, София 2012 г., стр. 175.

Предмет на иска за прекратяване на нарушението е да се установи притежаването от ищеца вещно право и нарушението му от ответника, както и да се осъди ответникът да прекрати неоснователните действия за бъдеще.

Искът за възстановяване на предишното състояние дава защита на носителя на вещното право, комуто се пречи несмушавано да го упражнява. Искът е насочен срещу лицето, което поддържа неоснователно създаденото състояние. Той се осъжда да премахне това състояние и да възстанови предишното⁷⁹. Тази разновидност на негаторния иск може да даде по-адекватна защита на собственика в сравнение с иска за прекратяване на нарушението, защото нарушението вече извършено – неговите последици са трайни и е без значение, че няма опасност ответникът отново да извърши нарушение.

Ищецът трябва да докаже, че е титуляр на правото, че е извършено нарушение и че създаденото в следствие на това ново състояние в имота е запазено до момента на завеждането на делото. Нарушението може да се изразява в застрояване на имота от лице без право на строеж или от лице, което има право на строеж, но изграденото е в повече от учреденото право. Съдебната практика приема, че ищецът с иск с правно основание чл. 109 ЗС може да иска и премахването на законен строеж в имота му, ако с него се засягат правата му⁸⁰. Фактът на постоянството на законен или незаконен строеж в съсобствен имот, не е достатъчен сам по себе си, за да обоснове уважаването на иск за възстановяване на предишното състояние. Необходимо е ищецът да докаже, че построеното пречи на съсобствениците да упражняват правата си в съсобствеността⁸¹. Съществуват хипотези, при които не се изисква ищецът да докаже обстоятелството, как противоправното състояние му пречи. Това е случаят, когато строеж от съседен имот навлиза в имота на ищеца⁸².

Негаторните искове с правно основание чл. 109 ЗС могат да се **съединяват** кумулативно помежду си⁸³. Те могат да се съединяват и с иск за вреди. Например отсечено е дърво в чужд имот или са обрани плодовете му⁸⁴. Искът за възстановяване на предишното състояние може да се съедини с ревандикационен иск по чл. 108 ЗС, ако нарушението е довело до отнемане на владението. Негаторните искове могат да се съединяват и с иск за нищожност/унищожаване или разваляне на сделки и актове, на които ответникът основава правата си.

Особено затруднение в практиката представлява хипотезата с иск за премахване на последиците от неоснователни действия да се прикрива иск за премахване на подобренията.

Съдебното решение, с което се уважава иск по чл. 109 ЗС се ползва със сила на присъдено нещо относно собствеността. По тази причина е недопустимо съединяването му положителен установителен иск за собственост, предявен от ищеца.

Осъдителният диспозитив на решението се ползва с изпълнителна сила. Когато бъде уважен иск за прекратяване на нарушението и ответникът върши противно на това, което с решението е задължен, на основание чл. 527, ал. 3 ГПК съдебният изпълнител може да му наложи глоба до 400 лв. за всяко нарушение на задължението. При уважен иск за премахване на последиците от неоснователни действия ищецът може да поиска от съдебния изпълнител да го оправомощи на основание чл. 526, ал. 1 ГПК да извърши сам премахването за сметка на ответника.

⁷⁹ Петров, В., Марков, М., Вещно право, София 2012 г., стр. 176.

⁸⁰ В този смисъл ТР № 31/06. 02. 1985 г. по д. № 10/1984 г. на ОСГК на ВС. Основанието на ВС е, че разрешението за строеж определя само техническата допустимост на строежа, но не установява дали с него не се нарушават чужди права.

⁸¹ В този смисъл решение № 493/24. 06. 2010 г. по гр. д. № 719/2009 г. на ВКС, I ГО.

⁸² В този смисъл решение № 482/05. 07. 2010 г. по гр. д. № 946/2009 г. на ВКС, I ГО.

⁸³ Петров, В., Марков, М., Вещно право, София 2012 г., стр. 176.

⁸⁴ Примерите са от Венедиков, П. Система на българското вещно право, София 1990 г.

За контакти:

ас. д-р Деян Дунавски, Катедра “Частноправни науки”, УНСС, тел. : +359 88788 9767, e-mail: dounavski@gmail.com

Развитие на нормативната уредба на корабоплаването по Дунав

автор: Анна Николова
научен ръководител: проф. д-р Г. Стефанов

Река Дунав е втората по големина река в Европа. Още от дълбока древност реката е широко използвана като воден път, който свързва различни народи и култури. Дунавският бряг на България е с дължина 471 км⁸⁵. Това е и единствената плавателна река в България, която може да се използва като воден път за превоз на товари.

I. КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

Първоначално плаването по Дунав се е регулирало въз основа на актове от вътрешно държавен характер. На един по – късен етап, някъде от средата на II век сл. Хр., започнали да се сключват двустранни споразумения⁸⁶. За времето, през което реката е част от територията на Римската и Византийската империя, Дунав е била ретирана като свободна река. Римската теория за свободното корабоплаване по реките съществувала до края на VI век, като през VII и VIII век е била заменена от теорията за собствеността, която има за резултат, че реките се превърнали в собственост на короната.

Следва дълъг период от време, през който възможността за превоз по Дунав е била силно ограничена. Въпросът за свободата на корабоплаването по реките отново е бил поставен през XIX век. Първо се е регламентирало свободното корабоплаване по Рейн, а по късно – по Дунав⁸⁷.

До Освобождението на България в частта от реката, минаваща през турската територия, корабоплаването не е било позволено на други държави, с оглед на което не е могло въобще да се поставя въпросът за развитие на българско корабоплаване по Дунав.

II. ЕТАПИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

За развитието на корабоплаването по Дунав основно значение има правната регламентация на договора за речен превоз.

НОРМАТИВНА УРЕДБА В КНЯЖЕСТВО БЪЛГАРИЯ

Първата нормативна уредба на договора за речен превоз се е съдържала в отменения Търговски закон⁸⁸ (чл. 384 - чл. 412)⁸⁹. В старата ни търговскоправна докт-

⁸⁵ Дължината на Дунавския басейн е 1690 км., ш. 820 км. На България се падат 5. 2% от дунавския басейн. Общо притоците са около 380, корабоплавателните - 34 (обща плавателна дължина 1320 км). Вж. Дойков, В., Н. Генчев. Дунав реката на Европа. От Шварцвалдските извори до делтата. Русе 2011г. с. 18.

⁸⁶ Вж. Симеонова, С. Международноправен режим на Дунав в Европейската – водна транспортна система река – море. С., 2011, с. 24 и 27.

⁸⁷ Подробно пак там.

⁸⁸ Обн. ДВ. бр. 114 от 1 януари 1897 г.

⁸⁹ Това мнение не е безспорно в старата ни търговскоправна книжнина. Според Диков, Л. Курс по търговско право. Том II. С., 1992 с. 708, превозите по море са били кодифицирани с ЗМТ от 1908 г., докато превозите по Дунав не са били уредени по законодателен ред. Приложението на нормите на ТЗ върху тях е немислимо, но по-скоро е възможно решаването по аналогия на правилата за морските превози, доколкото особеното положение на нещата не налага друго. На друго мнение е Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право. С., 1990 с. 455 според когото за превоза по реки, по –специално към Дунава приложение намират чл. 384 и сл. от ТЗ. Авторът застъпва виждането, че превозът по река Дунав е уреден в ТЗ с. 736, като също така посочва, че по отношение на речното корабоплаване законодателството ни указва една празнина с. 734. Според Иванов, Г. Морско право.

рина договорите за транспорт на стоки, наричани още същински договори за превоз, са се разделяли на договор за транспорт на стоки по сухо и договор за транспорт на стоки по вода⁹⁰. Последните от своя страна са се подразделяли на договор за превоз по море и по плавателни реки.

Следващите закони, които са регламентирали едни или други въпроси в материята на корабоплаването са Закон за морската търговия⁹¹ (ЗМТ) и Закон за търговското корабоплаване (ЗТК)⁹². Независимо от обстоятелството, че ЗМТ регламентира корабоплаването по море, в него се съдържат изрични разпоредби, които уреждат корабоплаването по реките т. е по Дунав - чл. 11, чл. 19, чл. 22, чл. 25, чл. 224.

ЗТК съдържа предимно норми на морското публично право (административно и наказателно). В старата ни литература е било общоприето, че нормите на закона са имали приложение към корабоплаването по Дунав. На това основание може да се поддържа, че с ЗТК за първи път в нормативната уредба на корабоплаването се използва подходът правната регламентация на корабоплаването по море и по река да бъде обединена в един нормативен акт.

Следващата важна стъпка в развитието на корабоплаването била направена с приемането от Народното събрание на Закона за българското речно плаване⁹³, с който се създал и регламентирал статутът на самостоятелно държавно предприятие и на юридическо лице „Българско речно плаване“⁹⁴.

НОРМАТИВНА УРЕДБА В НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

В периода след 9. 09. 1944 г. корабоплаването по Дунав се е регламентирало с Указа за търговското корабоплаване на Република България. Указът е действал от 1. 1. 1954 г., като той е обединявал в един акт нормативната уредба в областта на морското и речното корабоплаване⁹⁵. Указът се е характеризирал с лаконичност, което особено ясно проличава при уредбата на договора за превоз (чл. 35 – чл. 40). Други недостатъци, които доктрината сочи в неговото съдържание, са схематично уреждане на институти, неотчитане проблематиката на морското и речно корабоплаване, възможност да се издават множество подзаконови нормативни актове⁹⁶.

С Указ № 1047 на Президиума на Народното събрание се постановява да се приеме Кодекс на търговското мореплаване (КТМ). Първоначално КТМ регламентирал морското корабоплаване, като Указа за търговското корабоплаване на Република България е продължавал да урежда корабоплаването по Дунав⁹⁷. В отличие от указа, КТМ съдържа детайла нормативна уредба на основните институти, като най – подробна е регламентацията на договора за морски превоз на товари (чл. 101 – чл. 183)⁹⁸.

СЪВРЕМЕННА НОРМАТИВНА УРЕДБА

Според действащото законодателство общата уредба на договора за превоз се съдържа в Търговския закон (чл. 367 – чл. 378), като съгласно чл. 379 от ТЗ с отдел-

Варна 1936 г. спрямо двата най – важни института на корабоплаването -застраховката и превозът се прилагат правилата на ТЗ с. 18 -20.

⁹⁰ Така Диков, Л. Курс по търговско право. Том II. С., 1992 с. 708.

⁹¹ Обн. ДВ. бр. 19 от 24 януари 1908 г.

⁹² Обн. ДВ. бр. 271 от 7 март 1931 г.

⁹³ Обн. ДВ, бр. 121 от 28 май 1940 г.

⁹⁴ Вж. Ботев, Л., М. Бърчева, Н. Генчев. 75 години Параходство „Българско речно плаване“ Русе 2010 г.

⁹⁵ На основание чл. 89, буква б от УТК разпоредбите на глава IV, буква А) се прилагат към договорите за превоз от български към чуждестранни пристанища т. е към превозите по Дунав.

⁹⁶ Сталев, Ст. Морско търговско право. С., 1991 с. 22.

⁹⁷ §4, т. 1 ПЗР на КТМ отменя Указа на търговското корабоплаване на Народна Република България от 1953 г. относно морския транспорт.

⁹⁸ Вж. Коментар на кодекса на търговско мореплаване, С. 1982 г. с. 156.

ни закони се уреждат особените правила за отделните видове превози. Възможностите на законодателя при правната регламентация на превозите по море и по река са две – да уреди двете групи правоотношения в един нормативен акт или в два отделни нормативни акта. От влизането в сила на КТМ спрямо превозите по море, съответно по река е съществувала паралелно уредбата на кодекса, съответно на указа. В резултат на паралелното действие на нормите на КТМ и на указа, се стигна до положението, при което морските кораби – се ипотекират, докато речните – се залагат, като всички те, както морски, така и речни кораби, са се вписвали в регистър, който се е водел от служители на едно ведомство – Държавна инспекция по корабоплаване⁹⁹. Уредбата е действала до 2002 г., когато КТМ претърпя много съществена промяна, с която не просто се промени наименованието на кодекса от кодекс на търговското мореплаване на кодекс на търговското корабоплаване, но се обедини в един нормативен акт правната регламентация на превозите по море и по река. В доктрината е изразено мнението, че промяната е пример „как не трябва да се законодателства“, „как международно признатият сполучлив закон се превръща в непълноценен за материята си нормативен акт¹⁰⁰“.

По мое мнение е необходимо да се отчете обстоятелството, че корабът е средството, с което превозите на товари по море и по река се извършват. Ако се приеме становището, че нормативната уредба на корабоплаването по море и на корабоплаването по река трябва да се съдържа в два самостоятелни нормативи акта, едва ли могат да са посочат разумни аргументи, които да оправдаят съществуването в тези нормативни актове на правила за българското знаме, за вещните права и привилегии върху кораба, за капитана и за корабния екипаж. Според сега действащата нормативна уредба правото за плаване под българско знаме, вещноправният статус на кораба, изискванията към капитана и членовете на корабния екипаж за придобиване на правоспособност и за заемане на длъжност на кораб са уредени в КТК и подзаконните актове по неговото прилагане.

На следващо място, договорите за превоз на стоки по море и по река не са отделни видове превози, поради което не е необходимо те да бъдат регламентирани с отделни закони, каквото е изискването на чл. 379 от ТЗ. При тяхната нормативна уредба, е необходимо да се съобразят спецификите на плаването по море и по река¹⁰¹. Превозната дейност е във връзка със сключването на редица други договори – за услуги в корабоплаването (агентиране, посредничество), за наем на кораб (за определено време, договор за бърбоут чартър), които намират приложение, както при морските, така и при речните превози. Както в морските пространства, така и във вътрешните водни пътища има потънали имущества, за които е необходимо да има ред за тяхното изваждане. Последното, както и договорите за агентиране и наем на кораб също имат правна регламентация в КТК.

С оглед горепосоченото, намирам, че обединяването в един нормативен акт на правната регламентация на превозите по море и по река може да бъде определено като положително.

⁹⁹ С Постановление № 229 от 15 октомври 1998 г. за създаване на Главна дирекция „Морска администрация“ към министерството на транспорта, се създава Глава дирекция „Морска администрация“, която на основание чл. 4, ал. 1 от Постановление № 212 от 29 ноември 1999г. за приемане на Устройствен правилник на министерството на транспорта и за създаване и преобразуване на административни структури към министъра на транспорта се преобразува в Изпълнителна агенция „Морска администрация“ (ИАМА). Разпоредбата на чл. 360 от кодекса, която регламентира статута на ИАМА като администрация е изменена с ДВ, бр. 41 от 2001г.

¹⁰⁰ Лазаров, И. Състояние на речното законодателство на Република България, с. 108, Морско право и арбитраж. Варна 2012 г.

¹⁰¹ Така на основание чл. 72, ал. 3 от КТК са издадени две наредби за техническите изисквания към корабите Наредба № 54 от 12 юли 2004 г. за техническите изисквания и оценяване съответствието на оборудването на морските кораби и Наредба № 22 от 22 декември 2008 г. за техническите изисквания към корабите, плаващи по вътрешните водни пътища.

III. МЕЖДУНАРОДНОПРАВНО УРЕДБА

Значение за развитието на корабоплаването по Дунав имат освен вътрешните нормативни актове и международните конвенции. Корабоплаването по Дунав на международно равнище е регламентирано с Конвенцията за режима на корабоплаване по Дунава¹⁰², като чл. 1 от конвенцията обявява свободата на корабоплаване по Дунава за гражданите, търговските кораби и стоките на всички държави въз основа на равенството. Свободата на корабоплаването е условие, без което е немислимо развитието на корабоплаването по Дунав.

На следващо място, важно значение има Будапещенска конвенция относно договора за превоз на товари по вътрешните водни пътища (CMNI) (Ратифицирана със закон, прието от 40-то Народно събрание на 8 февруари 2006 г. – ДВ, Бр. 16 от 2006 г. в сила за Република България от 1 август 2006 г.), която регламентира превозните отношения с международен елемент.

В заключение може да се обобщи, че трудно и бавно се заражда българското речно корабоплаване. От проследяването на историческото развитие на нормативната уредба на договора за речен превоз може да се направи изводът, че законодателят е непоследователен и търси мястото на договора за речен превоз в системата на българското законодателство. Този процес намирам, че е успешно доведен до своя край, с изменението на Кодекса на търговското корабоплаване (ДВ, бр. 113 от 2002г.), с което в един нормативен акт се обедини правната регламентация на превозите по море и по река.

¹⁰² Обн. ДВ, бр. 112 от 1 юни 1949 г. Конвенцията е подписана на 18. 08. 1948 г. на конференция, състояла се в Белград и е в сила от 11. 05. 1949 г. след депозирането на 6 ратификации. Белградската конвенция е конститутивен акт на институционална система на ръководни органи - Дунавска комисия (за нейния правен статус чл. 5 – чл. 19), Специалните речни администрации (чл. 20 – чл. 22). Вж. Симеонова, С. Международноправен режим на Дунав в Европейската – водна транспортна система река – море. С. 2011 г. с. 66 и с. 67.

Права на децата с увреждания.

автор: Деница Начева
научен ръководител: доц. д-р Е. Куманова

Rights of children with disabilities: *Disability is a state of limitation in the ability of a person to interact with the surrounding, which creates social, intellectual, physical and moral difficulties. The support of children with disabilities is mainly in providing social and integration supplements. In order to certify the state of a child a report of disability is needed.*

Key words: *children, disabilities, support*

ВЪВЕДЕНИЕ:

Дете по смисъла на Закона за закрила на детето е всяко физическо лице до навършването на 18 години. Децата до 14 години са малолетни лица, а от 14 до 18 години - непълнолетни.

В Римското право децата се означават като *infns/ infants* и означава този, който не говори. Понятието е както в буквален смисъл, така и в преносен, защото за децата като субекти изобщо не се говори.

Правата на детето са човешки права на децата, с подчертано внимание към правата на специална закрила и грижа.

Инвалидността (уврежданията) е състояние на ограничение във възможностите на даден човек да взаимодейства с обкръжаващата го среда, което му създава социални, интелектуални, физически или морални затруднения. Самият човек, който се намира в това състояние на ограничение се нарича инвалид. Като проблем това състояние се отразява на поне върху 25% от населението.

Инвалидността може да бъде резултат от текущи или минали физически травми или от различни психически състояния. До края на 20 век терминът **инвалидност** се използва по-често, нерядко днес се заменя с увреждане.

Уврежданията и инвалидността сред човечеството съществуват още от зората му. В различните епохи те са оценявани нееднозначно. В Древна Гърция например децата родени с увреждания са били убивани. Тази практика е наложена основно в доминиращите по това време в Спарта и други градове-държави, сред които преобладава тенденцията за изграждането на силна и здрава държава. В тази епоха било издигнато в култ здравето и добре развито тяло. В този контекст хората с увреждания се явявали предпоставка за отслабване на държавата. Смятало се е, че в бъдеще те ще се превърнат в тежест за обществото, да го отслабят и по този начин да навредят на държавата. Подобни ценности и норми са преобладавали и в Рим. През 499 г. пр. н. е. е издаден закон (*lex duodecim tabularum*), според който слабите и увредените деца трябва да бъдат умъртвявани

ИЗЛОЖЕНИЕ:

По данни на соц. агенция за закрила на детето. Към 2001г. броят на децата с умствени, психически, физически и сензорни увреждания е 18 695 бр.

Правата им се уреждат както от закона за интеграция на хора с увреждане, така и от закона за семейни помощи, закона за здравето и закона за народната просвета.

В ЗУТ се съдържа изискване за достъпна среда във всички обществени административни и сгради с търговско предназначение, които имат повече от един етаж. Изискването е лицата с физически увреждания ползващи помощни средства да имат възможност да ползват сградата по предназначение.

Съществува изискване светофарните уредби да са оборудвани със звукови сигнали за ориентиране на незрящи лица. В Закона за народната просвета се пред-

виждат осигуряване на ресурсни учители, които да работят с деца с психически и умствени увреждания, като целта им е да ги обучават по достъпен начин.

Създаването на Национална стратегия за закрила и социална интеграция на децата с увреждания в България е продиктувано от необходимостта да се гарантира спазването на техните права в съответствие с Конвенцията на ООН за правата на детето, за равнопоставеност и равни шансове за хората с увреждания и с други основополагащи международни документи за правата на хората с увреждания.

Подкрепата на деца с увреждания се отразява приоритетно в предоставяне на социални помощи и интеграционни добавки, за да се удостовери състоянието на детето е необходима експертиза на инвалидността.

- При загуба на трудоспособност до 50 -70% лицето е трета група инвалид;
- От 70% – до 90% втора;
- Над 90 % първа, евентуално с чужда помощ;

Детските експертизи се извършват от специализирани детски телкове, каквито има във всеки областен град. Определени телкове функционират само към университетските болници (София, Пловдив, Варна, Плевен). В тях работят педиатри със съответната специализация.

На семействата на деца с увреждания НЕ се предоставя друга помощ освен парична. В редица европейски държави се предвиждат и редица психологични сесии. Децата получават детски добавки в двоен размер, заплащат такса за ясла и детска градина, родителя получава карта за безплатно пътуване. Предвиждат се безплатни годишни винетни стикери също така и посещаване на определени процедури за рехабилитация. Тези деца попадат в категорията деца на риск;

Месечната помощ за дете с трайно увреждане, установено от компетентните здравни органи, се предоставя в пари и/или под формата на социални инвестиции независимо от дохода на семейството в двоен размер на помощта. Тя се отпуска след подаване на нова молба-декларация и приложени към нея удостоверение за раждане на детето и експертно решение на териториална експертна лекарска комисия (ТЕЛК) или на Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК) - за справка.

Правото за получаване на допълнителна еднократна помощ възниква от датата на инвалидизиране, когато трайното увреждане е установено с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК, до навършването на 2-годишна възраст на детето. В случаите на преосвидетелстване на дете с трайно увреждане месечната помощ се отпуска, при условие че няма промяна във вида и степента на трайното увреждане или в степента на трайно намалената работоспособност, които да водят до отпадане на правото

Тя се прекратява със заповед на директора на дирекция "Социално подпомагане" или на упълномощено от него длъжностно лице. Основанията за това са:

1. навършване на 18-годишна възраст на детето, а ако продължава да учи - до придобиване на средно образование, но не по-късно от навършване на 20-годишна възраст;
2. прекратяване настаняването на детето по чл. 26 от Закона за закрила на детето.

Когато до 2-годишна възраст се установи, че роденото дете е с трайно увреждане 50 и над 50 на сто, на майката се изплаща еднократна помощ в размер на 100 лева, за целта на което се попълва съответната молба в дирекция "Социално подпомагане", придружена със съответните документи. Дирекцията следва да отговори в 14-дневен срок. Ако има допуснати грешки в документите на кандидатите тя им дава 14-дневен срок за поправка.

Интеграцията на хората с увреждания е уредена със специален закон, на национално ниво. Конвенцията за правата на хората с увреждания на ООН е вече ратифицирана от Р. България и се прилага пряко, с предимство пред нашите закони. Релевантна разпоредба в правото на Европейския съюз е чл. 26 на Хартата за основните права на Европейския съюз, гласящ: Съюзът признава и защита правото на хо-

рата с увреждания да се ползват от мерки, които осигуряват тяхната автономност, социалната и професионалната им интеграция и участието им в живота на общността.

Когато говорим за специализирани органи и институции в областта на политиката на хората с увреждания, следва да отбележим, че за осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката в областта на интеграцията на хората с увреждания към Министерския съвет се създава Национален съвет за интеграция на хората с увреждания с председател министъра на труда и социалната политика.

След като е установено, че даденият човек има някакво увреждане на здравето, било по рождение или придобито на по-късен етап, от трудово злополука или вследствие на инцидент или по какъвто и да е начин, следва личният му лекар да го изпрати на преглед при съответния специалист, който да го изпрати за оценка от съответната трудово експертно лекарска комисия (ТЕЛК) - за лицата над 16-годишна възраст и детско експертна лекарска комисия (ДЕЛК), за лицата под 16-годишна възраст. Лицата с увреждания или техни придружители подават документи за явяване за оценка пред ТЕЛК (ДЕЛК), след което получават писмо с дата, на която е определено да се явят, за преглед-експертиза на работоспособността, където комисия от експерти решава колко процента от здравето на човека, с оглед неговите възможности за социална адаптация или за работоспособност са изгубени. Дават предписания и срок на самото решение, след което се очакват промени, за което би било нужно преосвидетелстване. Следва да се има предвид, че по действащото законодателство лицата с по-малко от 50, 00% загубена работоспособност не се водят за хора с увреждания.

Решенията на ДЕЛК и ТЕЛК могат да се обжалват в 14-дневен срок пред НЕЛК за всеки от елементите си. Експертните решения на ТЕЛК се разделят на:

1. Срочни;
2. Безсрочни;

Освен експертното решение другият важен елемент за ползване на привилегиите по нашето социално законодателство е "социалната оценка" - индивидуална за всеки един от нас правена на всеки пет години или по-често, ако това се наложи заради промяна на здравословното състояние например.

Министерството на физическото възпитание и спорта и Министерството на образованието, младежта и науката в сътрудничество с общините, спортните федерации и клубове създават условия за социална интеграция на хората с увреждания като приспособяват на спортните обекти съоръжения за ползване от хора с увреждания, популяризират спортните прояви на хора с увреждания чрез средствата за масово осведомяване, подпомагат участието на такива лица в тренировъчна и състезателна дейност и др.

Министерството на културата в сътрудничество с общините осигурява условия за интеграция на хората с увреждания като им предоставят специализирана информация за използване на услуги, маршрути, архитектурно - транспортни и други облекчения в места за обществено ползване предназначени за отдых и култура, насърчават творческите им изяви.

Общините в рамките на предоставената им компетентност осигуряват изграждането на достъпна архитектурна среда в детските градини и училищата, достъпен обществен превоз на пътници чрез приспособяване на съществуващите масови транспортни средства и въвеждане в експлоатация на технически пригодени за използване от лица с увреждания транспортни средства, достъп на хората с увреждания придружени от кучета-водачи до местата за обществено ползване, специални транспортни услуги за хората с увреждания необходими за осъществяване на социални контакти на хората с увреждания.

Медиите включват в своите програми специализирани предавания за хората с увреждания.

Семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст имат право на безплатна винетка всяка година, като представят талоните на лекия автомобил, заедно с експертно решение на ТЕЛК/ДЕЛК/НЕЛК, в съответната дирекция към Агенцията за социално подпомагане.

Децата на наследодателя имат право на наследствена пенсия, ако са със загубена работоспособност с 50 и над 50 на сто, ако са се инвалидизирали до 18 годишна възраст или до 26 годишна възраст, но по това време са учили в средно или във висше училище.

Добавката за чужда помощ се дава на лицата ползващи чужда помощ (придружител), което е определено с експертното решение на ДЕЛК, ТЕЛК или НЕЛК.

За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и времето, през което родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия. При пенсиониране за периода, който се зачита за осигурителен стаж се внасят осигурителни вноски в размера за фонд "Пенсии" върху минималната работна заплата към датата на отпускането на пенсия, които са за сметка на държавния бюджет.

Това е още едно облекчение и насърчаване полагането на грижи към хората с увреждания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Минавайки през компенсаторните механизми, целящи включването на хората с увреждания в обществото. Изравнявайки ги с различни права и привилегии със хората без увреждане забелязваме един наш си български модел на правна уредба на правата на хората с увреждания. Тук един човек, получил увреждане, потвърдено от компетентния орган следва да потърси своите права, за изравняване със здравите хора. В нашата страна действа модела на "обърнатата пирамида". Тук след придобиване на увреждането следва инвалида сам да си търси правата, в различни институции, на различни основания, по различен начин. Той трябва да е активната страна и то в момент, когато се нуждае най-много от помощ.

В българското законодателство не е достатъчно развита необходимата нормативна база за социалната интеграция на децата с увреждания, което възпрепятства създаването на реални условия за включването им в живота на местните общности. Поради тези причини по-голямата част от децата с увреждания в България се отглеждат в социални заведения към различни министерства в условия прага на физическото оцеляване.

Единствената алтернативна форма на грижа за деца с увреждания без откъсване от семейната среда в момента са **дневните центрове**, изградени от Министерството на здравеопазването към някои домове за медико-социални грижи, дневните домове за деца и младежи с умствена изостаналост към Министерството на труда и социалната политика, специалните училища и детски градини в системата на Министерството на образованието и науката и дневните и рехабилитационни центрове, създадени от неправителствени организации. Дневните центрове са необходима, но недостатъчна стъпка по пътя към социална интеграция на децата с увреждания. Тяхната интеграция трябва да бъде ясно поставена като цел от момента на предоставяне на услугата и включването на детето в нея. Подобна практика сега е рядкост. Дневните центрове са по-скоро услуга за родителите, отколкото за децата с увреждания в общността.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Закон за закрила на детето, Сиби 2013

[2] <http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%82%D0%B5>

[3] <http://lex.bg/en/laws/ldoc/2135491478>

За контакти:

студент Деница Веселинова Начева, ЮФ, РУ „Ангел Кънчев”, e-mail: Denitsa_Nacheva@abv.bg телефон: 0895/ 760 – 305.

Превенция на детската престъпност

автори: Деница Начева, Владислав Иванов
научен ръководител: доц. д-р Е. Куманова

***Juvenile delinquency prevention:** Juvenile delinquency is a problem of every society. It is a social-juristic phenomenon, which is of great interest to researchers and society. Worldwide data shows that children most often commit theft from stores, robberies, destroy other people's property and inflict injuries to others. Prevention of juvenile delinquency is vital for all, who are involved with the problems of children. Their work is connected with the prevention, because it helps the process of socialization of children.*

Key words: juvenile delinquency, prevention, children, socialization

ВЪВЕДЕНИЕ:

Дете по смисъла на Закона за закрила на детето е всяко физическо лице до навършването на 18 години. Децата до 14 години са малолетни лица, а от 14 до 18 години - непълнолетни. В Римското право децата се означават като *infans/ infants* и означава този, който не говори. Понятието е както в буквален смисъл, така и в преносен, защото за децата като субекти изобщо не се говори.

Детската престъпност е проблем на всяко общество. Търсят се отговорите на въпроси за основите на конфликта между обществото и младежите, изразяван чрез престъпленията, границите на младежката престъпност и въздействието ѝ върху общата престъпност. В научния проблем за детската престъпност се преплитат чито социологически и криминологични проблеми.

Детската престъпност е своеобразен социално-правен феномен, който представява непреходен интерес както за изследователите, така и за цялото общество. Динамиката ѝ е показателна за неговото състояние и за бъдещото му развитие, което до голяма степен зависи от социалната активност на младото поколение. Поради това противодействието на правонарушенията, извършвани от деца, е приоритетна задача на всички институции, работещи с подрастващи. Детската престъпност включва широк спектър от деяния – от сравнително леки постъпки – джебчиство, кражби от магазини, отнемане на чанти от граждани по улиците, до най-тежки насилствени престъпления. Облик на това явление придават главно посегателствата против собствеността..

Криминологията възприема проблемът с детската престъпност като непрестанно присъстващ в обществения живот, изучава го в границите на младежката престъпност и търси екстремните му проявления при настъпваща трайна дезорганизация, аномия и нарастваща престъпност, като последици от придобилия остър характер конфликт.

През ХХ в. е създадена науката ювентология, т. е. самостоятелна наука за младежта, под влияние на мощните младежки движения - хипита, рокери, възприети като заплаха за обществото. Бюргер-Принс и Леференц обосновават идеята за създаване на възрастово наказателно право, което да отчита особеностите на престъпната активност на хората от младото поколение и да предлага нова накателно правна система.

ИЗЛОЖЕНИЕ:

Данни за Германия показват, че децата най-често извършват кражби от магазини, грабежи, причиняват материални щети, а също и телесни повреди. Детската престъпност в Полша има сходна предметна структура. Водещи в нея са грабежите, следвани от кражбите на лично имущество и взломните кражби от частни обекти.

Проблеми, свързани с криминализирани детски банди, има и в други страни от Европейския съюз. Данни за Гърция също показват, че този проблем съществува, макар и в значително по-малък мащаб. Според изследване на университета "Панте-

он“ (Panteion University), 7% от гимназистите са организирани в банди, които обират училищното имущество, извършват вандалски актове в класните стаи, разбиват магазини и търгуват с наркотици. Други 17% също са организирани в някакви групи, които не са непременно криминални, но при определени условия могат да бъдат използвани от криминалния контингент. Тези групи най-често се проявяват по футболните мачове или в акции една срещу друга. Както лично от приведените факти, противоправните деяния, извършени от деца, могат да имат много сериозни последици и висока социална цена. Въпреки това, специалистите по проблема правят уговорката, че за престъпност при децата може да се говори с известна условност поради типичните за детството невинност, непокареност и незрялост, включително по отношение на криминалната мотивация. Това важи главно за малолетните и в по-малка степен за непълнолетните. Изобилието от термини – “девиантно поведение”, “детска делинквентност”, “детска престъпност”, “противообществени прояви”, “противоправни деяния”, “правонарушения”, а при непълнолетните и “престъпления”, се дължи на стремеж към прецизиране на изследователските подходи, чрез които се анализира явлението, и практическите мерки за ограничаването му. Независимо от нюансите, тези понятия често се употребяват като синоними.

Водещите криминогенни фактори при децата са от *социално-психологичен тип*. Те възникват в сферата на социално-психичните нагласи, които влияят върху формирането на индивидуалната ценностна система на подрастващите. Доминирането на факторите от разглеждания тип е обяснимо предвид силната зависимост на децата от социалното обкръжение, особено от семейството. Като най-мощен фактор се очертават широко разпространените консуматорски нагласи, свързани с бездуховност и стремеж към лесни печалби. Те характеризират светуосещането на цели обществени прослойки и влияят крайно отрицателно върху развитието на младото поколение. Близко 70% от полицейските служители, работещи с деца, констатират този фактор при всяко второ - трето, а други 17, 8% – при всяко четвърто деяние, извършено от дете. Анализът на данни от възпитателни дела потвърждава направения извод. Над половината – 66, 1% от тях съдържат доказателства за ролята на такива нагласи. Общо мнение, изразено при проведените беседи, е, че силен криминогенен ефект имат изкуствените потребности, стимулирани чрез рекламата на все по - нови стоки, чиято употреба доставя удоволствие и създава престиж, без обаче да развива креативност и да допринесе за социализирането на детето. Много от тях се продават на високи цени и бързо излизат от употреба, поради предлагането на по-модерни заместители. Притежаването им се счита за белег на висок статус, като чрез него се компенсира незрелостта и липсата на пълноценна и социално значима личностна изява. Създаването на такива консуматорски нагласи в обществото, чрез манипулиране на социалната и индивидуалната психика, включително със средствата на търговската реклама, води до разрешаване на дилемата “да имаш или да бъдеш”. Тъй като детската личност е податлива на манипулации, еснафско - консуматорският характер на тези изкуствено създавани потребности може да стане криминогенен фактор за кражби, грабежи, употреба и разпространение на дрога, проституция и др. Не случайно вещите, които децата много често отнемат, са свързани главно с удоволствие и престиж. Това са спортни принадлежности и облекло, електроника, леки автомобили, понякога използвани само за разходка и изоставени край пътя.

Наред със стремежа към лесни печалби, без полагане на труд, се откроява и друг фактор – *незачитането на законите и моралните норми на обществото*. Според анкетата с представители на комисииите за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни 63, 2% от техните възпитателни дела съдържат данни за неговото влияние. Този проблем може да се разглежда в различни аспекти. Първият засяга ниската правна и гражданска култура на немалка част от децата. Това ниско ниво води до омагьосан кръг: незачитане на законите поради непознаването им и обратното – непознаване поради недооценяване на нуждата от

съответната подготовка. От друга страна, този фактор е свързан с убеждението, че законите и моралните норми могат да бъдат нарушавани безнаказано. Социалната действителност в обществата, преминаващи през кризисни периоди, каквото е българското общество, изобилства с примери за оцеляване и дори за просперитет на хора, които не спазват двата вида норми. Трети аспект на проблема е свързан с убеждението, че спазването на закони и норми не гарантира собственото оцеляване, а напротив води до излагане на риск и подигравки. Беседите с ученици показват, че това убеждение се формира у много деца още в училищна възраст. Още тогава за някои от тях става ясно, че наред с общоприетите принципи и норми съществуват и други, противоречащи на първите – нормите на детската и младежка субкултура, оправдаващи насилието и другите противоправни действия. Тези субкултурни норми в редица случаи са по-ефективни като регулатори на междуличностните отношения в детската среда в сравнение с официалните.

Децата носят наказателно - правна отговорност, която е ограничена защото се отнася само за действията на непълнолетни лица, навършили 14, но ненавършили 18г. Детето носи отговорност, ако може да разбира свойството и значението на действието си и да ръководи постъпките си.

В страните от ЕС минималната възраст е следната:

1. Англия – 10г;
2. Франция и Полша – 13г;
3. Германия, Австрия, Италия, Германия, Румъния – 14г. ;
4. Скандинавските държави – 15г. ;
5. Северна Ирландия – 16г. ;

През 1958 година в България е приет закон за детската престъпност, който е в сила и до днес, след като 1961г. е преименуван ЗБППМН. В закона до първоначалната редакция през 2004г. липсва определение за противообществена проява. Противообществената проява е деяние, което е обществено опасно и противоправно или противоречи на морала и добрите нрави.

Според този закон на наказание подлежат деца навършили 8г. Спрямо тях се прилагат възпитателни мерки. Те са:

- предупреждение;
- задължаване да се извини на пострадалия;
- поставяне под постоянен надзор на родителите или на обществен възпитател;
- забрана да се среща и контактува с определени лица;
- забрана да напуска постоянния си адрес;
- задължение за общественополезна работа;
- настаняване в социалнопедагогически интернат;
- настаняване във възпитателно училище интернат.

Лицата между 16-18г., осъдени за престъпление от общ характер, се настаняват в затвора в Бойчиновци. Непълнолетните подлежат и на пробация, която се осъществява от специални служители в пробационните служби. Всички лица в съдебната власт или ограничителните органи задължително имат педагогическо образование, или са преминали специално обучение, като дела свързани с правата на децата се разпределят на точно определени състави.

Превенцията на детската престъпност е изключително важна задача на всички субекти, които се занимават с проблемите на децата. Пряко или косвено, работата им има отношение към нея, тъй като е насочена към ускоряване на процеса на социализация на подрастващите. Дейността за ограничаване на противоправните деяния, извършвани от малолетни и непълнолетни, е сред приоритетите на МВР и главно на специализираните полицейски служители за работа с деца.

С оглед ранната възраст и пластичността на детския характер, прогнозата за резултатите от превенцията на детската престъпност може да бъде много оптимистична. Умело провежданата превантивна работа с деца има многостранен ефект. Той се изразява от една страна в ограничаване на противоправните деяния, извършвани от малолетни и непълнолетни. От друга страна, превенцията на детската престъпност води до намаляване на детската виктимност, доколкото криминализирането на деца е фактор и за виктимизирането им. Превенцията на детската престъпност дава отражение и върху развитието на общата престъпност, тъй като води до намаляване на младото попълнение на криминалния контингент.

Превенцията на детската престъпност има своя специфика, която се определя от предметната структура на явлениято, особеностите на детския контингент, типичните за него криминогенни фактори, състоянието и опита на различните субекти на превантивно въздействие и др. Спецификата се отнася главно до подхода и използваните методи, съобразени с особеностите на двете възрастови подгрупи – малолетни и непълнолетни, а също и до съотношението превенция – репресия. Както основателно посочват изследователи на детската престъпност, за децата “са нужни не повече санкции, а повече възможности”. Редица съвременни тенденции в областта на превенцията на престъпността, каквито са акцентирани главно върху неотвратимостта на наказанието, а не толкова върху тежестта на санкцията, насочването предимно към мерки с възпитателен и административен характер и други са особено подходящи по отношение на децата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Смятаме, че с проблема трябва да се занимават всички, без изключение! Още в детската ясла, през градината, училище и т. н., трябва да има психолог. Самият той трябва да е наясно със симптомите на зараждаща се агресия и методики за освобождаване на напрежението. От друга страна, не бива да се залита и в обратна посока, като се възпитават мекушави, апатични и безволеви деца. Трябва да се намери баланса и децата да се учат преди всичко да отреагират на ситуациите адекватно, а не първосигнално. Понеже проблемът е много остър и мерките са доста закъснели, трябва усилена работа и с родителите. Различните извънкласни занимания биха извадили младежите от бандите, които им дават в момента сигурност и самочувствие. Това са приоритетите на един подрастващ и той прави всичко за тях. Трябва да се научи да задоволява тези си нужди по друг начин. Ако най-изявените индивиди от бандите срещнат нетърпимост от всякъде, включително и от своите последователи и заедно с това санкциите за противообществени прояви са достатъчно строги, с опции за смекчаване при добро поведение, може да се отбележи добър резултат.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Айдаров, Й., Криминология., Сиела, 2010г.
- [2] Гиргинов, А., Наказателно право на РБ., Обща част, С., 2002
- [3] Лекционен материал по., Криминология и противодействие на корупцията" и., Закрила правата на детето. "
- [4] Ненов, Н, Наказателно право на РБ., Обща част, С., 1992
- [5] Наказателен кодекс, Сиби 2013

За контакти:

Студент Деница Веселинова Начева, ЮФ, РУ „Ангел Кънчев”, e-mail: Denitsa_Nacheva@abv. bg телефон: 0895/ 760 – 305.

Студент Владислав Иванов, Юридически факултет, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: vivanov92@abv. bg

Special characteristics of crimes against humanity rights

ABSTRACT

This research intends to analyze general features and elements of criminal acts against humanity. Also in this paper, special attention was paid to the distinctive features that are crucial in the legal classification of crimes against humanity as offenses punished with international acts and legal regulations of each state. The term Crime against humanity first appeared in the London Agreement of 8 August 1945 establishing the International Military Tribunal. In the course of the preparatory work, it had become apparent that certain crimes committed during the Second World War were not, strictly speaking, war crimes. These were crimes whose victims were of the same nationality as the perpetrators, or nationals of an allied State and were committed for different motives.

As early as March 1944, the representative of the United States of America on the Legal Committee of the United Nations War Crimes Commission proposed that crimes committed against stateless persons or any other person by reason of their race or religion should be declared "Crimes against humanity". It suggests, in at least two distinct ways, the enormity of these offenses of the other criminal offenses. First, the phrase "crimes against humanity" suggests offenses that aggrieve not only the victims and their own communities, but all human beings, regardless of their community. Second, the phrase suggests that these offenses cut deep, violating the core humanity that we all share and that distinguishes us from other natural beings. This double meaning gives the phrase potency, but also an ambiguity we may trace back to the double meaning of the word "humanity". "Humanity" means both the quality of being human-humanness-and the aggregation of all human beings-humankind.

Crimes against humanity, as defined by the Rome Statute of the International Criminal Court Explanatory Memorandum, "Are particularly odious offenses in that they constitute a serious attack on human dignity or grave humiliation or a degradation of human beings". They are not isolated or sporadic events, but are part either of a government policy or of a wide practice of atrocities tolerated by a government or a de facto authority. The law traditionally distinguishes between crimes against persons, crimes against property, crimes against public order, crimes against morals, and the like. Murder, extermination, torture, rape, political, racial or religious persecution and other inhumane acts reach the threshold of crimes against humanity only if they are part of a widespread or systematic practice.

Key words: Crimes against humanity, Persecution, Murder and Victims.

THE DISTINCTIVE LEGAL FEATURES OF CRIMES AGAINST HUMANITY

Background the definition of crimes against humanity and their involvement in positive laws Since ancient times any action against the life, health and property rights are calculated as illegal or dishonest and perpetrators of these crimes are being prosecuted and convicted. Further with the introduction of state and law, or any act of violence that is inflicted on man and his life are sanctioned by law being separated from their features and elements, damage and consequences that have caused.

The phrase "crimes against humanity" has gained great resonance in the legal and moral imagination of post World War II. This in international law for the first time were appointed and defined as criminal acts of genocide and crimes against humanity at the Nuremberg trials Regulation. Initially, it has linked the two concepts of war, but the crimes have become distinct from each other and from themselves fighting for their development. The term was selected by the U. S. namely the High Court of Justice, respectively, by Chief U. S. Robert Jackson at Nuremberg and head of the American delegation proposed to do so in the London Conference who are also makers Agreement London, which was signed on 8 August 1945 to the establishment of the Nuremberg International Military Tribunal Regulation. During the preparatory work on this agreement, it had become clear that certain crimes committed during World War II in the strict sense does not include war crimes. These were crimes whose victims were of the same nationality as the perpetrators or a citizen of a state and are committed ally for different reasons. In early March 1944, the representative of the United States in the Legal Committee of the United Nations War Crimes Commission proposed that crimes committed against persons without citizenship or any other person because of their race or religion should be declared as "crimes against humanity". Jackson was consulting with the greatest scholar of international law Hersch

Lauterpacht, who decided to leave unrecorded discussions to avoid confrontations with controversy. He further suggests that these crimes from other criminal offenses at least distinguished by two features.

First, the phrase "crimes against humanity" suggests to include not only the victims and their communities, but all human beings, regardless of their community. Secondly, the very same phrase suggests that these crimes relating to violations of human essential that distinguish it from all other natural beings. Although in 1915, the French, British and Russian governments denounced Turkey's Armenian genocide as "a crime against civilization and humanity" and is the same phrase appeared in a 1919 proposal in trials against Turkish perpetrators of these crimes. But one thing the U. S. government at that time had rejected the so called "laws of humanity" allegedly had no specific content.

This crimes against humanity were defined as separate offenses of war crimes in the Statute of the International Military Tribunal, under Law No 10 of the Council for control Alete Forces, paragraph 1 and finally in the Charter of the International Military Tribunal for the Far East.

Must remember that crimes against humanity as defined in the above instruments were associated with bravery condition. For a long period of time, this historical circumstance has prevented crimes against humanity be considered as an autonomous concept and jurisdictions to determine the punishment of crimes against humanity, considering them as works which are connected directly or indirectly with fight. It is also clear that the war provides the best opportunity and the most appropriate conditions for committing crimes against humanity. War crimes and crimes against humanity rightly calculated two circles of the same chain. As we know from the history of humanity that war crimes are also simultaneously crimes against humanity. Although the term "crime against humanity" appeared only recently, refers to a phenomenon which has a history full of precedent. It is as old as war.

At the entrance of the International Criminal Code, the author states that treaties Cherif Bassiouni first among Egyptians and Sumerians to regulate the war were signed before 1000 BC Also the ancient Greeks and Romans with their adopted laws recognizing the right of asylum, treating the wounded and prisoners of war. While Muslims since 623, behavior and regulate the rules of war by the Koran's provisions. Later, the problem is addressed by the Catholic Church, especially in the Lateran Councils and Boards of Lyon in the twelfth century and thirteen. Doctrinal Basis for regulating armed conflicts were defined in the books "Theology Summa" of St. Thomas Aquinas and "De Jure Belli ac Pads" to Grotiusit. In Asia, namely in China's first written sources for the regulation of war that occurs in the fourth century BC The so-called "Art of War" Sun Tzu and the Laws of Manu's Hindu people also had pocketed protection measures wounded and elderly persons. Humanitarian laws are developed significantly in modern times, so in 1856 we have the Paris Declaration, the Red Cross Convention signed in Geneva in 1864, the Declaration of St. Petersburg of 1868, the Brussels Declaration 1874, the Hague Conventions of 1899 and the 1907 Protocol to the 1925 Geneva, "Prohibition of the Use in War of toxic materials and other noxious gases and bacteriological methods of warfare".

Geneva Conventions of 12 August 1949 and their Additional Protocols of 8 June 1977. It is true that these instruments were mainly related to war crimes. However, war crimes are often undefined and closely related to crimes against humanity, and the difference between them is not always clear. In drafting the Nuremberg Principles Regulation in 1950, the International Law Commission arranged the theme about war crimes arising from it in Principle VI. Autonomy of crimes against humanity was relatively simple, as long as such crimes repression depended on the existence of a state of war. However, this relative autonomy is now made absolute. Today, crimes against humanity can be encountered such as their features not only within the context of an armed conflict, but also independent of any such conflict.

The definition of the word "be human" and "Crimes against humanity"

The first question to be examined for proper elaboration of crimes against humanity and their distinguishing features is the meaning of the word "humanity". Henri Meyrowitz noted that if this term is quite unclear what invites us as we care lawyers in his introduction as a concept in the definition and criminalization of these offenses. He refers to three meanings given to the term humanism or even be human: by the same term includes culture (humanism, human), meaning philanthropic and human dignity. According to these meanings, a crime against humanity can be understood in the sense of three biased of cruelty directed against human existence, degradation of human dignity and the destruction of human culture. Seen in the light of these three meanings, crimes against humanity can be converted quite simply "a crime against the entire human race." In English, this phenomenon is referred to as "Crime against human-kind or crimes against human kind.

" Some writers prefer the term "crimes against human" than the term "crimes against humanity". Uncertainty and dilemmas in naming these acts during their incrimination definitely come out of it that man is a part of humanity and any violence perpetrated against humanity as a whole definitely affects certain individuals. But since these incriminating acts do not affect man as an individual separate from society and only his personal rights, but exercised in time, place and the same authors directed against a group of individuals, I think that the most appropriate term for the appointment of these offenses of offense would be "crimes against humanity". Crimes against humanity are considered as such by national and international courts in implementing legislations of states or international law must necessarily be massive in nature, which means that any serious attack on an individual, life, health or his property is not a crime against humanity. However, if an individual is seen as the "Guardian" and oversight of human dignity, respectively, "Guardian of fundamental ethical values" of human society, an attack on a single individual can be considered a crime against humanity, provided that such work be specific character that will stir the conscience of man. This phenomenon is, as it were, a natural link between the human race and the individual: each is the other's expression. To summarize, the term "crime against humanity" word "humanism" means the human race as a whole in different manifestations of individual and collective.

The distinction between crimes against humanity and genocide

At the end of World War II, there was no legal basis in international law for the prosecution of atrocities committed by the Nazis against European Jews. Genocide was not a crime under the Nuremberg International Military Tribunal Regulation. "Crimes against humanity" formed the basis for the prosecution of these atrocities are. But, even though there were only crimes against humanity crimes of international law, they were held in connection with the fight. It was questionable the issue of state sovereignty and the fact that the Nazis had no monopoly on racial crimes directed (even if the Nazi goal of complete annihilation was to the extreme). Powers was faced with a difficult situation. Nazi atrocities should be punished. The U. S. had been the residence of prosecution of Nazi crimes committed within the borders of Germany. As a jurist Robert Jackson, head of the U. S. delegation at the London Conference in 1945 stated: "It is a general principle of the foreign policy of our Government since ancient times that the internal affairs of another government are not right or duty of ours, much less not allow other governments to intervene or mediate to our problems. reason that this program extermination of Jews and the destruction of the rights of minorities becomes an international concern, as is developing an illegal war. " Separation of war crimes against humanity

Even though they have had ample opportunity, states have not shown any interest in changing the definition of genocide, as defined in the Convention. At the Rome Conference in 1998, only Cuba has argued an amendment to the Genocide Convention expanded the definition to include social and political groups. Just as genocide, crimes against humanity entered into international law by entering the fight. Unlike the genocide that remained associated with war crimes, crimes against humanity to stand on its own is necessary to distinguish clearly from genocide and not limited to war situations.

In 1945, Law No. 10 of the Council of Forces Alete control was adopted by the Allies to prosecute crimes within Germany. In this case, the atrocities committed should not be linked to the war in order to be prosecuted. But, allies can make sharing of crimes against humanity by the war, because they were enacting national law applicable in Germany rather than international law at the time. In 1950, Principles of International Law recognized in the Charter of the Nuremberg Court Regulation and Court Decision adopted by the International Committee of the UN recognize that crimes against humanity can be developed even in times of peace, but only insofar as they occurred "before the war, concerning crimes against peace". In 1951 the International Legal Commission in the first chapter of the Code of offenses against the peace and security of mankind includes genocide and crimes against humanity, but differentiating them as two different offenses NKA their features. Crimes against humanity were related to the war or crimes against peace, but were not limited to groups defined in the Genocide Convention. In 1995 the Appeals Chamber of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia has stated that crimes against humanity should not be related to the armed conflict. In fact, the court said that such a connection would be contrary to common law.

CONCLUSION

This paper provides an interpretation of crimes against humanity that presents the human being as a political animal to double our character as a social anti social individuals, who combine self awareness and personal interests with a natural need for companionship with others. This dual character as I argued aspect of humanity that the law seeks to protect, since its universal importance is the reason that all mankind has an interest in criminalizing violence and cruel persecution of the perpetrators of these crimes are organized groups against populations civil. This interpretation explains the terms under which crimes against humanity are crimes against human beings-Man. These are crimes committed by politically organized groups against other groups in the same society or the state, which represent the most barbaric atrocities against depreciating and human being. In a world composed largely of pluralistic societies where distinct groups of nation, religion, race, political views live in a "same roof", respectively in a territory or country, every human being has an interest in ensuring that society itself and suchpolicies do not exceed the limits set by state laws and positive laws pertaining to international jurisdiction, namely "Supervisory Jurisdiction". Anyone who violates these legal norms is the enemy of society at the same time the legitimate objective of all humanity. However, the supervising justice to his character essentially violates the principles of natural justice, therefore "supervisory jurisdiction" should always be delegated to the courts, provided they comply with the standards of natural justice. The purpose of this paper is that the courts are trying to prosecute and punish crimes against humanity not to retaliate based on national interests, but the judge in favor of human interests, to ensure that it satisfies the vindication of natural justice. Regarding the appointment of crimes against human beings and humanity in general, if there is no national or international law that assigns a common notion of technical understanding. Thus, the various statutes of the Charter of the Nuremberg International Regulation, Law No. 10 of Alete Forces Council to control and the Rome Statute of the International Criminal Court, national statutes define these works with different concepts. The term "crimes against humanity" includes a great rhetoric and this does is that lawyers treat it as a technical term, but because all of us as human beings with the term "Humanity" means something universal and extremely important.

LITERATURE

David Luban, A theory of Crimes against humanity, Georgetown University Law Center, 2004

Mr. Doudou Thiam, Fourth report on the draft Code of Offences against the peace and security of mankind, Special rapporteur [Original: Fr 3]

Draft Code of offences against the peace and security of mankind [Agenda item 5] Document A/CN. 4/398

International Criminal Law: A Draft International Criminal Code (Alphen aan den Rijn, Sijthoff & Noordhoff, 1980)

History of the United Nations War Crimes Commission and the Development of the Laws of War (London, H. M. Stationery Office, 1948)

William A. Schabas, *Origins of the Genocide Convention: from Nurembreg to Paris*, 2008

Възникване, развитие и защита правата на човека

автор: Пламена Господинова
научен ръководител: доц. д-р К. Раянова.

Human rights are basic rights and freedoms that all people are entitled to regardless of nationality, sex, national or ethnic origin, race, religion, language, or other status. Human rights include civil and political rights, such as the right to life, liberty and freedom of expression, and social, cultural and economic rights including the right to participate in culture, the right to food, and the right to work and receive an education. Human rights are protected and upheld by international and national laws and treaties.

Key words: *human, rights, freedom, nationality, sex, origin, race, religion, language, civil, political, life, liberty, expression, social, cultural, economic, education, international, national, laws, treaties.*

Правата на човека са „основните права и свободи, които притежават всички хора, независимо от тяхното гражданство, пол, национален или етнически произход, раса, религия, език или друг статус“, съгласно Всеобщата декларация за правата на човека на ООН. Правата на човека са най-универсалният елемент на правото. Те представляват най-общ нормативен модел на неговото положение в съвременния свят.

Първоначално само определени обществени слоеве са притежавали субективни права. Робите, макар и човешки същества, са били третирани като вещи, отличаващи се от другите вещи единствено по способността си да говорят. В робовладелческото общество не е имало никакви субективни права. Силно ограничен кръг от права са имали закрепостените към земята феодални селяни. Единствено феодалите и представителите на духовенството са притежавали субективни права в цялата им пълнота. С възникването на буржоазния обществен ред през 17-ти век, в резултат на революциите насочени срещу феодалното общество, се налагат представителите на третото съсловие – буржоазията, а благодарение на тях се извоюва свободата и на всички останали обществени слоеве. По този начин всеки човек се превръща в правен субект, който да притежава всички права, които са предоставени на останалите членове на обществото. Минимумът от права, които се признават на всеки човек, е това, което по-късно бива дефинирано като права на човека.

Исторически правата на човека са се развили в “три поколения” права:

- Първо поколение (XVII – XVIII в.) – Човешките права намират резултат главно в “Конституцията на Съединените американски щати”, във френската “Декларация за правата на човека и гражданина”. Човешката личност започва да се освобождава от робската зависимост, от властта на религиозната идеология. Огромното значение на това първо поколение права на човека е преди всичко в това, че те представляват първата крачка към осмислянето на човешкия индивид като основна ценност на правото. Така в края на XVIII век съобразно идеологията на Френската революция за свободата и равенството основните и неотчуждаеми права на човека придобиват значението на своеобразен символ и юридически израз на индивидуалната свобода на човека.
- Второ поколение (XIX – XX в.) – свързано е с икономически, културни и социални права и свободи. Тези права се обособяват с възникването на идеята за социална държава. Това означава, че държавата трябва да помага и да се грижи за своите граждани. През втората половина на XX век се наблюдава развитие в юридическите правила, които забраняват множество други форми на жестокост и потисничество. Геноцидът е известен пример в това отношение.
- Трето поколение (XX – XXI в.) – включва две подгрупи:

1. В резултат на развитието на човешките технологии и науки – право на достъп до информация, право на здравословна жизнена и природна среда, право на достоен жизнен минимум за съществуването на човешкия индивид, право на ненамеса на частната собственост.
2. Колективни права – това са групови права, които противостоят на отделния индивид – правото на свободен избор на отделните народи на самоопределение, правото на езикова и национална идентичност, правото на културни самоопределение и идентичност, правото на ползване от всички и от всеки на достиженията на съвременната цивилизация и култура и други.

Днес всички права са нужни за пълноценния живот на личността и с появата на всяко следващо поколение предходното няма да изчезва.

Правата на човека са проблем преди всичко на вътрешното, национално право. Освен естествените права на човека, отделният индивид се ползва и от правата си като гражданин. Правата на гражданина го характеризират като принадлежащ към определена държава. Докато правата на човека са универсални (всеобщи), то правата на гражданина са строго национални. Правата на гражданина са винаги закрепени в националното законодателство. Гражданите на дадена държава се подчиняват на установения в нея правен ред. На същия правен ред се подчиняват и чуждите граждани, намиращи се на територията на тази държава. Суверенитетът на държавата не търпи действието на едно чуждо право.

В съвременния свят правото на държавата не е единствено място за институционализирането на правата на човека. Такава роля играе все повече международното право. Постепенното осъзнаване на универсалния характер на правата на човека довежда до възгледа, че международното право е тяхното естествено лобно място. Посочената растяща зависимост и взаимодействие между правата на човека и международното право не намалява ни най-малко ролята на вътрешнодържавното право. Правата на човека се закрепват в конституциите на отделните държави все по-пълно и по-изчерпателно. Двата процеса вървят паралелно, което ни дава право да твърдим, че днес правата на човека са предмет и на вътрешното, и на международното право.

Основен принцип на международното право е, че правата на човека произтичат от принадлежността на индивида, т. е. те са универсални, но индивидуални – отнасят се до всички, но в качеството им на индивиди със собствена ценност и достойнство. Човек все повече осъзнава истината, че правата на другите са всъщност само превърната форма на неговите собствени права. Ето защо, бранейки правата на другите, той в крайна сметка брани своите права. Но освен индивидуални права, има и колективни права, т. е. правата на различни групи – колективи от хора, които са сравнително хомогенни, изградени най-вече на етнически, расов, религиозен и езиков принцип, образуващи особена общност, в която индивидът се затваря.

Без правата на човека юридическото право би било лишено от основа, недоизградено, лишено от човешки смисъл. Правата на човека са критерии за начина на употреба на държавната власт, осигуряваща здравословното състояние на обществото.

Болната страна на правото е неговата двойственост. С част от себе си, малка и почти дискретна, правото е отворено за по-високи цели и дори към висините на духа, но то е изначално прагматично, повлечено от практически интереси и непосредствени цели. Това право свързва власт и блага в битуването, поради което е трудно да бъде последователно дори за своята твърде относителна справедливост.

Справедливостта на начина, по който регулира, зависи от това какво е в социалната си редакция правото и каква е държавата, от която изхожда и която го прилага. Държавата не е субектът, комуто права принадлежат. Тя е субектът, носител на действието, което ги осигурява. Длъжна е да извършва онази действителност, която създава условия за привеждане на наличната действителност в съответствие с пра-

вата на човека. Тези права носят полза за държавата, когато отговорното ѝ поведение и положителните резултати от него допринасят за нейния образ и авторитет в страната и в международната общност.

Съществено е разширена отговорността и съответно съдържанието на дейността на държавата като втори, произведен субект, обвързан със задълженията, които произтичат от правата на човека. Отговорността на този втори субект и адресат расте безпрецедентно, а нейният обем и съдържание придобиват яснота и съдържателна определеност.

Основа за обвързване на обществото и държавата с правата е възприетият от векове модел на отношението между народ, общество и държава, от една страна, и човекът личност и гражданин, от друга. Този модел е критерий за състоянието на обществото и държавата от гледна точка на народен суверенитет и отделната личност-гражданин.

Основните права и свободи, признати от международното право се прилагат от отделните държави в обем, определян от самите държави. Предоставянето на права и свободи може да стане по два начина:

1. Предоставяне на права и свободи при съобразяване от страна на държавата на съществуващите международноправни норми
2. Предоставяне на права и свободи в съответствие с правните норми на националното законодателство, отразяващо ратифицираните от държавата международни актове в областта на правата на човека

Всичкиевропейски страни зачитат основните човешки права и споделят ценности като равнопоставеност, антидискриминация, солидарност, отвореност, участие и толерантност. Правителствата на различни нива се влияят взаимно чрез постоянен обмен на политики, което създава известна хомогенност на подходите, целите и стремежите в национален и международен план.

Международноправните актове в областта на правата на човека уреждат сътрудничеството между държавите относно закрилата на правата на човека и основните свободи, които характеризират правния статус на отделния индивид, без разлика на раса, пол, език и вероизповедание.

Нов етап в реализирането на идеите за защита на човешките права започва след Втората световна война, когато чрез създаването на редица международни (включително световни) организации и разработените и приети от тях документи се осъществява интернационализирането на закрилата на правата и свободите на човека. Определящата идея, изразена в Преамбула на Устава на ООН, че е необходимо да се възстанови „вярата в основните права на човека, в достойнството и ценността на индивида“, намира конкретизация в пакета от международни актове, които изграждат Международната харта за правата на човека. Тя включва следните основни документи: Всеобщата декларация за правата на човека (1948г.), Международният пакт за гражданските и политическите права (1966г.) и Международният пакт за икономическите, социалните и културните права (1966г.). Тези три документа определят универсалните стандарти не само за гражданските и политическите, но и за социалните и икономическите права. На основата на Хартата са приети и действат редица международни актове, сред които най-значими са Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи и Европейската социална харта.

Сред международните ангажименти, поети от Република България, са юридическите задължения за приемането на антидискриминационно законодателство и въвеждането на национален механизъм за неговото прилагане и спазване. Това включва създаване на специализирани органи за превенция, контрол и защита от дискриминация. Конкретно България поема задължението да приеме антидискриминационно законодателство, което да съответства на достиженията на правото на Общността през 2002 година.

Българският законодател е избрал конкретен подход към изграждане на национален механизъм за защита от дискриминация.

Първо, създаване на институцията на обществения защитник (омбудсман), който е призван да защитава гражданите от произвола на държавните органи като посредник между гражданското общество и държавата.

Второ, формиране на независима институция, наречена Комисия за защита от дискриминация, която е оправомощена не само да предоставя индивидуална защита на жертви на дискриминацията, но и да постановява задължителни предписания до всички държавни органи и органите на местното самоуправление, както и до всеки работодател, независимо дали това е държавата, общината или частен инвеститор.

Трето, защита в случаите на дискриминация може да се получи и по общия съдебен ред в производство.

Днес, правата на човека са неоспорима ценност от първостепенно значение. Човечеството не разполага с нищо по-хуманно и възвишено от правата на човека. Човешката природа е многостранна, а правата на човека – изключително сложен феномен. Отделният индивид съди за правата на човека по това дали дадените обстоятелства важат за него. Наличната житейска ситуация, в която е поставен, определя дали и доколко се отнася за него – реално съществуващият, в реални обстоятелства. Отделният човек е фокусът, където абстрактно даденото право среща реалностите, към които то се наслаждава, за да стане съществуващо. Колкото по-сложна и многоизмерима е наличната действителност, толкова повече посоки на съответствие е нужно да се търсят.

Всички признават огромното значение на правата на човека, но твърде често те биват използвани като средство за надмощие в политическата борба между отделни държави и партии. През последните десетилетия това е постоянна практика, все в името на правата на човека милиони хора да бъдат безжалостно избивани или оставяни да измрат от глад и болести като последица например от установена икономическа блокада. Фактът, че нарушенията на правата на човека продължават да съществуват, не означава, че усилията за предотвратяването им чрез международна дейност са безсмислени. Широко разпространените нарушения на правата на човека показват, че опитите за осигуряване на международна защита не са така резултатни, както би трябвало да бъдат, и много остава да бъде направено за усъвършенстване на действащите международни механизми. За да бъдат усъвършенствани, трябва да знаем какви са те и как функционират. Защитата на правата на човека чрез международни действия е революционна идея.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Всеобща декларация за правата на човека на ООН

[2] Михайлова, М. Цивилизация на правата на човека, София, 2009

[3] <http://www.wikipedia.org/>

За контакти:

Пламена Христова Господинова, студент – II-ри курс, специалност “Право”, ОКС “Магистър”, телефон за връзка – 0884 529 723, и-мейл – visvita@abv.bg

Scientific Work

The historical development of human rights

By Nansi Dahabre

The history of human rights can be traced to past documents, particularly the Al-Risalah al-Huquq (659-713), Magna Carta (1215), the English Bill of Rights (1689), the French Declaration of the Rights of Man and of the Citizen (1789), and the Bill of Rights in the United States Constitution (1791). The modern sense of human rights can be traced to Renaissance Europe and the Protestant Reformation, alongside the disappearance of the feudal authoritarianism and religious conservatism that dominated the Middle Ages. One theory is that human rights were developed during the early Modern period, alongside the European secularization of Judeo-Christian ethics. The most commonly held view is that the concept of human rights evolved in the West, and that while earlier cultures had important ethical concepts, they generally lacked a concept of human rights.

Most students of human rights trace the origins of the concept of human rights to ancient Greece and Rome, where it was closely tied to the doctrines of the Stoics, who held that human conduct should be judged according to, and brought into harmony with, the law of nature. A classic example of this view is given in Sophocles' play *Antigone*, in which the title character, upon being reproached by King Creon for defying his command not to bury her slain brother, asserted that she acted in accordance with the immutable laws of the gods.

In part because Stoicism played a key role in its formation and spread, Roman law similarly allowed for the existence of a natural law and with it—pursuant to the 'jus gentium' ("law of nations")—certain universal rights that extended beyond the rights of citizenship. According to the Roman jurist Ulpian, for example, natural law was that which nature, not the state, assures to all human beings, Roman citizens or not.

The conception of human rights as natural rights (as opposed to a classical natural order of obligation) was made possible by certain basic societal changes, which took place gradually beginning with the decline of European feudalism from about the 13th century and continuing through the Renaissance to the Peace of Westphalia (1648). During this period, resistance to religious intolerance and political and economic bondage; the evident failure of rulers to meet their obligations under natural law; and the unprecedented commitment to individual expression and worldly experience that was characteristic of the Renaissance all combined to shift the conception of natural law from duties to rights. The teachings of Aquinas and Hugo Grotius on the European continent, the Magna Carta (1215) and its companion Charter of the Forests (1217), the Petition of Right (1628), and the English Bill of Rights (1689) in England were signs of this change. Each testified to the increasingly popular view that human beings are endowed with certain eternal and inalienable rights that never were renounced when humankind "contracted" to enter the social order from the natural order and never were diminished by the claim of the "divine right of kings."

Natural law transformed into natural rights

One of the earliest conceptualization of human rights is credited to ideas about natural rights emanating from natural law. In particular, the issue of universal rights was introduced by the examination of extending rights to indigenous peoples by Spanish clerics, such as Francisco de Vitoria and Bartolomé de Las Casas. Such rights are ascribed "naturally", which means that they are not earned and cannot be denied on the basis of race, creed, ethnicity or gender. These rights are often advanced as legal rights and protected by the rule of law. 17th-century English philosopher John Locke discussed natural rights in his work, identifying them as being "life, liberty, and estate", and argued that such funda-

mental rights could not be surrendered in the social contract. However, they are distinct from and prior to law, and can be used as standards for formulation or criticizing both local and international law. It is typically thought that the conduct of governments and military forces must comply with these standards. The modern conception of natural law as meaning or implying natural rights was elaborated primarily by thinkers of the 17th and 18th centuries. The intellectual—and especially the scientific—achievements of the 17th century (including the materialism of Hobbes, the rationalism of Descartes and Leibniz, the pantheism of Spinoza, and the empiricism of Bacon and Locke) encouraged a distinctly modern belief in natural law and universal order and, during the 18th century—the so-called Age of Enlightenment, inspired by a growing confidence in human reason and in the perfectibility of human affairs—led to the more comprehensive expression of this belief. Particularly important were the writings of Locke, arguably the most important natural-law theorist of modern times, and the works of the 18th-century thinkers known as the philosophes, who, centred mainly in Paris, included Montesquieu, Voltaire, and Jean-Jacques Rousseau. Locke argued in detail, mainly in writings associated with the English Glorious Revolution (1688–89), that certain rights self-evidently pertain to individuals as human beings (because these rights existed in the hypothetical “state of nature” before humankind entered civil society) ; that chief among them are the rights to life, liberty (freedom from arbitrary rule), and property; that, upon entering civil society, humankind surrendered to the state—pursuant to a “social contract”—only the right to enforce these natural rights and not the rights themselves; and that the state’s failure to secure these rights gives rise to a right to responsible, popular revolution. The philosophes, building on Locke and others and embracing many and varied currents of thought with a common supreme faith in reason, vigorously attacked religious and scientific dogmatism, intolerance, censorship, and social and economic restraints. They sought to discover and act upon universally valid principles governing nature, humanity, and society, including the inalienable “rights of Man,” which they treated as a fundamental ethical and social gospel.

Human rights are the basic rights and freedom to which all humans are considered entitled: the right to life, liberty, freedom of thought and expression, and equal treatment before the law, among others. These rights represent entitlements of the individual or groups vis-avis the government, as well as responsibilities of the individual and the government authorities.

In the 19th century, human rights became a central concern over the issue of slavery. A number of reformers, notably British Member of Parliament William Wilberforce, worked towards the abolition of the Atlantic slave trade and abolition of slavery. This was achieved across the British Empire by the Slave Trade Act 1807 and the Slavery Abolition Act 1833. In the United States, all the northern states had abolished the institution of slavery between 1777 and 1804.

Not surprisingly, this liberal intellectual ferment exerted a profound influence in the Western world of the late 18th and early 19th centuries. Together with the Glorious Revolution in England and the resulting Bill of Rights, it provided the rationale for the wave of revolutionary agitation that swept the West, most notably in North America and France. Thomas Jefferson, who had studied Locke and Montesquieu, gave poetic eloquence to the plain prose of the 17th century in the Declaration of Independence proclaimed by the 13 American colonies on July 4, 1776:

‘We hold these truths to be self-evident, that all men are created equal, that they are endowed by their Creator with certain unalienable Rights, that among these are Life, Liberty and the Pursuit of Happiness.’

Similarly, the marquis de Lafayette, who won the close friendship of George Washington and who shared the hardships of the American Revolution, imitated the pronouncements of the English and American revolutions in the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of August 26, 1789, proclaiming that “men are born and remain free

and equal in rights” and that “the aim of every political association is the preservation of the natural and imprescriptible rights of man. ”

In sum, the idea of natural rights, forebear to the contemporary notion of human rights, played a key role in late 18th- and early 19th-century struggles against political absolutism. It was, indeed, the failure of rulers to respect the principles of freedom and equality that was responsible for this development.

Modern days

Many groups and movements have achieved profound social changes over the course of the 20th century in the name of human rights. In Europe and North America, labour unions brought about laws granting workers the right to strike, establishing minimum work conditions and forbidding or regulating child labor. The women's rights movement succeeded in gaining for many women the right to vote. National liberation movements in many countries succeeded in driving out colonial powers. One of the most influential was Mahatma Gandhi's movement to free his native India from British rule. Movements by long-oppressed racial and religious minorities succeeded in many parts of the world, among them the African American Civil Rights Movement, and more recent diverse identity politics movements, on behalf of women and minorities in the United States.

Although the idea that human beings are inherently entitled to certain fundamental rights and freedoms has its roots in early human thinking, the concept that human rights are an appropriate subject of public international law is relatively new. Throughout most of human history, the way one government treated its own citizens was considered solely its own business and not a proper concern of any other nation. States, therefore, had certain public international law duties regarding the treatment of foreign citizens on their territory, but on public international law duties with respect to their own citizens.

Most of what we now regard as 'international human rights law' has emerged only since 1945, when, in the wake of the holocaust and other Nazi denials of human rights, the nations of the world decided that the promotion of human rights and fundamental freedoms should be one of the principal purposes of the new United Nations Organization. To implement this purpose, the UN Charter established general obligations requiring UN Member States to respect human rights and provided for the creation of a Human Rights Commission to protect and advance those rights. UN concern with and involvement in human rights has expanded dramatically since its origins in 1945. This is why numerous international instruments have been adopted, including the Universal Declaration of Human Rights and the Genocide Convention in 1948; the Convention on the Political Rights of Women in 1952; the Standard Minimum Rules or the Treatment of Prisoners in 1957; the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in 1965; and the International Covenants on Civil and Political Rights and on Economic, Social and Cultural Rights in 1966. The expression 'human rights' replaced the phrase natural rights, which fell into disfavour in the 19th century in part because the concept of natural law (to which it was intimately linked) had become controversial with the rise of legal positivism. Legal positivism rejected the theory, long espoused by the Roman Catholic Church, that law must be moral to be law. The term human rights also replaced the later phrase the rights of Man, which was not universally understood to include the rights of women.

The rapid growth of UN membership in the early 1960s due to the accession of a significant number of African and other developing nations, who brought with them problematic issues concerning self-determination and racial discrimination, particularly in southern Africa, and the growing emphasis by Arab countries on human rights aspects of the Palestine question, resulted in these human rights issues assuming a leading role in UN politics. US congressional action, based on international human rights principles, and the US Presidents' position post Jimmy Carter that international human rights should play a leading role in the US foreign policy raised interest in human rights movement received further attention when the Nobel Prize for Peace in 1977 was awarded to Amnesty International for

its human rights work for 'prisoners of conscience'. Since, many individual human rights activists have received the Nobel Prize for Peace over the years.

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) was adopted without dissent by the UN General Assembly on December 10, 1948. The catalogue of rights set out in it is scarcely less than the sum of most of the important traditional political and civil rights of national constitutions and legal systems, including equality before the law; protection against arbitrary arrest; the right to a fair trial; freedom from ex post facto criminal laws; the right to own property; freedom of thought, conscience, and religion; freedom of opinion and expression; and freedom of peaceful assembly and association. Also enumerated are such economic, social, and cultural rights as the right to work, the right to form and join trade unions, the right to rest and leisure, the right to a standard of living adequate for health and well-being, and the right to education.

The UDHR, it should be noted, is not a treaty. It was meant to proclaim "a common standard of achievement for all peoples and all nations" rather than enforceable legal obligations. Nevertheless, a number of its provisions have acquired a status juridically more important than originally intended, a reflection of its wide use, even by national courts, as a means of judging compliance with human rights obligations under the UN Charter. It is also one of the instruments constituting the International Bill of Human Rights.

In the early 21st century, whatever the current attitudes and policies of governments, the reality of popular demands for human rights, including both greater economic justice and greater political freedom, is beyond debate. A deepening and widening concern for the promotion and protection of human rights on all fronts, hastened by the ideal of self-determination in a postcolonial era, is now unmistakably woven into the fabric of contemporary world affairs.

Human rights conventions continue to be undermined by the failure of states to ratify them, by emasculating reservations and derogations, by self-serving reporting systems that outnumber objective complaint procedures, and by poor financing for the implementation of human rights prescriptions. In short, the mechanisms for the enforcement of human rights are still in their infancy, a situation due in no small measure to the post-Cold War dominance of neoliberalism in world affairs, which is strongly resistant to state and market regulation of the economy. In this context, the vexing question of corporate accountability for human rights abuses, and the dangers to human rights values and capabilities posed by overbearing corporate power, also present complex contemporary challenges for the future of human rights. Nevertheless, it is certain that, out of necessity no less than out of realism, a palpable concern for the advancement of human rights is here to stay.

Bibliography:

1. Encyclopedia Britannica – Burns H. Weston on Human Rights
2. Brigitta Lurger and Thomas Thiede – The International Dimensions of Law
3. United for Human Rights Organization Educational Tool
4. Michelle Maiese – Human Rights Protection
5. The Universal Declaration of Human Rights

Scientific Work

Human Rights and Public International Law

By Slavi Dyakovski

Although the idea that human beings are inherently entitled to certain fundamental rights and freedoms has its roots in early human thinking, the concept that human rights are an appropriate subject of public international law is relatively new. Throughout most of human history, the way one government treated its own citizen was considered solely its own business and not a proper concern of any other nation. States, therefore, had certain public international law duties regarding the treatment of foreign citizens on their territory, but no public international law duties with respect to their own citizens.

International human rights law began as a response to the horrors of war, in particular World War II, although the Geneva Conventions had begun earlier. The formation of the United Nations gave human rights international legitimacy, particularly because many nations signed the United Nations Charter, which specifically mentions human rights (Preamble, Chapter I). Since the formation of the United Nations, it has passed many agreements and resolutions binding the signatories to respect human rights. Additionally, it has set up tribunals to charge those suspected of egregious violations of human rights. Furthermore, several other organizations, created by various treaties, have come into existence. The Inter-American Commission on Human Rights, for example, ensures that signatories of the American Convention on Human Rights abide by that treaty. The European Convention on Human Rights binds members of the Council of Europe to the human rights obligations set forth in it. The Convention specifically mentions the Universal Declaration of Human Rights, and charges all signatories with upholding the basic principles of the document. Both the European and American Conventions on human rights have international tribunals in which to bring claims of violations of human rights. Additionally, several African nations have signed the African Charter on Human and People's Rights. Many nations have ratified international human rights instruments put forward by the United Nations. Thus, many human rights instruments, tribunals, and declarations have been created since World War II, some drawing inspiration for early human rights proclamations, such as the Universal Declaration. Human rights continues to be a growing body of international law.

Public international human rights law is the body of international law designed to promote and protect human rights at the international, regional and domestic levels. As a form of international law, international human rights law is primarily made up of treaties, agreements between states intended to have binding legal effect between the parties that have agreed to them; and customary international law, rules of law derived from the consistent conduct of states acting out of the belief that the law required them to act that way. It is derived from a variety of sources and involves many kinds of materials, both international and national. The following examples illustrate the many different types of materials:

Multilateral treaties

They are now over twenty important multilateral treaties (Universal Declaration of Human Rights and the Genocide Convention in 1948; The Convention of the Political Rights of Women in 1952; The Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners in 1957; The Convention of the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in 1965, The International Covenants of Civil and Political Rights and on Economic, Social and Cultural Rights in 1966, etc.) in force in the field of human rights law which create legally binding obligations for those nations that are parties to the treaties. The system of enforcement of the established human rights is, however, different from treaty to treaty. Some treaties, like

the ECHR, establish institution of their own (European Court of Human Rights) which guarantee relatively effective enforcement through individual claims. Other possible means of enforcement include complaints filled with appropriate political or juridical institutions by states against other states that have allegedly violated the human rights provisions of the respective convention; some complaint system also permit human rights organization to act as complainants.

Enforcement: As mentioned above, the ECHR, which established human rights that can be directly enforced by individuals against Member States in national courts as well as before the European Court of Human Rights in Strasbourg, is an important example of an international human rights treaty. The person alleging a violation of his or her human rights under the ECHR must first bring the claim to the court of last resort in the national court system before he or she can appeal to the ECHR. Other examples of key human rights treaties include the UN Charter, which is binding on almost every country in the world, and the various UN sponsored human rights conventions.

International declarations, resolutions and recommendations

These sources are used regarding international human rights that have been adopted by the UN or other international organizations or conventions. While these international instruments are not directly binding in the legal sense, they establish broadly recognized standards that are frequently invoked in connection with human rights issues. Under certain circumstances these standards could develop into customary public international law and, thereby, assume a legally binding character. Instruments which do not develop into customary law are not legally binding but they nevertheless exercise a certain practical or moral authority in international and state politics they are not formal 'sources of law' but rather so-called 'soft law'. 'Soft law rules' are rules which, while not legally binding sources of law, nevertheless exercise significant influence in legal practice in the specific field of public international law.

The most important of these 'soft law' instruments is the Universal Declaration of Human Rights adopted by the UN General Assembly in 1948, which has provided a framework for much of the UN's subsequent work in this sphere. Other examples are the 1975 Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe (Helsinki Accord); the UN Declaration on the Protection of All Persons from Being Subjected to Torture and Other Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment; the UN Declaration on the Rights of the Child; and the Standard Minimum Rules of the Treatment of Prisoners.

National statutes and constitutions

Another layer of human rights sources are national statutes and constitutions. Some of the fundamental rights in national law sources are not understood as 'human rights' in the universal sense that they are granted to all human beings living in that state, but rather as fundamental or constitutional rights of the citizens of the state. Fundamental rights which pertain only to citizens do not bind the state with respect to its treatment of foreign nationals. Thus, while the human rights protected by international treaties, like the ECHR, generally guarantee rights to all persons, the fundamental rights and freedoms granted by national sources do not always do so.

Jurisdiction

Finally, you also have to take in to account the jurisdiction of national and international institutions relevant to the protection of human rights, in particular, the jurisdiction of the ECHR where the court construes the human rights provisions of the ECHR.

Regional Human Rights Systems and Developments Human Rights in Europe

On November 4, 1950, the Council of Europe agreed to the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the substantive provisions of which were based on a draft of what is now the International Covenant on Civil and Political Rights. Together with its 11 additional protocols, this convention, which entered into force on September 3, 1953, represents the most advanced and successful international experiment in the field to date. Over the years, the enforcement mechanisms created by the convention have developed a considerable body of case law on questions regulated by the convention, which the state parties typically have honoured and respected. In some European states the provisions of the convention are deemed to be part of domestic constitutional or statutory law. Where this is not the case, the state parties have taken other measures to make their domestic laws conform with their obligations under the convention.

Notwithstanding these successes, a significant streamlining of the European human rights regime took place on November 1, 1998, when Protocol No. 11 to the convention entered into force. Pursuant to the protocol, two of the enforcement mechanisms created by the convention—the European Commission of Human Rights and the European Court of Human Rights—were merged into a reconstituted court, which now is empowered to hear individual (as opposed to interstate) petitions or complaints without the prior approval of the local government. The decisions of the court are final and binding on the state parties to the convention.

A companion instrument to the European convention—similar to but preceding the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights—is the European Social Charter (1961) and its additional protocol (1988). In contrast to the adjudicatory enforcement procedures of the European convention, the charter's provisions are implemented through an elaborate system of control based on progress reports to the various committees and organs of the Council of Europe. The revised European Social Charter, which was intended gradually to replace the 1961 charter and entered into force in 1999, modernizes its forebear's substantive provisions and strengthens its enforcement capabilities. The basic rights set forth in the revised charter concern housing; health; education, labour rights, employment, and parental leave; protection from poverty and social exclusion; free movement of persons and nondiscrimination; migrant worker rights; and nondiscrimination of persons with disabilities.

Human Rights in the Americas

In 1948, concurrent with its establishment of the Organization of American States (OAS), the Ninth Pan-American Conference adopted the American Declaration on the Rights and Duties of Man, which, unlike the Universal Declaration of the UN adopted seven months later, set out the duties as well as the rights of individual citizens. Subsequently, in 1959, a meeting of the American Ministers for Foreign Affairs created the Inter-American Commission on Human Rights, which has since undertaken important investigative activities in the region. Finally, in 1969, the Inter-American Specialized Conference on Human Rights adopted the American Convention on Human Rights, which, among other things, after entering into force in July 1978, made the existing Inter-American Commission an organ of the convention and established the Inter-American Court of Human Rights, which sits in San José, Costa Rica. In November 1988, the OAS adopted the Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights. Of the 26 Western Hemispheric states that so far have signed the convention, only the United States has yet to ratify it. Nor is the United States a party to the additional protocol, which entered into force in November 1999.

The core structure of the Inter-American human rights system is similar to that of its European counterpart. Nevertheless, some noteworthy differences exist, and three stand out in particular. First, the American convention, reflecting the influence of the American Declaration, acknowledges the relationship between individual duties and individual rights. Second, the American convention reverses the priorities of the European convention prior to

Protocol No. 11 by guaranteeing individual petitions while making interstate complaints optional. Finally, both the Inter-American Commission on Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights operate beyond the framework of the American convention. The commission is as much an organ of the OAS Charter as of the American convention, with powers and procedures that differ significantly depending on the source of the commission's authority. The court, while primarily an organ of the convention, nonetheless has jurisdiction to interpret the human rights provisions of other treaties, including those of the OAS Charter.

Human Rights in Africa

In 1981 the Eighteenth Assembly of Heads of State and Government of the Organization of African Unity (replaced by the African Union [AU] in 2002) adopted the African Charter on Human and Peoples' Rights. Also known as the "Banjul Charter" for having been drafted in Banjul, Gambia, it entered into force on October 21, 1986, and boasts the vast majority of the states of Africa as parties.

Like its American and early European counterparts, the African charter provides for a human rights commission (the African Commission on Human and Peoples' Rights), which has both promotional and protective functions. There is no restriction on who may file a complaint with it. In contrast to the European and American procedures, however, concerned states are encouraged to reach a friendly settlement without formally involving the investigative or conciliatory mechanisms of the commission. Also, the African charter did not, at the beginning, call for a human rights court. African customs and traditions, it has been said, have long emphasized mediation, conciliation, and consensus rather than the adversarial and adjudicative procedures that are common to Western legal systems.

Nevertheless, owing largely to political changes wrought by the end of the Cold War, an African Court of Human and Peoples' Rights (ACHPR) was created in January 2004 to render judgments on the compliance by AU states with the African charter. The court did not replace the commission.

A year earlier, however, in 2003, there came into being the African Court of Justice (ACJ), intended to serve as the AU's principal judicial body and, in this capacity, to rule on disputes over the interpretation of AU treaties. Concern for rising costs in the face of little forward movement on the part of the ACJ, however, led to proposals for the creation of a new court, the African Court of Justice and Human Rights (ACJHR). Designed to have two chambers—one for general legal matters that would supersede the ACJ, the other for judgments on the interpretation and application of human rights treaties—the ACJHR came into being when, in 2008, a merger protocol was adopted uniting the ACJ and the ACHPR. It was believed that the ACJHR had the potential to be progressively influential in the protection of human rights in Africa. It was also recognized, however, that this prospect—above all the ACJHR's legitimacy—depended on the independence and moral character of its judges and on the training and effectiveness of its staff.

It is, in any event, fair to say that the African human rights system was still in its infancy at the beginning of the 21st century, given especially the turmoil and violence that beset northern and sub-Saharan Africa during this time. But four distinctive features of the African charter—and thus, the African human rights system—are noteworthy and give reason for hope. First, the charter provides for economic, social, and cultural rights as well as civil and political rights. In this respect it resembles the American convention and differs from the European convention. Second, in contrast to both the European and American conventions, it recognizes the rights of groups in addition to the family, women, and children. The aged and the infirm are accorded special protection also, and the right of peoples to self-determination is elaborated in the right to existence, equality, and nondomination. Third, it uniquely embraces two third-generation, or "solidarity," rights: the right to economic, social, and cultural development and the right to national and international peace and security. It differs from other treaties also by detailing individual duties as well

as individual rights—to the family, society, the state, and the international African community.

Human Rights in the Arab World

In September 1968 the Council of the League of Arab States created the Arab Commission on Human Rights. Its main purposes were to inform the Arab public about and otherwise promote human rights, not to monitor the human rights practices of the Arab states or to challenge their violations of human rights when found. Primarily the commission has been preoccupied with the rights of Arabs living in Israeli-occupied territories.

On May 22, 2004, however, the Arab League adopted the Arab Charter on Human Rights, which entered into force on March 15, 2008. The charter affirms the principles set forth in the International Bill of Human Rights—including, for example, the right to liberty and security of persons, equality of persons before the law, protection of persons from torture, the right to own private property, freedom to practice religion, and freedom of peaceful assembly and association.

At the same time, the charter does not prohibit cruel, inhuman, or degrading punishments, fails to extend rights to noncitizens in many areas, and authorizes restrictions on freedom of thought, conscience, and religion that exceed what is deemed permissible under international human rights law. Furthermore, the charter relegates many important rights issues to the discretion of national legislation—e. g., the death penalty against children and the rights of men and women in marriage.

Additionally, the charter affirms the principles set forth in the 1990 Cairo Declaration on Human Rights in Islam, a declaration of the member states of the Organisation of the Islamic Conference that provides an Islamic perspective on human rights and affirms that all the rights and freedoms mentioned in the declaration are subject to Shari'ah, or Islamic law, stated in Article 25 to be “the only source of reference for the explanation or clarification of any of the articles of [the] Declaration.” Accordingly, though using universalist language akin to that found in the International Bill of Human Rights, the Arab charter is imbued with an “Islamic particularity.” It also expresses Arab concern regarding territorial disputes between Israel and the Palestinians. Thus, its controversial Article 2 (3) provides that

‘all forms of racism, Zionism and foreign occupation and domination constitute an impediment to human dignity and a major barrier to the exercise of the fundamental rights of peoples; all such practices must be condemned and efforts must be deployed for their elimination.’

The charter also provides for the election of a seven-person Committee of Experts on Human Rights, which is empowered to request and study reports and to submit its own findings to the commission. No other institutions or procedures for monitoring human rights are specified in the charter, however. In this sense as well as others, the Arab human rights system compares unfavourably with its European, Inter-American, and African counterparts.

Human Rights in Asia

Despite efforts by NGOs and the United Nations, Asian states were at best ambivalent—and at worst hostile—to human rights concerns over many years, thus precluding agreement on almost all regional human rights initiatives. But in early 1993, anticipating the World Conference on Human Rights held in Vienna later that year, a conference of Asia-Pacific NGOs adopted an Asia-Pacific Declaration of Human Rights, and in 1998 another meeting of NGOs adopted an Asian Human Rights Charter. Both of these initiatives supported the universality and indivisibility of human rights. However, while the first initiative called for the creation of a regional human rights regime, the second urged instead the

establishment of national human rights commissions and so-called “People’s Tribunals, ” which would be based more on moral and spiritual foundations rather than on legal ones.

The states of Asia were slow to respond to these initiatives. Their positions were indicated at a UN-sponsored workshop in 1996, where the 30 participating states concluded that “it was premature...to discuss specific arrangements relating to the setting up of a formal human rights mechanism in the Asian and Pacific region. ” The same states agreed, however, to “[explore] the options available and the process necessary for establishing a regional mechanism”—a promise that echoed a similar pledge made by ASEAN (the Association of Southeast Asian Nations) following the 1993 UN World Conference on Human Rights.

More than 14 years later, in November 2007, ASEAN’s 10 member states adopted the ASEAN Charter, which, following its entry into force in December 2008, gave ASEAN legal personality, established its organizational framework and procedures, and provided for a human rights body that would promote and protect human rights as signaled in the charter’s preamble, purposes, and principles. In October 2009 ASEAN’s member states formally established the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights, and in November 2012 they adopted ASEAN’s first-ever Human Rights Declaration.

In Southeast Asia and around the world, however, ASEAN’s declaration has been greeted with skepticism. Many respected rights groups, including Amnesty International, criticized the declaration for being an unhappy compromise between ASEAN’s communist and noncommunist member state; for containing language both too broad and too restrictive to guarantee people’s rights; and for otherwise falling short of international human rights standards. Of particular concern were provisions that called for rights to be enjoyed in a “balanced” way, subject to “national and regional contexts” and deferential to “different cultural, religious and historical backgrounds, ” thus challenging the quintessential universality of human rights. Additionally, critics challenged the declaration for having been drafted in a non-inclusive, non-transparent manner, and they faulted ASEAN’s charter for failing to mandate powers sufficient for its enforcement. Accordingly, they called upon ASEAN leaders to return the declaration to the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights explicitly to redraft the declaration in an inclusive and transparent manner and in keeping with internationally recognized human rights law and standards.

Not to be overlooked, however, are other developments bearing upon human rights instruments and mechanisms in Southeast Asia, specifically in relation to particular groups of people. In January 2007 members of ASEAN adopted a common declaration in which they recognized the need for a new instrument to protect and promote the rights of migrant workers. In April 2010, the ASEAN Commission for the Promotion and Protection of the Rights of Women and Children was inaugurated in Hanoi.

Bibliography:

1. The International Dimensions of Law – Brigitta Lurger, Thomas Thiede
2. Human Rights - Burns H. Weston; Encyclopedia Britannica
3. Legal Information Institute – Cornell University Law School
4. The Universal Declaration of Human Rights
5. UN Charter

Международен съд

автор: Мария Станчева
научен ръководител: доц. д-р К. Раянова

The International Court of Justice was established by the Charter of the United Nations, which provides that all Member States of the United Nations are ipso facto parties to the Court's Statute. The composition and functioning of the Court are organized by this Statute, and by the Rules of the Court which are drawn up by the Court itself.

The International Court of Justice (ICJ) is the principal judicial organ of the United Nations (UN). It was established in June 1945 by the Charter of the United Nations and began work in April 1946. The Court's role is to settle, in accordance with international law, legal disputes submitted to it by States and to give advisory opinions on legal questions referred to it by authorized United Nations organs and specialized agencies. The Court is composed of 15 judges, who are elected for terms of office of nine years by the United Nations General Assembly and the Security Council. It is assisted by a Registry, its administrative organ. Its official languages are English and French.

Увод

Международният съд е основният съдебен орган на Организацията на обединените нации (ООН) и един от шестте основни органи. Той е създаден през 1945 година и започва работа през 1946 година, с основната цел да разрешава спорове, представени пред него от различни държави, и да дава тълкувания по правни въпроси, поставяни пред него от Общото събрание и Съвета за сигурност на ООН, както и от други оторизирани агенции. Седалището на Международния съд е в Хага, Нидерландия. Съдът функционира в съответствие със Статута, който се явява част от Устава на ООН, и със своя Регламент.

Настоящата работа има за цел да проследи как се формира, какъв е съдебният състав на Международния съд на ООН и каква е вътрешната организация на главния съдебен орган на ООН.

Теза

Съдебен състав на Международния съд на ООН.

Член 2 от Статута на Международния съд гласи:

„Съдът е едно „тяло“, изградено от независими съдии, избирани, без оглед на националната им принадлежност измежду личности, притежаващи високи морални качества, които отговарят на необходимите условия в собствената им страна за упражняване на най-високи съдебни длъжности или, които са юристи, притежаващи общопризната специалност в областта на международното право.“

Следвайки смисъла на член 2 от Статута на МС, се обособява два основни характеристики белега на съдиите в Хага: от една страна, те са избираеми, а от друга – независими. Международният съд на ООН се състои от 15 съдии граждани на различни държави, избирани паралелно и едновременно от Общото събрание и от Съвета за сигурност на ООН. Двата органа гласуват независимо един от друг (член 8 от Статута на МС).

Съдиите се избират за период от девет години (член 13 от Статута на МСООН), като този срок започва да тече една година след датата на избирането им.

Самият избор се провежда в хода на годишната сесия на Общото събрание на ООН – през периода септември-декември. Съдиите могат да бъдат преизбирани. Първият избор на съдии (след създаването на Международния съд в далечната 1945-1946г.) е направен по жребий, теглен от Генералния секретар на ООН: 1/3 от съдиите са избрани за пълния мандат от 9 години, 1/3 – за период от 6 години и 1/3 –

за три години. Оттогава насам, съдиите се избират вече само за пълния срок от девет години, а разликата в продължителността на мандатите на първите съдии на МС, създава линия на “стъпаловидност”, непрекъснатост, приемственост на тази длъжност. На всеки три години се провеждат избори за петте свободни вече съдийски места или за 1/3 от състава на МСООН. Новопостъпилите съдии имат възможността “да се учат от опита” на заварените, което е белег за постоянното функциониране на Международния съд и създаването на утвърдена вътрешна практика по разглеждане и решаване на дела. Три обстоятелства могат да доведат до предсрочно “освобождение” на съдийската длъжност – смърт на съдия, отстраняване от поста му или оставка на магистрат. Необходимо е да бъде направено следното уточнение – предсрочно овакантеното място се запълва по реда на избиране на съдии в МС, но с две разлики: новоизбраният магистрат встъпва в длъжност незабавно (а не 1 година по-късно) и 43 мандатът му продължава до изтичане на този на предшествения му. Новоизбраният съдия изпълнява само ролята на заместник (виж. Член 15 от Статута на МСООН), а не на титуляр на поста.

Според член 18 от Статута на МС, отстраняване на съдия се допуска, когато е престанал да отговаря на изискуемите условия за заемане на поста, само по единодушна преценка, обаче, на останалите магистрати. Всеки от 15-те членове има право на оставка, която се подава до Генералния секретар на ООН, чрез председателя на МСООН. Съдийското място става свободно/вакантно от момента на получаване на оставката от Генералния секретар на ООН.

Съдиите са длъжни да участват при разглеждането на всяко дело, освен по основателни причини – болест, отпуск. По своя преценка, съдия може да се самоотстрани от дело (самоотвод), а по преценка на председателя на МСООН – даден магистрат може да бъде отстранен (отвод). Недопустимо е (член 17 Статута на МСООН), член на Международния съд на ООН да действа като представител, адвокат, съветник по каквото и да е дело или да участва в решаването на дело, в което по-рано е участвал като представител, съветник или адвокат на една от страните или като член на национален или международен съд, или в анкетна комисия, или в каквото и да е друго качество.

Съдиите са несменяеми според чл. 20 от Статута.

На тържествена церемония, магистратите в Международния съд на ООН ползват клетва да участват и отсъждат по съвест (член 20 от Статута на МСООН). Съдиите се ползват с дипломатически привилегии и имунитети, за да изпълняват професионалните си задължения (член 19).

И накрая, но не на последно място, 15-те магистрати са облагодетелствани с пожизнена несменяемост.

Международният съд на ООН сам избира условията, при които работи, в рамките на собствения си Статут. Също така, Съдът сам изработва правилника си, като прави това от 1921 година насам и този правилник остава в сила през повече от 50 години. МСООН го променя през 1972 г., после през 1978 г. и т. н. Правилникът се възлага на страните пред Международния съд.

Заключение:

Международният съд на ООН сам, изцяло независимо, установява и определя условията за вътрешното си функциониране.

Литература:

Ел. източници:

1. http://www.bglegis.com/statute_icourt.pdf
2. <http://www.un.org/ru/iccj/statut.shtml>
3. <http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?lang=en>
4. https://e-justice.europa.eu/content_international_case_law-150-bg.do
5. <http://www.haguejusticeportal.net/>

За контакти:

Мария Станчева - Юридически факултет, 2 курс, 58 група
e-mail: mimeto_stancheva@abv. bg

**РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“АНГЕЛ КЪНЧЕВ”**

**СТУДЕНТСКА НАУЧНА
СЕСИЯ
СНС'16**

П О К А Н А

**Русе, ул. "Студентска" 8
Русенски университет
"Ангел Кънчев"**

Факултет „Юридически“

**СБОРНИК ДОКЛАДИ
на
СТУДЕНТСКА НАУЧНА СЕСИЯ – СНС’15**

Под общата редакция на:
проф. д-р Лъчезар Дачев

Отговорен редактор:
проф. д-р Ангел Смрикаров

Народност българска
Първо издание

Формат: А5
Коли: 8,375
Тираж: 20 бр.

ISSN 1311-3321

ИЗДАТЕЛСКИ ЦЕНТЪР
на Русенския университет “Ангел Кънчев”